

**Social- og
Boligstyrelsen**

Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning

Lovgivning og kriminalpræventive
sociale indsatser

Viden til gavn

Publikationen er udgivet af:

Social- og Boligstyrelsen
Lerchesgade 35, 5
5000 Odense C
Tlf: 72 42 37 00
E-mail: info@sbst.dk
www.sbst.dk

Udgivet 2018.
4. udgave, udgivet september 2026.

Download eller se rapporten på
www.sbst.dk.

Der kan frit citeres fra rapporten med angivelse af
kilde.

Design: 4PLUS4

Digital ISBN: 97887-85475-07-7

Håndbog om sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning

Lovgivning og kriminalpræventive sociale
indsatser

INDHOLD

1. Indledning	7	5. Tilsynsregler	37
Håndbogens formål.....	7	Det kriminalpræventive tilsyn efter retssikkerhedsloven	37
Målgruppen for håndbogen	7	Tilsyn med borgere idømt domstype 1-3.....	38
Målgruppen for indsatsen	8	Det kriminalpræventive tilsyn	40
Håndbogens indhold	8	Øvrige tilsyn	40
2. Straffeloven og serviceloven om socialpædagogisk behandlingsarbejde	11	Opgaver og ansvarsfordeling i det kriminalpræventive sociale arbejde	40
3. Typer af foranstaltningsdomme	15	Overdragelse af handleforpligtelsen	41
Domsændring	18	Handlekommunens organisering af tilsyn.....	42
Foranstaltningsdommens længstetid	19	Hvor længe varer den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse?	42
Bistandsværger	19	Hvilke beføjelser har det kriminalpræventive tilsyn?	42
Udgangsbestemmelser	23	Hvad omhandler det forebyggende og det kriminalpræventive tilsyn?.....	43
Kriminalitet begået i tilsynsperioden	26	Delegering af det kriminalpræventive tilsyn.....	44
Politianmeldelser	27	6. Samråd – et ikke lovfastsat fælleskommunalt arbejdsforum	47
4. Varetægtssurrogat og mentalobservation	29	Udveksling af oplysninger mellem de enkelte tilsynskommuner og samrådene mv.	48
7. Modtagepligt og boformer	51	Kommunerne har modtagepligt.....	51
		Hvad indebærer modtagepligten?.....	53
		Sikrede boformer	53

8. Magtanvendelsesregler servicelovens afsnit VII 57

Personkreds.....	57
Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten.....	57
Indgrebsmuligheder efter servicelovens kapitel 24 d	57
Hvem har kompetencen til at træffe afgørelse om indgreb?	64
Foreløbig afgørelse om indgreb.....	65
Hvem kan udføre indgreb?	67
Hvilke betingelser gælder?	67
Klageadgang.....	69
Registrering og indberetning	69
Tjekliste og procesbeskrivelser – et samlet overblik	70
Procesbeskrivelser.....	71

9. Udredning og handleplaner 73

Kommunens handleplan for indsatsen	75
Den pædagogiske handleplan for indsatsen	77

10. Socialpædagogiske indsatser i det forebyggende sociale arbejde 81

Afdækning og forebyggelse af uhensigtsmæssige situationer	83
Professionel etik og faglige kvalifikationer	86
Forskellige hensyn kalder på refleksion.....	90
Etiske principper og værdigrundlag	92
Lokale arbejdsgange i forhold til indgrebsmuligheder.....	93

11. Vurdering af risiko for recidiv 95

Formålet med vurdering af risiko for recidiv.....	95
Fokusområder i vurderingen	95
Strukturerede metoder til vurdering af recidiv og risikovurdering	98

Litteraturliste 105

Litteratur.....	105
Love, regler og internationale konventioner.....	107

Bilag 1 111

Oversigt over eksempler på metoder og redskaber til risikovurderinger.....	111
Metoder og redskaber til risikovurdering udviklet i Danmark	111
Aktuariske og strukturerede kliniske metoder.....	112

1. Indledning

Denne håndbog indeholder en samlet beskrivelse af de væsentligste love og regelsæt, som regulerer indsatsen over for sigtede og domfældte med udviklingshæmning under kommunalt tilsyn. Det gælder især straffelovens, retsplejelovens og servicelovens bestemmelser.

Håndbogen beskæftiger sig desuden med de socialpædagogiske indsatser i det kriminalpræventive arbejde og giver eksempler på, hvordan personalet kan håndtere nogle af de udfordringer, som vil kunne opstå. Desuden gives der eksempler på systematiske metoder til vurdering af risiko for ny kriminalitet.

Håndbogens formål

Håndbogens overordnede formål er at give et overblik over de regler og socialpædagogiske indsatser, der er relevante for den kriminalpræventive sociale indsats. Håndbogen har særligt fokus på at:

- beskrive de retlige rammer for indsatsen og af relevans for opgavevaretagelsen på området.
- præsentere væsentlige aspekter af den professionelle tilgang i den kriminalpræventive sociale indsats, herunder inspirere til håndtering af tvivlsspørgsmål og dilemmaer, som ledere og medarbejdere kan stå overfor i det daglige arbejde.

- beskrive formål med og konkrete metoder til risikovurdering, som kan bidrage til at skaffe faglig viden til brug for valg af kriminalpræventive sociale indsatser.

Der er ikke tale om en fuldstændig gennemgang af samtlige regler og aspekter i relation til opgavevaretagelsen vedrørende fuldbyrdelse af strafferetlige afgørelser på det sociale område. For yderligere information henvises der til den relevante lovgivning.

Det har ikke været muligt, inden for rammerne af arbejdet med håndbogen, at beskrive de mange tilgange og metoder, der bruges i den kriminalpræventive sociale indsats, men der kan findes referencer til et udvalg af disse pædagogiske tilgange og metoder i litteraturlisten.

Der beskrives forskellige cases i håndbogen. Casene er fiktive og kortfattede, idet de alene skal fremhæve konkrete vinkler og budskaber.

Målgruppen for håndbogen

Håndbogen retter sig især mod ansatte ved de sociale myndigheder og på boformer, som varetager opgaver i relation til personer med udviklingshæmning, der er dømt til tilsyn eller anbringelse i socialt regi. Håndbogen kan endvidere være relevant for tilsynsførende, værger, bistandsværger, forsvarsadvokater, anklagemyndighed, domstole, politi m.fl.

Målgruppen for indsatsen

Håndbogen omfatter sigtede eller domfældte personer med udviklingshæmning, som er dømt til tilsyn eller anbringelse i socialt regi. Dette vil være på tilbud efter servicelovens § 108, stk. 1, jf. stk. 6, uanset om det drives af kommuner, regioner eller af private leverandører.

Personer i denne målgruppe er som følge af deres mentale og psykiske tilstand ikke egnede til at blive varetægtsfængslet eller straffet på almindelig vis. Det kan skyldes udviklingshæmning i forskellige grader, nedsat psykisk funktionsevne m.v. Derfor bliver de anbragt i en boform under de sociale myndigheder efter retsplejelovens § 765 som led i en foranstaltning efter straffelovens § 68 eller som led i en alternativ afsoning efter straffuldbyrdelseslovens § 78.

Håndbogens indhold

Håndbogen indeholder i alt 11 kapitler:

- I **kapitel 2** redegøres for de væsentligste bestemmelser i straffeloven og servicelovens regler om socialpædagogisk indsats.
- I **kapitel 3** redegøres for de forskellige typer af foranstaltningsdomme.
- I **kapitel 4** redegøres for varetægtssurrogat og mentalobservation
- I **kapitel 5** redegøres for de gældende tilsynsregler.
- **Kapitel 6** omhandler samråd og andre ikke lovfastsatte fælleskommunale samarbejdsfora.
- I **kapitel 7** redegøres for forskellige typer boformer.
- I **kapitel 8** redegøres for indgrebsmuligheder, herunder de betingelser, der skal være opfyldt for, at de kan anvendes.
- **Kapitel 9** omhandler opgave- og ansvarsfordelingen mellem myndigheds- og leverandørniveau på det sociale område. Fokus er på sammenhængen mellem den afgørelse, kommunen træffer på baggrund af dommen eller kendelsen, samt de mål, der sættes op for indsatsen og det konkrete pædagogiske arbejde.
- **Kapitel 10** beskriver den socialpædagogiske indsats i det kriminalpræventive arbejde med at yde hjælp og støtte til den anbragte, herunder den personlige og professionelle etik samt kulturens betydning for den faglige tilgang mv.
- **Kapitel 11** beskæftiger sig med risikoadfærd og metoder til vurdering, heraf med henblik på at understøtte den kriminalpræventive sociale indsats. Der er i bilag 1 korte beskrivelser af en række konkrete metoder til risikovurderinger.

2. Straffeloven og serviceloven om socialpædagogisk behandlingsarbejde

Både straffeloven¹ og serviceloven² er aktuelle for det socialpædagogiske arbejde i boformer, der modtager borgere med udviklingshæmning, som er sigtede eller domfældte. Det er nødvendigt at have kendskab til begge regelsæt.

Når en person ikke kan straffes pga. sindssygdom eller mental retardering, jf. straffelovens § 16, kan vedkommende i stedet idømmes en foranstaltning efter § 68 i straffeloven, der findes formålstjenlig for at forebygge yderligere lovovertrædelser. En foranstaltningsdom kan være udformet på forskellige måder, og tilpasses individuelle behov.

Personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i højere grad, jf. § 16, stk. 1, 2. pkt., straffes ikke. Personer, som på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf, jf. straffelovens § 16, stk. 2.

Foranstaltninger efter straffelovens § 68, stk. 2. pkt. finder også anvendelse for personer omfattet af straffelovens § 69.

Når retten finder det formålstjenligt, kan borgeren idømmes en foranstaltning med en socialpædagogisk indsats – evt. kombineret med en sundhedsfaglig eller psykiatrisk behandling.³ Der henvises til nærmere beskrivelse af disse bestemmelser i kapitel 3.

1 Lovbekendtgørelse nr. 1294 af 7. november 2025

2 Lovbekendtgørelse nr. 1129 af 22. september 2025

3 Foranstaltningsdomme til personer med udviklingshæmning indeholder ikke altid et behandlingsforløb fastsat af en overlæge. Det kan foranstaltningsdomme til psykisk syge kriminelle til gengæld indeholde. Derfor kaldes disse i daglig tale for *behandlingsdomme*. Dog kan personer idømt type 1-, 2- og 3-domme i kraft af anbringelsen undergives psykiatrisk behandling som led i foranstaltningen. Det er samme bestemmelse i straffeloven, der anvendes til at idømme foranstaltning over for borgere med psykisk lidelse, som med udviklingshæmning.

Hvad siger serviceloven om indsatsen til voksne med nedsat psykisk funktionsevne?

§ 81. Formålet med at yde støtte til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer er at sikre, at den enkelte får en sammenhængende og helhedsorienteret indsats. Indsatserne til voksne skal således

1. forebygge, at den enkeltes problemer forværres,
2. understøtte den enkeltes muligheder for at fastholde egne ressourcer eller fremme øget selvstændighed samt forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion,
3. forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje,
4. fremme inklusion i samfundet, herunder medvirke til at øge den enkeltes mulighed for deltagelse i uddannelse, beskæftigelse og sociale relationer, og
5. sikre en helhedsorienteret støtte med tilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig m.v. eller i botilbud efter denne lov.

§ 82. Kommunalbestyrelsen skal yde hjælp efter denne lov i overensstemmelse med formålet, jf. § 81, til personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan tage vare på deres egne interesser, uanset om der foreligger samtykke fra den enkelte. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal påse, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne. Kommunalbestyrelsen skal være opmærksom på, om der er behov for at bede Familieretshuset om at beskikke en værge efter værgemålsloven.

Ifølge servicelovens formålsbestemmelse § 81 skal personer med nedsat fysisk og psykisk funktionsevne tilbydes en sammenhængende og helhedsorienteret indsats, der modsvarer den enkeltes behov. Det gælder også for domfældte, når de er inden for denne målgruppe. Servicelovens § 82 fastsætter, at kommunalbestyrelsen skal yde hjælp til en person med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, der ikke kan varetage egne interesser, uanset om vedkommende samtykker eller ej. Hjælpen kan dog ikke ydes ved brug af fysisk tvang.

Det følger af serviceloven, at hvis en person modsætter sig den socialpædagogiske indsats, vil der ikke være mulighed for at gennemtvunge indsatsen, med mindre der er hjemmel hertil i servicelovens

magtanvendelsesregler. Reglerne vedrørende magtanvendelse, som fremgår af servicelovens afsnit VII, omfatter voksne personer med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

Personer, der er omfattet af straffelovens § 16, stk. 1 (mentalt retarderede i højere grad) eller § 16, stk. 2 (mentalt retarderede i lettere grad) (se nærmere herom i kapitel 3), må antages at være sammenfaldende med den del af målgruppen omfattet af servicelovens § 81, som er personer med nedsat psykisk funktionsevne og i nogle tilfælde, afhængig af funktionsevnen, også målgruppen i § 82 – personer med betydeligt nedsat psykisk funktionsevne. I situationer, hvor en person ikke samtykker, kan magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten

kun foretages, når betingelserne herfor er opfyldt som beskrevet i servicelovens afsnit VII om magtanvendelse over for voksne, herunder i kapitel 24 d om særlige indgrebsmuligheder over for sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning.

Indgrebsmulighederne i kapitel 24 d er nærmere beskrevet i kapitel 8.

Det bemærkes, at magtanvendelsesreglerne i kapitel 24 a, b og c ikke er målrettet domfældte – men også finder anvendelse for domfældte. For nærmere beskrivelse heraf henvises til *Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper*⁴.

Personale på boformer, der modtager sigtede og domfældte borgere, kan opleve, at det er dilemmafyldt, hvis der i dommen er beskrevet vilkår om en bestemt socialpædagogisk indsats eller eksempelvis behandling, og borgeren ikke samtykker hertil. I kapitel 10 beskrives den socialpædagogiske indsats, herunder forslag til, hvordan der kan arbejdes borgerinddragende og med udgangspunkt i det, der motiverer borgeren til at arbejde hen imod en fremtidig tilværelse uden kriminalitet.

Den sociale indsats forudsætter dialog mellem kommune og botilbud i forbindelse med placeringen og derefter i forbindelse med bl.a. tilsyn. Det følger af formålsbestemmelsen i servicelovens § 81, at formålet med at yde støtte efter loven til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer er at sikre, at den enkelte får en sammenhængende og helhedsorienteret indsats, der modsvarer den enkeltes behov. Det fremgår desuden bl.a., at støtten skal ydes med det formål at styrke den enkeltes egne muligheder og eget ansvar for at udvikle sig og udnytte egne potentialer, i det omfang det er muligt for den enkelte. Indsatserne til voksne skal således:

1. forebygge, at den enkeltes problemer forværres
2. understøtte den enkeltes muligheder for at fastholde egne ressourcer eller fremme øget selvstændighed samt forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion
3. forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje
4. fremme inklusion i samfundet, herunder medvirke til at øge den enkeltes mulighed for deltagelse i uddannelse, beskæftigelse og sociale relationer
5. sikre en helhedsorienteret støtte med tilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almene boliger m.v. eller i botilbud efter denne lov.

Kriterierne i formålsbestemmelsens nr. 1-5, herunder om forebyggelse af, at den enkeltes problemer forværres, og om livsudfoldelse, indebærer dermed også en indsats, som forebygger, at den pågældende person lever et liv med kriminalitet.

Personer, der er fritaget for straf, jf. straffelovens § 16, stk. 1 (mentalt retarderede i højere grad), anses samtidig som værende omfattet af formålsbestemmelsen i servicelovens § 82, hvorfor der skal igangsættes en socialpædagogisk indsats, uanset samtykke fra den domfældte borger.

4 Vejledning nr. 10148 af 14. december 2019

3. Typer af foranstaltningsdomme

Straffeloven fastslår, at når en person ikke kan straffes pga. sindssygdom eller mental retardering, jf. straffelovens § 16, kan vedkommende i stedet idømmes en foranstaltning efter straffelovens § 68, som findes formålstjenlig for at forebygge yderligere lovovertrædelser. En foranstaltningsdom kan være udformet på forskellig vis, og tilpasses individuelle behov.

Retsplejelovens⁵ § 765 bringes i anvendelse, når der skal tages stilling til, om en sigtet borger med udviklingshæmning skal anbringes i varetægtssurrogat.

I straffelovens § 16 anvendes betegnelserne udviklingshæmning eller nedsat psykisk funktionsevne ikke, som de gør i serviceloven, men i stedet anvendes betegnelserne sindssygdom og tilstande, der må sidestilles med sindssygdom, samt personer, der var mentalt retarderede i højere eller lettere grad.

Hvad siger straffeloven om udviklingshæmning og straf?

§ 16. Personer, der på gerningstiden var utilregnelige på grund af sindssygdom eller tilstande, der må ligestilles hermed, straffes ikke. Tilsvarende gælder personer, der var mentalt retarderede i højere grad. Befandt gerningsmanden sig som følge af indtagelse af alkohol eller andre rusmidler forbigående i en tilstand af sindssygdom eller i en tilstand, der må ligestilles hermed, kan straf dog pålægges, når særlige omstændigheder taler derfor.

Stk. 2. Personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i lettere grad, straffes ikke, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge straf. Tilsvarende gælder personer, der befandt sig i en tilstand, som ganske må ligestilles med mental retardering.

Når en borger frifindes for straf i medfør af disse bestemmelser, kan vedkommende i stedet idømmes en foranstaltning efter § 68 i straffeloven med henblik på at forebygge ny kriminalitet.

Varigheden af en foranstaltningsdom fastsættes efter bestemmelserne om længstetid i straffelovens § 68 a. Læs mere om længstetider på side 19.

⁵ Lovbekendtgørelse nr. 1298 af 7. november 2025

Hvad siger straffeloven om andre retsfølger af en strafbar handling?

§ 68. Hvis en tiltalt frifindes for straf i medfør af § 16, kan retten træffe bestemmelse om anvendelse af andre foranstaltninger, der findes formålstjenlige for at forebygge yderligere lovovertrædelser. Såfremt mindre indgribende foranstaltninger som tilsyn, bestemmelser vedrørende opholdssted eller arbejde, afvænningsbehandling, psykiatrisk behandling m.v. ikke findes tilstrækkelige, kan det bestemmes, at den pågældende skal anbringes i hospital for sindslidende, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller under tilsyn med mulighed for administrativ anbringelse eller i egnet hjem eller institution til særlig pleje eller forsorg. Anbringelse i forvaring kan ske under de betingelser, der er nævnt i § 70.

§ 68 a. Medfører en foranstaltning efter § 68 eller § 72, jf. § 68, at den dømte skal anbringes i institution, eller giver foranstaltningen mulighed herfor, fastsættes en længstetid på 5 år for denne foranstaltning. Længstetiden omfatter også foranstaltninger, som senere fastsættes efter § 72, jf. § 68, og som medfører en lempelse af den hidtidige foranstaltning. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse fastsætte en ny længstetid på 2 år.

Stk. 2. I de tilfælde, der er omhandlet i stk. 1, fastsættes dog i almindelighed ingen længstetid, hvis den dømte findes skyldig i drab, røveri, frihedsberøvelse, alvorlig voldsforbrydelse, trusler af den i § 266 nævnte art, brandstiftelse, voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse eller i forsøg på en af de nævnte forbrydelser. Er der ikke fastsat en længstetid, indbringer anklagemyndigheden spørgsmålet om ændring eller endelig ophævelse af foranstaltningen for retten 5 år efter afgørelsen, medmindre spørgsmålet har været forelagt for retten inden for de sidste to år. Derefter forelægges spørgsmålet for retten mindst hvert andet år.

Stk. 3. Ved andre foranstaltninger end de i stk. 1 nævnte fastsættes en længstetid for foranstaltningen, der ikke kan overstige 3 år. Under særlige omstændigheder kan retten efter anmodning fra anklagemyndigheden ved kendelse forlænge længstetiden. Den samlede tid for foranstaltningen kan ikke overstige 5 år.

En foranstaltningsdom kan være udformet på forskellig vis, og tilpasses den dømtes individuelle behov. Rigsadvokatmeddelelsen, *Psykisk afvigende kriminelle* fra april 2025⁶ beskriver under punkt 5.2 fem grundlæggende domstyper, som anklagemyndigheden kan nedlægge påstand om. Disse er ikke udtømmende, idet en foranstaltning kan tilpasses individuelle behov. I det følgende beskrives domstyperne:

Type 1: Dom til anbringelse i sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltning er beregnet på personer med udviklingshæmning, der må anses for at være udtalt farlige, og derfor frembyder nærliggende risiko for personfarlige handlinger, og hvor det skønnes, at personen med udviklingshæmning har behov for konstant overvågning. Dommen indebærer, at den pågældende anbringes i en sikret boform efter

6 Rigsadvokatmeddelelsen, afsnittet: Psykisk afvigende kriminelle

magtanvendelsesbekendtgørelsen⁷ § 27 (aktuelt Kofoedsminde).

I denne type sager fastsættes ikke altid længstetid, jf. straffelovens § 68 a, stk. 2.

Type 2: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap, således at domfældte efter bestemmelse fra kommunen kan overføres administrativt til sikret afdeling

Denne foranstaltning indebærer, at personen med udviklingshæmning anbringes i en social boform med døgndækning, og som er godkendt til formålet (servicelovens § 108, stk. 1, jf. stk. 6). Det vil sige, at der er personale døgnet rundt (for yderligere om døgnovervågning se Rigsadvokatmeddelelsen, *Psykisk afvigende kriminelle*, pkt. 5.2.2 april 2025). Denne domstype anvendes typisk over for personer med udviklingshæmning, der har begået personfarlig kriminalitet, eksempelvis brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at personen med udviklingshæmning har behov for konstant overvågning, og at der er risiko for ny personfarlig kriminalitet, således at personen med udviklingshæmning i givet fald hurtigt skal kunne overføres til en sikret boform.

Det sidste kræver således ikke rettens godkendelse, men tilsynsmyndigheden skal dog som tidligere nævnt træffe afgørelse, samt udfærdige en visitationsskrivelse, jf. afsnittet om, hvad modtagepligten indebærer, hvor indholdet i visitationen og visitationsskrivelsen er omtalt.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller en længstetid på fem år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 3: Dom til anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne foranstaltningsdom indebærer, at personen med udviklingshæmning anbringes i en social boform med døgndækning, og som er godkendt til formålet (servicelovens § 108, stk. 1, jf. stk. 6). Det vil sige, at der er personale døgnet rundt (for yderligere om døgnovervågning⁸). Boformen vil som udgangspunkt ikke være låst, bortset fra under nærmere fastsatte betingelser, hvorefter der kan ske dørlåsning om natten i maksimalt otte timer, jf. § 137 j i serviceloven. Denne domstype anvendes typisk over for personer med udviklingshæmning, der har begået personfarlig kriminalitet i form af eks. brandstiftelse, røveri, voldtægt eller vold, og hvor det skønnes, at personen med udviklingshæmning har behov for konstant overvågning.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid, eller om en længstetid på fem år, jf. straffelovens § 68, stk. 1 og 2.

Type 4: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, og således at tilsynsmyndigheden kan træffe bestemmelse om anbringelse i institution for personer med vidtgående psykiske handicap

Denne domstype anvendes over for personer med udviklingshæmning, hvor tilsyn, eventuelt kombineret med socialpædagogisk bistand, kan være tilstrækkeligt, men hvor der kan opstå behov for, at personen med udviklingshæmning skal anbringes i en social boform. Foranstaltningsdommen forhindrer ikke, at den domfældte anbringes i en social boform med døgndækning.

Dommen kan suppleres eksempelvis med et vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulig-

⁷ Bekendtgørelse nr. 1411 af 5. december 2024

⁸ Rigsadvokatmeddelelsen, *Psykisk afvigende kriminelle*, pkt. 5.2.2 (april 2025).

hed for lægelig godkendt behandling mod misbrug. Anbringelse i en social boform i henhold til domstype 4 sker ved administrativ beslutning. Den kræver således ikke rettens godkendelse. Tilsynsmyndigheden skal også i dette tilfælde træffe afgørelse samt udfærdige en visitationsskrivelse.

Der nedlægges enten påstand om, at der ikke fastsættes en længstetid eller en længstetid på fem år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 1 og 2.

Type 5: Dom om tilsyn af kommunen, således at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde

Denne foranstaltningsdom anvendes over for personer med udviklingshæmning, der skønnes at have behov for social støtte i dagligdagen. Påstanden kan eventuelt suppleres med særlige vilkår om psykiatrisk behandling, der også giver mulighed for, at domfældte efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde, behandling mod misbrug og/eller sexologisk behandling. Dette kan dog ikke gennemføres med tvang.

Der nedlægges påstand om en længstetid, der ikke kan overstige tre år, jf. straffelovens § 68 a, stk. 3. Der kan, ud fra en konkret vurdering af omstændighederne i den enkelte sag, nedlægges påstand om mindre end tre år. Ligeledes kan længstetiden forlænges ud fra en konkret vurdering, men ikke overstige fem år i alt.

Fælles for alle domstyper

Det er afgørende for indsatsen over for domfældte personer med udviklingshæmning, at tilsynsmyndigheden og de involverede fagpersoner sætter sig grundigt ind i domsteksten for at forstå dommen og dens præmisser.

Tilsynsmyndighed og evt. social boform skal være særlig opmærksom på præmisser om for eksempel misbrugsbehandling, psykiatrisk behandling og sexologisk behandling, når man arbejder med og følger op på tilsyns- og evt. anbringelsesperioden.

Det samme gør sig gældende, når der skal fastsættes vilkår for den domfældte borgers færden under udgang, (se afsnittet "Udgangsbestemmelser" for reglerne).

Domsændring

En tidsubestemt dom skal ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt. Det påhviler statsadvokaten at påse dette.

En anmodning om forlængelse af en foranstaltningsdom skal være indbragt inden foranstaltningens udløb, og bør som altovervejende hovedregel være afgjort inden udløb. Hvis sagen ikke er afgjort inden længstetidens udløb, kan dommens bestemmelser ikke anvendes som hjemmel til for eksempel anbringelse.

Dog kan den dømte selv, bistandsværgeren, kommunen som tilsynsmyndighed eller boformens ledelse begære en ændring i form af skærpelse, lempelse eller en ophævelse af dommen indbragt for retten. Det skal bemærkes, at der kan anbefales skærpelse og lempelse, men en skærpelse vil typisk kræve, at borgeren har begået ny kriminalitet, eller at der foreligger en skærpet risikovurdering. Anmodningen skal fremsættes over for den statsadvokatur, hvor den aktuelle foranstaltning er idømt, idet denne har ansvaret for sagen. En sag forbliver altid hos den statsadvokatur, der har haft sagen ved første domfældelse.

Er de førømtalte parter uenige, gælder tilsynsmyndighedens beslutning om indstilling til ændring eller opretholdelse af foranstaltningen. Det er efterfølgende tilsynskommunen, som skal visitere vedkommende, hvis dommen skal fornyes eller ophæves.

Hvad siger straffeloven om domsændringer?

§ 72. Det påhviler anklagemyndigheden at påse, at en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 ikke oprettholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt.

Stk. 2. Bestemmelse om ændring eller endelig ophævelse af en foranstaltning efter §§ 68, 69 eller 70 træffes ved kendelse efter anmodning fra den dømte, bistandsværgen, anklagemyndigheden, institutionens ledelse eller Danmarks Fængsler. Anmodning fra den dømte, bistandsværgen, institutionens ledelse eller Danmarks Fængsler fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Tages en anmodning fra den dømte eller bistandsværgen ikke til følge, kan ny anmodning ikke fremsættes, før der er forløbet et halvt år fra kendelsens afsigelse.

Stk. 3. Bestemmelsen i § 59, stk. 2, finder tilsvarende anvendelse på afgørelser efter stk. 2. Er der spørgsmål om ændring af foranstaltningen på grund af ny lovovertrædelse, afgøres spørgsmålet dog af den ret, der behandler sagen vedrørende overtrædelsen.

Foranstaltningsdommens længstetid

En foranstaltningsdom skal som udgangspunkt tidsbegrænses, hvilket fastslås i straffelovens § 68 a, stk. 1. Der fastsættes dog ofte ikke en længstetid, når en borger med udviklingshæmning har begået personfarlig kriminalitet, for eksempel drab, brandstiftelse og voldtægt eller anden alvorlig seksualforbrydelse. Hvis der ikke er fastsat en længstetid, skal der føres regelmæssig domstolskontrol, jf. § 68 a, stk. 2.

En foranstaltningsdom afsluttes ved længstetidens udløb, med mindre tilsynsmyndigheden af kriminalitetsforebyggende og behandlingsmæssige grunde indstiller til en forlængelse. Tilsynsmyndighedens indstilling til forlængelse af dommen skal være fremsendt til statsadvokaten mindst et halvt år, før dommen udløber, da retsmødet om forlængelse skal være berammet inden dommens udløb.

Bistandsværgen

Hvis en person med udviklingshæmning idømmes en foranstaltning, der indebærer, at han eller hun kan anbringes i en social boform, skal retten beskikke en bistandsværge. Der beskikkes ikke bistandsværge ved domstype 5. Domfældte kan fremsætte ønske om en bestemt person, der som udgangspunkt antages af retten. Hvis den domfældte ikke selv kan pege på en person, vælges en bistandsværge fra Rigspolitiets liste over antagne personer til disse hverv. Hvis den domfældte borger ønsker en anden bistandsværge under domsperioden, skal der rettes henvendelse til politiet, som indbringer sagen for retten. Retten til at få beskikket en bistandsværge fremgår af straffelovens § 71.

Hvervet som bistandsværge bortfalder, når dommen ophører.

Hvad siger straffeloven om retten til bistandsværge?

§ 71. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i institution eller i forvaring efter reglerne i §§ 68–70, kan der af retten beskikkes ham en bistandsværge, så vidt muligt en person af hans nærmeste pårørende, der sammen med den beskikkede forvarer skal bistå tiltalte under sagen.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed for sådan anbringelse, skal der beskikkes ham en bistandsværge. Denne skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand og drage omsorg for, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Beskikkelsen ophører, når foranstaltningen endeligt ophæves.

Stk. 3. Justitsministeren fastsætter nærmere regler om antagelse og vederlæggelse af bistandsværger samt om disses opgaver og nærmere beføjelser.

En bistandsværge skal holde sig underrettet om den dømtes tilstand, og se til, at opholdet og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt. Bistandsværgeren kan, jf. § 14 i bekendtgørelse nr. 947 af 24. september 2009 om bistandsværger, derfor, uden borgerens samtykke, få adgang til de personfølsomme oplysninger om den dømte, som er nødvendige for, at bistandsværgeren kan vurdere, hvorvidt opretholdelse af en foranstaltning er nødvendig.

Bistandsværgeren må ikke forveksles med en værge beskikket efter værgemålsloven. Eksempelvis skal en bistandsværge ikke inddrages i den dømtes økonomiske forhold. En bistandsværge kan derfor ikke få adgang til de personfølsomme oplysninger, som ikke har betydning for foranstaltningens opretholdelse – eksempelvis den fulde handleplan efter servicelovens § 141.

Bekendtgørelsen om bistandsværger⁹ beskriver funktionen nærmere, herunder hvem der kan beskikkes. Her følger et uddrag af bekendtgørelsen.

9 Bekendtgørelse nr. 947 af 24. september 2009

Hvad siger bekendtgørelsen om funktionen som bistandsværgе?

Kapitel 2

Beskikkelse af bistandsværgеr

§ 3. Såfremt der bliver tale om at dømme en tiltalt til anbringelse i psykiatrisk sygehus eller sygehusafdeling, institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i forvaring m.v. efter reglerne i straffelovens §§ 68-70, kan retten beskikke en bistandsværgе for den pågældende, jf. straffelovens § 71, stk. 1.

Stk. 2. Er tiltalte dømt til anbringelse som nævnt i stk. 1, eller giver afgørelsen mulighed for sådan anbringelse, skal retten beskikke en bistandsværgе for den pågældende, jf. straffelovens § 71, stk. 2.

Stk. 3. Som bistandsværgе skal så vidt muligt beskikkes en af den sigtedes, tiltaltes eller dømtes nærmeste pårørende.

§ 4. Når politiet skønner, at der kan blive tale om at beskikke en bistandsværgе for en sigtet eller tiltalt, skal spørgsmålet rejses over for retten på så tidligt et tidspunkt, at den, der eventuelt beskikkes, får mulighed for at være til stede under sagens behandling.

Stk. 2. Hvis der skal beskikkes en bistandsværgе for en dømt, som ikke har haft en sådan værgе beskikket under sagens behandling, skal politiet om fornødent henlede rettens opmærksomhed på spørgsmålet, når dommen er afsagt. Såfremt den dømte har haft en bistandsværgе beskikket under sagens behandling, fortsætter denne som bistandsværgе for den pågældende efter dommen.

§ 6. En begæring fra den sigtede, tiltalte eller dømte om at få en allerede beskikket bistandsværgе udskiftet med en anden fremsættes over for anklagemyndigheden, der snarest muligt indbringer spørgsmålet for retten. Straffelovens § 59, stk. 2 finder tilsvarende anvendelse.

Kapitel 3

Bistandsværgens opgaver og beføjelser

§ 7. Bistandsværgen skal så vidt muligt handle i samråd med den sigtede, tiltalte eller dømte.

§ 8. En bistandsværgе, som beskikkes under straffesagens behandling, har i første række til opgave sammen med den beskikkede forsvarer at bistå den sigtede eller tiltalte under sagens behandling, jf. herved straffelovens § 71, stk. 1. Efter dommen er det ifølge straffelovens § 71, stk. 2, bistandsværgens opgave at holde sig underrettet om den dømtes tilstand og at drage omsorg for, at opholdet på sygehuset/sygehusafdelingen, i institutionen eller anstalten og andre foranstaltninger ikke udstrækkes længere end nødvendigt.

Stk. 2. Bistandsværgen skal rådgive og vejlede den sigtede, tiltalte eller dømte om klageadgang, herunder i henhold til lov om frihedsberøvelse og anden tvang i psykiatrien, samt om muligheden for at søge en idømt foranstaltning ændret eller ophævet, jf. straffelovens § 72. Bistandsværgen skal endvidere bistå den pågældende med at udforme eventuelle klageskrivelser og anmodninger om foranstaltningsændring eller -ophævelse samt yde bistand ved behandlingen af disse sager.

§ 9. Bistandsværgen skal snarest muligt efter beskikkelsen besøge den sigtede, tiltalte eller dømte og til stadighed holde sig i forbindelse med denne. Besøg skal ud over første besøg finde sted efter behov.

Stk. 2. Bistandsværgen har ret til fri og uhindret personlig, skriftlig og telefonisk forbindelse med den pågældende. Dette gælder dog ikke, hvis den sigtede eller tiltalte er varetægtsfængslet efter retsplejeloens § 762, stk. 1, nr. 3, og væsentlige hensyn til efterforskningen nødvendiggør, at bistandsværgen er undergivet bestemmelser om brev- og besøgskontrol fastsat af politiet. Såfremt der træffes afgørelse herom, skal den sigtedes eller tiltaltes forsvarer orienteres, ligesom fremgangsmåden i retsplejelovens § 771 og § 772 skal iagttages.

§ 10. Politiet skal holde bistandsværgen underrettet om, hvornår der afholdes retsmøder vedrørende den sigtede, tiltalte eller dømte, herunder retsmøder med henblik på beskikkelse af en ny bistandsværge.

Stk. 2. Udskrifter af domme og kendelser angående den sigtede, tiltalte eller dømte skal efter anmodning herom udleveres til bistandsværgen, medmindre efterforskningsmæssige hensyn undtagelsesvis taler herimod. Indhentede oplysninger om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes personlige forhold og mentale tilstand skal endvidere efter anmodning herom udleveres til bistandsværgen, hvis den sigtede, tiltalte eller dømte meddeler samtykke hertil.

Stk. 3. Politiet skal samtidig med beskikkelsen orientere bistandsværgen om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes folkeregisteradresse og sidst kendte opholdssted. Politiet skal herudover på bistandsværgens anmodning orientere bistandsværgen om den sigtedes, tiltaltes eller dømtes folkeregisteradresse og sidst kendte opholdssted.

§ 11. Når statsadvokaten har rejst tiltale for nævningeting eller udfærdiget ankemeddelelse, varetager statsadvokaten, indtil fuldbyrdelsesordre er meddelt, de opgaver, der i §§ 4, 5, og 10 er pålagt politiet. I sager, der forelægges Højesteret, varetager Rigsadvokaten disse opgaver.

§ 12. Den sigtedes, tiltaltes eller dømtes forsvarer skal efter anmodning i fornødent omfang og under hensyn til retsplejelovens bestemmelser samt til bestemmelserne i denne bekendtgørelses § 9, stk. 2, og § 10, stk. 2, orientere bistandsværgen om sagen og om bistandsværgens rettigheder og pligter.

§ 13. Et sygehus/en sygehusafdeling, en institution eller en anstalt m.v., som modtager en person, der har en bistandsværge beskikket, skal snarest underrette bistandsværgen, når den pågældende påbegynder et ophold på stedet.

Stk. 2. Sygehuset/sygehusafdelingen, institutionen eller anstalten m.v. skal ligeledes underrette bistandsværgen ved afslutningen af den pågældendes ophold på stedet.

§ 14. Personalet på sygehuset/sygehusafdelingen, institutionen eller anstalten m.v. skal endvidere give bistandsværgen enhver oplysning, som er nødvendig for, at denne kan varetage sit hverv på forsvarlig måde. En oplysning, som af lægelige grunde ikke gives til den sigtede, tiltalte eller dømte, må heller ikke gives til bistandsværgen.

Stk. 2. Bistandsværgen har ret til at gøre sig bekendt med oplysningerne i tvangsprotokollen vedrørende den sigtede, tiltalte eller dømte, som den pågældende er beskikket for.

Stk. 3. Bistandsværgen har endvidere ret til at gøre sig bekendt med indholdet af den sigtedes, tiltaltes eller dømters journal, herunder behandlingsplan, såfremt den pågældende selv ville have adgang hertil, jf. § 37 i sundhedsloven, og såfremt den pågældende meddeler samtykke til, at bistandsværgen får adgang til journalen.

§ 15. Der påhviler bistandsværgen tavshedspligt.

Beskikkelsen som bistandsværgen ophører, når den idømte foranstaltning ophører, jf. § 16, stk. 1, i bekendtgørelsen om bistandsværger. Hvis retssagen mod en sigtet eller tiltalt borger med udviklingshæmning ikke fører til, at der afsiges en foranstaltningsdom, ophører beskikkelsen som bistandsværgen ligeledes, jf. § 16, stk. 2, i samme bekendtgørelse.

Udgangsbestemmelser

Personer med udviklingshæmning, der i henhold til en dom eller kendelse er anbragt i en boform efter domstyperne 1-3, kan ikke forlade boformen uden tilladelse.

Personer, der er idømt domstype 4 eller 5, er ikke omfattet af udgangsbestemmelserne.

Afgørelser om udgang fra boformen træffes efter bekendtgørelse nr. 1492 af 5. december 2024 om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret (herefter

udgangsbekendtgørelsen). Udgangsbekendtgørelsen fastslår også, hvem der kan træffe en afgørelse om udgang og omfanget heraf.

Bekendtgørelsen omfatter regler om udgangstilladelse m.v. til bl.a. følgende målgrupper:

- Personer, der er anbragt i psykiatrisk afdeling, dog ikke Sikringsafdelingen under Retspsykiatrisk afdeling, Region Sjælland
- Personer, der er dømt til anbringelse og anbragt i en ikke-sikret institution for personer med vidtgående psykiske handicap
- Personer, der i henhold til en dom er anbragt i en sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap.

For formålet med denne håndbog er det primært udgangsbestemmelserne for personer anbragt i en ikke-sikret eller sikret institution for personer med vidtgående psykiske handicap, der er relevante. Derfor er det særligt disse bestemmelser, der beskrives i det følgende.

Når der i bekendtgørelsen nævnes institution, menes en boform, som er godkendt til formålet at kunne fuldbyrde den type foranstaltning, vedkommende er idømt (servicelovens § 108, stk. 1, jf. stk. 6).

I forhold til personer anbragt i varetægtssurrogat, følger det af bekendtgørelsens § 12, at vedkommende ikke må forlade institutionens område uden rettens godkendelse. Politiet kan give boformens ledelse lov til at give vedkommende udgang under ledsagelse fra politiet for et kortere tidsrum, når særlige omstændigheder taler for det, jf. § 12, stk. 3, i udgangsbekendtgørelsen. (Se nærmere i kapitel 4).

For personer, der er dømt til anbringelse og anbragt i en ikke-sikret institution for personer med vidtgående psykiske handicap, gælder det, at det er den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælpen til den pågældende person, som træffer afgørelse om:

1. adgang til at færdes inden for institutionens område
2. udgang uden for institutionens område af højst tre timers varighed inden for samme døgn
3. udgang uden for institutionens område af mere end tre timers varighed uden overnatning under ledsagelse af en eller flere medarbejdere
4. udgang til uopsættelig indlæggelse på psykiatrisk eller somatisk afdeling.

For personer, der i henhold til en dom er anbragt i en sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap, gælder det, at det er den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælpen til den pågældende person, som træffer afgørelse om:

1. adgang til at færdes inden for institutionens område
2. udgang uden for institutionens område af højst tre timers varighed inden for samme døgn under ledsagelse af en eller flere medarbejdere
3. udgang uden for institutionens område af mere end tre timers varighed uden overnatning under ledsagelse af en eller flere medarbejdere
4. udgang til uopsættelig indlæggelse på psykiatrisk eller somatisk afdeling under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.

Når en person er anbragt i en ikke-sikret institution for personer med vidtgående psykiske handicap, jf. bekendtgørelsens § 2, kan der træffes afgørelse om udgang af højst tre timers varighed inden for samme døgn uden ledsagelse. For en person anbragt i en sikret institution for personer med vidtgående psykiske handicap, jf. bekendtgørelsens § 3, kan der træffes afgørelse om udgang af højst tre timers varighed inden for samme døgn under ledsagelse af en eller flere medarbejdere. Både for personer i en ikke-sikret og sikret institution gælder det, at hvis udgangen strækker sig over mere end tre timers varighed uden overnatning, skal udgangen altid ske med ledsagelse af en eller flere medarbejdere.

Bekendtgørelsens § 16, stk. 1 fastsætter, at afgørelser om udgang skal bero på en samlet vurdering af socialpædagogiske eller behandlingsmæssige hensyn samt risikoen for, at personen begår strafbare forhold eller på anden måde misbruger udgangen, herunder udsætter sig selv eller andre for fare og de forhold, der begrundede anbringelsesdommen. Endelig skal den ansvarlige myndighed navnlig også lægge vægt på hensynet til retshåndhævelsen.

Den ansvarlige myndighed kan desuden fastsætte vilkår for tilladelse til ledsaget eller uledsaget udgang mv. som betingelse for tilladelsen. Typiske vilkår, som kan fastsættes som betingelse for tilladelsen, fremgår af bekendtgørelsens § 16, stk. 2, nr. 1-9, og kan f.eks. være vilkår om, at den pågældende under udgangen er under ledsagelse af medarbejdere, at den pågældende ikke begår ny kriminalitet eller i øvrigt misbruger tilladelsen til udgang, eller

at den pågældende ikke indtager alkohol eller andre rusmidler under udgangen.

Serviceovens § 137 j, som behandles i kapitel 8 om indgrebsmulighederne i serviceovens kapitel 24 d, gør det muligt at aflåse borgerens bolig for natten under særlige betingelser. Dette indgreb har til formål at sikre, at anbragte borgere ikke forlader bofor- men uden tilladelse.

Hvad siger bekendtgørelsen om udgangstilladelse?

§ 2. Den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælp efter § 9 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, træffer for personer, der er dømt til anbringelse og anbragt i en ikke-sikret institution for personer med vidtgående psykiske handicap, jf. straffelovens §§ 68, 69 eller 73, afgørelse om:

1. Adgang til at færdes inden for institutionens område.
2. Udgang uden for institutionens område af højst tre timers varighed inden for samme døgn.
3. Udgang uden for institutionens område af mere end tre timers varighed uden overnatning under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.
4. Udgang til uopsættelig indlæggelse på psykiatrisk eller somatisk afdeling.

§ 3. Den kommunalbestyrelse, der har pligt til at yde hjælp efter § 9 i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, træffer for personer, der i henhold til en dom er anbragt i en sikret afdeling for personer med vidtgående psykiske handicap, jf. straffelovens §§ 68, 69 eller 73, afgørelse om:

1. Adgang til at færdes inden for institutionens område.
2. Udgang uden for institutionens område af højst tre timers varighed inden for samme døgn under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.
3. Udgang uden for institutionens område af mere end tre timers varighed uden overnatning under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.
4. Udgang til uopsættelig indlæggelse på psykiatrisk eller somatisk afdeling under ledsagelse af en eller flere medarbejdere.

Hverken dommen eller udgangsbekendtgørelsen giver direkte hjemmel til at pålægge den domfældte at aflevere urinprøve eller kræve alkoholtest ved tilbagekomst, selvom der er mistanke om indtagelse af alkohol eller stoffer under udgang.

Hjemmel til at pålægge den domfældte borger urinprøve eller alkoholtest beror derfor på et eventuelt vilkår for tilladelsen til udgang.

Man kan dog prøve at motivere den domfældte til, at vedkommende afgiver en urinprøve eller lader sig teste for at fjerne en bestyrket mistanke.

Efter bekendtgørelsens § 18 kan kommunalbestyrelsen bemyndige lederen eller dennes stedfortræder på en institution for personer med betydelig og varigt nedsat funktionsevne til at træffe afgørelse om udgang efter §§ 2 og 3, herunder ændring eller tilbagekaldelse af tilladelsen. Hensynet bag denne mulighed for at bemyndige lederen eller dennes stedfortræder til at træffe afgørelse om udgang, er at det forudsættes, at lederen eller stedfortræderen ofte er bedst egnet til ud fra deres kendskab til den enkelte person og dennes aktuelle tilstand at træffe afgørelsen.

Institutionens ledelse er forpligtet til at orientere den myndighed, der har truffet afgørelse om tilladelse til udgang m.v. i en række nærmere angivne tilfælde, som fremgår af bekendtgørelsens § 17. Det følger bl.a., at institutionen skal orientere den myndighed, der har truffet afgørelse, når lederen efter bemyndigelse træffer afgørelse om tilbagekaldelse af udgang, og når en udgang ikke forløber planmæssigt.

Ved planlægning af ledsaget udgang skal det drøftes, hvordan det rent praktisk kan gennemføres. For eksempel hvordan det skal foregå, hvis den domfældte eller ledsageren skal på toilettet. Når tilladelsen for udgang er givet på betingelse af, at den domfældte er under konstant opsyn, gælder det således også ved toiletbesøg.

Lederen eller dennes repræsentant skal vurdere den pågældende borgers psykiske tilstand på det aktuelle tidspunkt, før der kan træffes afgørelse om udgang og før iværksættelse af en tilladelse.

Kriminalitet begået i tilsynsperioden

Som led i det kriminalpræventive arbejde er det hensigtsmæssigt, hvis den kommunale tilsynsmyndighed på forhånd har opstillet procedurer for politianmeldelse af eventuel yderligere lovovertrædelse i domsperioden, således at ledelse og personale i boformen ved, hvornår, hvordan og hvem der skal kontakte politiet i den givne situation.

Tilsynsmyndigheden har, i medfør af straffelovens § 72, pligt til at afgive udtalelser, også når en borger har begået ny kriminalitet.

Såfremt en anmeldelse af yderligere lovovertrædelse ikke fører til sigtelse af en domfældt borger, bør oplysningerne tilgå statsadvokaturen i forbindelse med udtalelser, der afgives som led i statsadvokatens tilsyn, idet oplysningerne kan have betydning for vurderingen af foranstaltningens formålstjenlighed.

Yderligere lovovertrædelse kan udløse en mere indgribende foranstaltning, hvis statsadvokaten og retten vurderer, at den foranstaltning, der allerede er idømt, ikke kan forhindre, at borgeren igen begår en kriminel handling. Det samme vil være tilfældet, hvis den nye begåede kriminalitet er af grovere karakter, end den kriminalitet, der udløste den nuværende dom.

Hvis yderligere lovovertrædelse ikke bliver anmeldt, kan anklagemyndigheden næppe danne sig et dækkende billede af den domfældtes tilstand og udvikling. Det kan indebære, at foranstaltningsdommen bliver ophævet eller lempet for tidligt.

Politianmeldelser

Hverken det omsorgsudøvende personale eller myndighedspersoner har en særlig anmeldelsesforpligtelse i forhold til kendskab til begået kriminalitet. Men ved afvejningen af anmeldelse eller ej bør man have sig for øje, om en manglende anmeldelse kan sløre billedet af borgeren i relation til ophævelse.

Hvis personalet har en begrundet viden eller formodning om, at den domfældte påtænker at begå en personfarlig handling, skal man forsøge at standse pågældende, herunder tilkalde politiet. Dette følger af straffelovens § 141, som indebærer, at hvis man har kendskab til, at en alvorlig forbrydelse – herunder en handling, der kan bringe andre menneskers liv eller velfærd i fare – er ved at blive planlagt, har man pligt til at gøre det, der står i ens magt, for at forebygge handlingen, om nødvendigt ved anmeldelse til politiet.

Undlader man at handle i en sådan situation, og bliver den alvorlige forbrydelse forsøgt eller gennemført, risikerer personalet selv at blive straffet for overtrædelse af straffeloven. Bestemmelsen gælder dog ikke, hvis det at gribe ind ville udsætte medarbejderen selv eller dennes nærmeste for betydelig fare for liv, helbred eller velfærd.

En sådan anmeldelse indebærer ikke en overtrædelse af tavshedspligten, da videregivelse af oplysninger er tilladt, når det sker for at afværge alvorlig fare for andres liv eller velfærd.

4. Varetægtssurrogat og mentalobservation

Hvis en borger med kendt, åbenlys eller formodet udviklingshæmning skal varetægtsfængsles under efterforskningen, sker det ikke i en arrest eller i et fængsel. Dommeren afsiger i stedet, i henhold til retsplejeloven¹⁰, en kendelse om at anbringe vedkommende i varetægtssurrogat i en boform efter serviceloven.

Hvis betingelserne for en varetægtsfængsling er til stede, men retten vurderer, at varetægtsfængslingens formål kan opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, kan retten træffe afgørelse herom, jf. retsplejelovens § 765, stk. 1. Det kræver dog, at sigtede giver sit samtykke hertil.

Retten kan endvidere, jf. retsplejelovens § 765, stk. 2, nr. 3 og 4, bl.a. bestemme, at den sigtede skal:

- tage ophold i eget hjem eller institution
- undergive sig psykiatrisk behandling eller afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller særlig institution.

Kendelsen indeholder betingelser for opholdet, uanset om det er i en åben eller sikret boform.

Derudover kan anbringelse i varetægtssurrogat, jf. retsplejelovens § 777, ske i en anstalt for personer, der udstår fængselsstraf eller forvaring eller hospital mv., med eller uden borgerens samtykke.

Retten kan undtagelsesvis godkende en anbringelse uden borgerens samtykke, hvis helbredsmæssige hensyn eller hensynet til andres sikkerhed gør det påkrævet, jf. retsplejelovens § 777.

En overførsel efter retsplejelovens § 777 kan således komme på tale, når der under en varetægtsfængsling fremkommer oplysninger om, at den sigtede borger har en psykisk sygdom eller udviklingshæmning, og derfor bør opholde sig på psykiatrisk hospital, en institution for personer med vidtgående psykisk funktionsnedsættelse eller anden egnet institution i stedet for en anstalt for personer, der udstår fængselsstraf eller forvaring.

Når en borger med udviklingshæmning er anbragt i varetægtssurrogat, gælder særlige bestemmelser for, hvornår borgeren må forlade boformens område. Bestemmelserne findes i udgangsbekendtgørelsens § 12-15, der fastslår, at en borger, der er i varetægtssurrogat, og indlagt på hospital eller anbragt i en institution i forbindelse med mentalundersøgelse, ikke må forlade hospitalets eller institutionens område uden rettens godkendelse. Bestemmelsen gælder anbringelser og indlæggelse på såvel lukkede som åbne hospitalsafdelinger samt sikrede institutioner.

Ifølge retsplejelovens § 771, stk. 5 kan borgeren få tilladelse til at forlade hospitalets eller institutionens område med ledsagelse i et kortere tidsrum, når særlige omstændigheder taler for det.

Det er hospitalets eller institutionens ledelse der, med politiets samtykke, kan træffe beslutning om udgang.

¹⁰ Lovbekendtgørelse nr. 1298 af 7. november 2025

Hvad siger retsplejeloven om varetægtsfængsling og varetægtssurrogat?

Uddrag fra §§ 762, 765, 771 og 777 i retsplejeloven

§ 762. En sigtet kan varetægtsfængsles, når der er begrundet mistanke om, at han har begået en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, såfremt lovovertrædelsen efter loven kan medføre fængsel i et år og seks måneder eller derover, og

1. der efter det om sigtedes forhold oplyste, er bestemte grunde til at antage, at han vil unddrage sig forfølgningen eller fuldbyrdelsen, eller
2. der efter det om sigtedes forhold oplyste, er bestemte grunde til at frygte, at han på fri fod vil begå ny lovovertrædelse af den foran nævnte beskaffenhed, eller
3. der efter sagens omstændigheder er bestemte grunde til at antage, at sigtede vil vanskeliggøre forfølgningen i sagen, navnlig ved at fjerne spor eller advare eller påvirke andre.

Stk. 2. En sigtet kan endvidere varetægtsfængsles, når der foreligger en særligt bestyrket mistanke om, at han har begået

1. en lovovertrædelse, som er undergivet offentlig påtale, og som efter loven kan medføre fængsel i 6 år eller derover, og hensynet til retshåndhævelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod, eller
2. en overtrædelse af straffelovens § 119, stk. 1, § 119 b, § 123, § 124 a, stk. 1, jf. § 79 a, stk. 1, eller § 79 b, stk. 1, § 134 a, § 192 a, stk. 2, § 218, § 222, § 225, jf. § 216, stk. 2, § 218 eller § 222, § 235, stk. 1, §§ 242-246, § 250, § 252, en overtrædelse af straffelovens § 232 over for et barn under 15 år eller overtrædelse af et forbud meddelt af politiet i medfør af lovgivningen om politiets virksomhed til en person, der har udvist en særlig utryghedsskabende adfærd eller ved sin adfærd bidraget til at skabe særlig utryghed, såfremt lovovertrædelsen efter oplysningerne om forholdets grovhed kan ventes at ville medføre en ubetinget dom på fængsel i mindst 60 dage og hensynet til retshåndhævelsen skønnes at kræve, at sigtede ikke er på fri fod.

Stk. 3. Varetægtsfængsling kan ikke anvendes, hvis lovovertrædelsen kan ventes at ville medføre straf af bøde eller fængsel i højst 30 dage, eller hvis frihedsberøvelsen vil stå i misforhold til den herved forvoldte forstyrrelse af sigtedes forhold, sagens betydning og den retsfølge, som kan ventes, hvis sigtede findes skyldig.

§ 765. Er betingelserne for anvendelse af varetægtsfængsling til stede, men kan varetægtsfængslingens øjemed opnås ved mindre indgribende foranstaltninger, træffer retten, hvis sigtede samtykker heri, i stedet for varetægtsfængsling bestemmelse derom.

Stk. 2. Retten kan således bestemme, at sigtede skal

1. undergive sig et af retten fastsat tilsyn,
2. overholde særlige bestemmelser vedrørende opholdssted, arbejde, anvendelse af fritid og samkvem med bestemte personer,
3. tage ophold i egnet hjem eller institution,
4. undergive sig psykiatrisk behandling eller afvænningsbehandling for misbrug af alkohol, narkotika eller lignende, om fornødent på hospital eller særlig institution,
5. give møde hos politiet på nærmere angivne tidspunkter,
6. hos politiet deponere pas eller andre legitimationspapirer,
7. stille en af retten fastsat økonomisk sikkerhed for sin tilstedeværelse ved retsmøde og ved fuldbyrdelsen af en eventuel dom.

Stk. 3. Angår sigtelsen grov personfarlig kriminalitet, skal retten bestemme, at sigtede ikke må opholde sig i eget hjem.

Stk. 4. Ved afgørelser i medfør af stk. 1-3 finder bestemmelserne i § 764 tilsvarende anvendelse.

Stk. 5. Hvis sigtede unddrager sig møde i retten eller fuldbyrdelse af dommen, kan retten, efter at der så vidt muligt er givet dem, afgørelsen vedrører, lejlighed til at udtale sig, ved kendelse bestemme, at en sikkerhed, der er stillet i medfør af stk. 2, nr. 7, er forbrudt. En forbrudt sikkerhed tilfalder statskassen, dog således at den forurettedes erstatningskrav kan dækkes af beløbet. Retten kan under særlige omstændigheder i indtil 6 måneder efter kendelsen bestemme, at en forbrudt sikkerhed, der er tilfaldet statskassen, helt eller delvis skal tilbagebetales.

Stk. 6. Justitsministeren kan efter forhandling med social- og indenrigsministeren og sundheds- og ældreministeren fastsætte regler om meddelelse af tilladelse til udgang m.v. til personer, der er anbragt i institution eller hospital m.v. i medfør af stk. 2, nr. 3 eller 4, når der ikke i øvrigt er taget stilling hertil. Justitsministeren kan i den forbindelse fastsætte, at afgørelser, der træffes i medfør af disse regler, ikke kan indbringes for højere administrativ myndighed.

Stk. 7. Justitsministeren kan fastsætte regler om anvendelse af magt og sikringsmidler over for personer, der er anbragt i en institution eller på et hospital m.v. i medfør af stk. 2, nr. 3 eller 4, i forbindelse med transport, der forestås af Danmarks Fængsleres personale. Justitsministeren kan endvidere fastsætte regler om undersøgelse uden retskendelse af personer, der er anbragt i en institution eller på et hospital m.v. i medfør af stk. 2, nr. 3 eller 4, i forbindelse med transport, der forestås af Danmarks Fængsleres personale.

§ 777. En varetægtsarrestant kan anbringes i en anstalt for personer, der udstår fængselsstraf eller forvaring, eller i hospital m.v., jf. straffelovens §§ 68 og 69, hvis den pågældende selv, anklagemyndigheden og kriminalforsorgsområdet samtykker heri. Hvis helbredsmæssige hensyn eller hensynet til andres sikkerhed gør det påkrævet, kan retten undtagelsesvis godkende en sådan anbringelse uden arrestantens samtykke. I institutionen behandles den frivilligt overførte varetægtsarrestant efter de regler, der gælder for personer, der er anbragt dér i henhold til dom, mens den tvangsmæssigt overførte varetægtsarrestant behandles efter reglerne om varetægtsarrestanter, i det omfang hensynet til orden og sikkerhed i institutionen gør det muligt. Arrestanten må dog ikke uden rettens godkendelse forlade institutionen, bortset fra de tilfælde, der er nævnt i § 771, stk. 5.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte regler om anvendelse af magt og sikringsmidler over for personer, der er anbragt på et hospital m.v. i medfør af stk. 1, i forbindelse med transport, der forestås af Danmarks Fængslers personale. Justitsministeren kan endvidere fastsætte regler om undersøgelse uden retskendelse af personer, der er anbragt på et hospital m.v. i medfør af stk. 1, i forbindelse med transport, der forestås af Danmarks Fængslers personale.

I henhold til servicelovens § 108, stk. 1, jf. stk. 6 har kommunalbestyrelsen modtagepligt, når en borger skal anbringes i varetægtssurrogat. Det betyder, at hvis opholdet i varetægtssurrogat ikke skal finde sted på sikret boform, men i en åben boform, efter servicelovens § 108, har hver enkelt kommune en forpligtelse til at kunne anviser en plads til den pågældende person.

Hvis der er behov for ophold på en sikret boform, sker det på en retspsykiatrisk afdeling eller på de sikrede afdelinger på Kofoedsminde, der har modtagepligt efter § 27, stk. 4 i bekendtgørelse om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne.

Kommunens modtagepligt findes nærmere beskrevet i håndbogens kapitel 7.

Er der mistanke om, at lovovertræderen kan have udviklingshæmning, foretages der som hovedregel altid en mentalundersøgelse, jf. retsplejelovens § 809. Undersøgelsen udføres af en psykiater, der laver en erklæring, som indgår i selve retssagen.

Det er den region, hvor borgeren har ophold, der afgør, hvilken retspsykiatrisk afdeling den pågældende skal indlægges på.

Indsigt i og videregivelse af oplysninger fra mentalerklæringer

Justitsministeriet har i *Notat om Indsigt i og videregivelse af oplysninger fra mentalerklæringer, der udarbejdes i forbindelse med behandling af straffesager* (2009) vurderet, hvorvidt den myndighed der har udarbejdet en mentalerklæring kan og skal videregive den til en anden forvaltningsmyndighed. Vurderingen er, at mentalerklæringer udleveres til borgerens handlekommune uden borgerens samtykke, jf. forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3. Her står der, at oplysninger om privatpersoners rent private

forhold kan videregives uden samtykke, hvis videregivelse er et nødvendigt led i sagens behandling eller er nødvendig for, at en tilsynsmyndighed kan gennemføre tilsynsopgaven. Bestemmelserne i forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3 sikrer således, at oplysninger kan gives til en anden myndighed, når væsentlige hensyn til offentlige interesser taler for det. Det er for eksempel i det offentlige interesse, at alvorlige forbrydelser søges forebygget med den kriminalpræventive sociale indsats, som tilsynsmyndigheden er ansvarlig for.

Hvad siger retsplejelovens bestemmelser om mentalundersøgelse?

§ 809. Sigtede skal underkastes mentalundersøgelse, når dette findes at være af betydning for sagens afgørelse. Hvis han ikke udtrykkeligt samtykker i undersøgelsen, kan denne kun finde sted efter retskendelse. Er sigtede udeblevet fra et retsmøde trods lovlig indkaldelse og uden dokumenteret lovligt forfald, kan retten uden sigtedes tilstedeværelse bestemme, at sigtede skal underkastes mentalundersøgelse. Det skal fremgå af indkaldelsen til retsmødet, at udeblivelse uden dokumenteret lovligt forfald kan medføre, at retten træffer bestemmelse om mentalundersøgelse. Er sigtede fængslet, kan han ikke mentalundersøges uden rettens bestemmelse.

Stk. 2. Findes det påkrævet, at sigtede indlægges til mentalundersøgelse på psykiatrisk afdeling, i institution for personer med vidtgående psykiske handicap eller i anden egnet institution, træffer retten ved kendelse bestemmelse herom.

§ 810. Såfremt sigtede ikke samtykker i, at der søges tilvejebragt oplysninger om hans personlige forhold ved henvendelse til hans pårørende eller andre privatpersoner, kan dette kun ske, hvis retten finder det af væsentlig betydning for sagens afgørelse og ved kendelse træffer bestemmelse herom (...).

Når en borger er anbragt i varetægtssurrogat, er der særlige bestemmelser for kontrol af besøg og af breve. Retsplejeloven regulerer mulighederne for kontrol af besøg, breve, mails og telefonsamtaler mv.

En borger, som er anbragt i varetægtssurrogat, kan, efter nærmere aftale med politiet, modtage besøg, så længe orden og sikkerhed kan opretholdes i boformen, og når politiet ikke finder grund til at

modsætte sig besøg af hensyn til varetægtsfængslingens formål. Politiet kan desuden kræve, at besøget finder sted under kontrol. Det er politiet, der skal oplyse om vilkårene ved anbringelsen i varetægtsurrogat.

Hvis besøg nægtes, har borgeren ret til at blive underrettet om det, medmindre hensynet til efterforskningen gør, at dommeren træffer en anden

beslutning. Borgeren kan, når besøg nægtes eller skal foregå under kontrol, kræve, at afslaget bliver forelagt retten til afgørelse.

Borgeren har altid ret til ukontrollerede besøg af sin forsvarer.

Ligeledes har borgeren i varetægtssurrogat ret til at modtage breve, men politiet kan gennemse brevene, før borgeren modtager eller afsender et brev. Brevene skal udleveres straks efter tilbageholdelsen, med mindre brevets indhold kan skade efterforsk-

ningen eller opretholdelsen af orden og sikkerhed i boformen. Ved beslutning om tilbageholdelse af et brev skal det straks forelægges retten til afgørelse, og hvis tilbageholdelsen opretholdes herefter, skal afsenderen underrettes om det, med mindre dommeren træffer en anden beslutning af hensyn til efterforskningen.

Borgeren har altid ret til ukontrolleret korrespondance med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for Danmarks Fængsler og Folketingets Ombudsmand.

Hvad siger retsplejeloven om kontrol af besøg, breve mm.?

§ 771, stk. 1. En varetægtsarrestant kan modtage besøg i det omfang, opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet tillader det. Politiet kan af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætte sig, at varetægtsarrestanten modtager besøg, eller forlange, at besøg finder sted under kontrol. Nægter politiet besøg, skal varetægtsarrestanten underrettes herom, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse. Varetægtsarrestanten kan kræve, at politiets afslag på besøg eller krav om kontrol forelægges retten til afgørelse. Arrestanten har altid ret til ukontrolleret besøg af sin forsvarer.

§ 772. En varetægtsarrestant har ret til at modtage og afsende breve. Politiet kan gennemse brevene inden modtagelsen eller afsendelsen. Politiet skal snarest muligt udlevere eller sende brevene, medmindre indholdet vil kunne være til skade for efterforskningen eller opretholdelse af orden og sikkerhed i varetægtsfængslet. Tilbageholdes et brev, skal spørgsmålet, om tilbageholdelsen bør opretholdes, straks forelægges retten til afgørelse. Opretholdes tilbageholdelsen, skal afsenderen straks underrettes, medmindre dommeren af hensyn til efterforskningen træffer anden bestemmelse.

Stk. 2. En varetægtsarrestant har ret til ukontrolleret brevveksling med retten, forsvareren, justitsministeren, direktøren for Danmarks Fængsler og Folketingets Ombudsmand. Justitsministeren kan fastsætte regler om varetægtsarrestanters ret til at afsende lukkede breve til andre offentlige myndigheder eller enkeltpersoner.

§ 773. Såfremt politiet bestemmer, at der af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed skal foretages andre begrænsninger i en varetægtsarrestants rettigheder, kan arrestanten forlange spørgsmålet om opretholdelsen af begrænsningerne forelagt retten til afgørelse.

§ 774. Hverken institutionens personale eller andre må benyttes til at udforske varetægtsarrestanter.

5. Tilsynsregler

Domfældte borgere med udviklingshæmning er omfattet af det tilsyn, jf. servicelovens § 148a og det personrettede tilsyn, jf. servicelovens § 148, på samme måde som andre borgere, der bor på en boform efter serviceloven. Herudover er domfældte borgere med udviklingshæmning med domstype 4-5 underlagt det kriminalpræventive tilsyn jf. retssikkerhedslovens § 16 a. Ved domstyperne 4 og 5 indeholder selve straffedommen automatisk bestemmelser om kriminalpræventivt tilsyn af kommunen. Borgere med domstype 1-3, som alle indebærer anbringelse på en institution for personer med vidtgående psykiske handicap, kan også blive underlagt det kriminalpræventive tilsyn, men det forudsætter, at dommen indeholder en betingelse om denne type tilsyn. Tilsynsplikten indtræder efter retssikkerhedslovens § 16a dermed kun, når det er bestemt direkte ved dom eller kendelse mv., at en person skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Domstyperne er nærmere beskrevet i kapitel 3.

Det betyder i praksis, at tilsynsplikten efter retssikkerhedslovens § 16 a ikke omfatter personer, der er dømt til anbringelse i en institution, men kun personer, der har fået en af de domstyper, der ikke automatisk indebærer frihedsberøvelse. Domstype 1-3 indebærer alle påstand om, at dømte skal anbringes på en institution for personer med vidtgående psykiske handicap. Det er alene i relation til domstyperne 4 og 5, at selve straffedommen indeholder bestemmelser om tilsyn af kommunen.

Når kommunen har den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse og den personrettede tilsynsforpligtelse, bør kommunen sikre sig viden om målgruppens adfærd og særlige karakteristika og om faglige behandlingsmuligheder, herunder socialpædagogiske tilgange og metoder. Endelig bør kommunen indhente viden om de juridiske aspekter ved de forskellige foranstaltninger, som en borger kan idømmes.

Det kriminalpræventive tilsyn efter retssikkerhedsloven

Når retten finder det formålstjenligt, kan en domfældt borger idømmes en foranstaltning med en socialpædagogisk indsats. Jf. straffelovens § 16, gælder denne bestemmelse for personer, der på gerningstiden var mentalt retarderede i højere grad. Ligeledes gælder dette for mentalt retarderede i lettere grad, medmindre særlige omstændigheder taler for at pålægge personen straf¹¹.

Dommen/foranstaltningen skal være formålstjenlig for at forebygge yderligere lovovertrædelser.

Kommunens opgave er fastlagt i § 16 a i retssikkerhedsloven, hvoraf det fremgår, at kommunalbestyrelsen fører et kriminalpræventivt tilsyn med personer, som i henhold til dom eller kendelse eller som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal

11 Straffeloven gælder fra det fyldte 15. år. Derfor kan unge udviklingshæmmede, der begår kriminalitet efter det fyldte 15. år, få en foranstaltningsdom, hvis de i øvrigt opfylder betingelser herfor.

undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Det fremgår også, at dette tilsyn føres af handlekommunen i sager efter lov om social service.

Samtidig forpligter retssikkerhedslovens § 16 a ikke kommunerne til som led i tilsynet, at iværksætte kriminalpræventive indsatser over for de borgere, der er omfattet af denne bestemmelse.

I praksis vil servicelovens bestemmelser kunne indebære, at der iværksættes socialpædagogiske indsatser, som også kan virke kriminalpræventivt. Det er som nævnt alene domstyperne 4 og 5, som altid indeholder bestemmelser om kriminalpræventivt tilsyn af kommunen.

Den kommune, der har tilsynsforpligtelsen med borgeren, skal, med udgangspunkt i dommens vilkår og muligheder, iværksætte foranstaltninger over for den domfældte borger, som støtter borgeren i at udvikle sig sådan, at risikoen for, at borgeren begår yderligere lovovertrædelser, mindskes mest muligt. Det kan eksempelvis betyde, at borgeren anbringes i en egnet boform, ligesom det kan indebære krav om benyttelse af et bestemt aktivitets- og samværstilbud.

Tilsyn med borgere idømt domstype 1-3

Tilsynspligten efter retssikkerhedslovens § 16 a ved domstype 1-3 indtræder kun, når det er bestemt direkte ved dom eller kendelse mv., at en person skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Dette indebærer i praksis, at tilsynspligten jf. retssikkerhedslovens § 16 a ikke omfatter personer, der er frihedsberøvet, fordi de er dømt til anbringelse i en institution.

I tilfælde, hvor en borger med domstype 1-3 ikke er underlagt det kriminalpræventive tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a, vil der fortsat kunne føres tilsyn med vedkommende fra kommunens side. Det skyldes, at personer med domstype 1-3, som alle andre borgere, der er bevilget indsatser efter ser-

viceloven, er omfattet af det personrettede tilsyn, som kommunen skal føre efter servicelovens § 148.

Efter servicelovens § 148 fører kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp til borgeren, således tilsyn med de tilbud, jf. servicelovens § 3, som kommunalbestyrelsen i forhold til den enkelte person har truffet afgørelse om. Kommunalbestyrelsen skal løbende følge de enkelte sager for at sikre sig, at hjælpen fortsat opfylder sit formål, og kommunalbestyrelsen skal herunder være opmærksom på, om der er behov for at yde andre former for hjælp.

Det er kommunalbestyrelsen i den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter serviceloven, jf. §§ 9-9 a i retssikkerhedsloven (handlekommune), der har pligt til at føre det personrettede tilsyn efter servicelovens § 148, stk. 1. Det er kommunalbestyrelsen i handlekommunen i sager efter lov om social service, der fører det kriminalpræventive tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a, stk. 1, 1. pkt., i forhold til den enkelte borger.

Servicelovens § 148, stk. 2 præciserer, at kommunalbestyrelsen i borgerens handlekommune er forpligtet til løbende at følge den enkelte borger for at sikre sig, at hjælpen fortsat opfylder sit formål. Kommunalbestyrelsen skal herunder være opmærksom på, om der er behov for at yde andre former for hjælp. Forpligtelsen vil efter omstændighederne kunne medføre, at kommunalbestyrelsen skal iværksætte socialpædagogiske indsatser efter serviceloven, som også kan virke kriminalpræventivt.

I praksis vil et personrettet tilsyn efter serviceloven § 148, stk. 2 hermed kunne få samme kriminalpræventive sigte som det kriminalpræventive tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a.

Hvad siger retssikkerhedsloven om kommunal tilsynsforpligtelse?

§ 16. Kommunalbestyrelsen har pligt til at føre tilsyn med, hvordan de kommunale opgaver løses, jf. § 15. Tilsynet omfatter både indholdet af tilbuddene og den måde, opgaverne udføres på.

Stk. 2. Driftsorienteret tilsyn med visse sociale tilbud, jf. § 4 i lov om socialtilsyn, udføres dog af socialtilsynet.

Hvad siger retssikkerhedsloven om det kriminalpræventive tilsyn?

§ 16 a. Kommunalbestyrelsen fører et kriminalpræventivt tilsyn med personer, som i henhold til dom eller kendelse eller som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder. Dette tilsyn føres af handlekommunen i sager efter lov om social service eller barnets lov. Kommunalbestyrelsen kan træffe afgørelse om ophold i en boform efter § 108 i lov om social service.

Hvad siger vejledning om botilbud mv. til voksne mv. (Vejledning nr. 9766 af 03/10/2023)?

Punkt 114. Målgruppen for kommunalbestyrelsens forpligtelse efter servicelovens § 108 er personer med betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, som har behov for omfattende hjælp til almindelige daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få disse behov dækket på anden måde. Målgruppen omfatter, jf. servicelovens § 108, stk. 7 (nu 6), også personer, der efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse. Målgruppen omfatter, jf. servicelovens § 108, stk. 7, også personer, der efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse.

Målgruppen omfatter endvidere personer, der i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne, eller som skal undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse. Endelig omfatter målgruppen personer, der som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller som skal undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Det kriminalpræventive tilsyn

Det kriminalpræventive tilsyn for sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning har i praksis fokus på:

- at føre aktivt tilsyn med den domfældte borger efter dennes behov
- at forhindre yderligere lovovertrædelser
- at sikre, at eventuelle vilkår i dommen (eksempelvis alkoholbehandling) efterleves, eller forsøges efterlevet
- at træffe afgørelser i henhold til dommen
- at samarbejde med statsadvokaten for domfældte i hele domsperioden, hvor statsadvokaten har pligt til at påse, at dommen ikke opretholdes i længere tid end nødvendigt
- at underrette statsadvokaten, hvis tilsynet ikke kan gennemføres. Kommunen kan ikke afslå at fuldbyrde dommen, og tilsynsmyndigheden skal derfor sende en udtalelse med en anbefaling til statsadvokaten, som herefter træffer afgørelse om, hvorvidt der er grundlag for at indbringe sagen for retten med påstand om skærpeelse.

Øvrige tilsyn

Udover det kriminalpræventive tilsyn, jf. § 16 a i retssikkerhedsloven, fører kommunalbestyrelsen ifølge servicelovens § 148, stk. 1, personrettet tilsyn med afgørelser om tilbud efter serviceloven. Kommunalbestyrelsen i samme kommune skal endvidere, jf. servicelovens § 148, stk. 2, løbende følge de enkelte sager for at sikre sig, at hjælpen fortsat opfylder sit formål. Kommunalbestyrelsen skal herunder være opmærksom på, om der er behov for at yde andre former for hjælp. Det personrettede tilsyn efter serviceloven § 148, stk. 2, når det er rettet mod personer med domstyperne 1-3, kan det have samme kriminalpræventive sigte som et kriminalpræventivt tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a.

Opgaver og ansvarsfordeling i det kriminalpræventive sociale arbejde

Myndighedens afgørelse

Det er handlekommunen, der har myndighedsansvaret for den enkelte borger inden for det sociale område. Det er således borgerens *handlekommune*, som visiterer vedkommende til et konkret tilbud¹². Det er også handlekommunen, der betaler for borgerens ophold på en boform, med mindre den pågældende har ophold på en af Kofoedsminde sikrede afdelinger, hvor opholdet er objektivt finansieret. Objektiv finansiering betyder, at udgifterne til driften ikke betales af de kommuner, der benytter tilbuddet men af alle landets kommuner efter en fordelingsnøgle.

Det følger af retssikkerhedslovens § 9, stk. 1, at pligten til at yde hjælp til en borger og afholde udgifterne hertil i udgangspunktet påhviler handlekommunen. Handlekommunen er i udgangspunktet den kommune, hvor borgeren har sin bopæl eller sædvanligvis opholder sig. For personer, der har fået ophold i en boform i en anden kommune med medvirken fra sin handlekommune eller anden offentlig myndighed, gælder dog som undtagelse, at kommunen vedbliver at være handlekommune for den enkelte i sager efter bl.a. serviceloven.

12 I sager, hvor borger har været anbragt før august 2010, kan betalingskommunen have truffet afgørelse om, at handleforpligtelsen og udførsel af det kriminalpræventive tilsyn forbliver hos beliggenhedskommunen. Denne får dermed ansvaret for at føre det kriminalpræventive tilsyn (overgangsregel).

Hvad siger retssikkerhedsloven om handlekommunens pligt til at yde hjælp efter serviceloven?

§ 9. Stk. 3. En kommune vedbliver at være handlekommune for en borger i sager efter lov om social service, efter § 29, stk. 1, og § 32, stk. 5, i barnets lov og efter § 115, stk. 2 og 4, jf. § 105, stk. 2, i lov om almene boliger m.v., når denne kommune eller en anden offentlig myndighed har medvirket til, at borgeren i en anden kommune har fået ophold i

1. boformer efter §§ 107-110 og 192 i lov om social service,
2. boliger efter § 115, stk. 2 og 4, jf. § 105, stk. 2, i lov om almene boliger m.v.,
3. institutioner under sygehusvæsenet,
4. indkvarteringssteder under Udlændingestyrelsen,
5. institutioner under Danmarks Fængsler eller
6. boliger, boformer m.v., der træder i stedet for og kan sidestilles med boformer m.v. under nr. 1-5.

Overdragelse af handleforpligtelsen

Kommunalbestyrelsen i en kommune, der efter retssikkerhedslovens § 9, stk. 3, vedbliver at være handlekommune for en borger i sager efter bl.a. serviceloven, når denne kommune eller en anden offentlig myndighed har medvirket til, at borgeren i en anden kommune får ophold i en række specifikke boformer nævnt i bestemmelsens stk. 3, nr. 1-5, kan efter § 9, stk. 10, indgå aftale med den kommune, hvor borgeren har ophold på et tilbud om at bemyndige denne til helt eller delvist at varetage udøvelsen af sine opgaver i forhold til den pågældende. Således kan udøvelsen af handlekompetencen vedrørende servicelovens kapitel 24 d, bemyn-

diges til den kommune, hvor borgeren har ophold på et tilbud, hvis de to kommuner indbyrdes laver aftale herom.

Det kriminalpræventive tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a udføres af handlekommunen i sager efter lov om social service. Kompetencen til at udøve det kriminalpræventive tilsyn kan således ikke bemyndiges til den kommune, hvor tilbuddet, som borger har ophold i, er beliggende.

Tilsynsmyndigheden bør orientere den domfældte borger om, hvem der er tilsynsmyndighed, hvad dommens vilkår (pligter) indebærer, og hvilke rettigheder den domfældte borger har.

Tilsynsforpligtelsen iht. til domstype 1-5

Tilsynspligten efter retssikkerhedslovens § 16 a omfatter kun personer, der i henhold til dom eller kendelse skal anbringes på institution for personer med vidtgående psykiske handicap, hvis der også er fastsat vilkår om tilsyn af de sociale myndigheder. Det er således dommens vilkår, der er afgørende for, om tilsynsforpligtelsen indtræder. Det forhold, at borgeren eventuelt er anbragt i en boform, kan have betydning for den praktiske udøvelse og organisering af tilsynet, men er ikke i sig selv afgørende for, om tilsynsforpligtelsen foreligger.

Domstype 1-3

Domstyperne 1-3 indebærer alle påstand om, at den dømte skal anbringes på en institution for personer med vidtgående psykisk handicap, uden at der fastsættes vilkår om tilsyn. Den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse efter retssikkerhedslovens § 16 a omfatter dermed ikke denne gruppe.

Domstype 4-5

For domstype 4 og 5 gælder det, at dommen indeholder bestemmelser om tilsyn af kommunen, og derfor skal kommunalbestyrelsen føre et kriminalpræventivt tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a. Tilsynet føres af den kommune, der har pligt til at yde hjælp efter §§ 9 og 9 a i retssikkerhedsloven.

Hvis en borger, som er undergivet kriminalpræventivt tilsyn, flytter til en anden kommune, vil tilflytningskommunen overtage tilsynsforpligtelsen, hvis tilflytningskommunen er handlekommune for borgeren i sager efter lov om social service.

Handlekommunens organisering af tilsyn

Handlekommunens mulighed for organisering af tilsyn, afhænger af vilkårene i den konkrete dom og den pågældende domstype. Se ovenfor i dette kapitel om de enkelte domstyper. Domstyperne er desuden beskrevet i kapitel 3.

Handlekommunens udførelse af tilsyn efter retssikkerhedslovens § 16 a kan som nævnt ikke uddelegeres eller overdrages. Handlekommunen har derfor ansvar for at udføre tilsynet.

Kun udførelse af opgaver efter serviceloven kan uddelegeres eller overdrages efter § 9, stk. 10.

Hvad siger retssikkerhedsloven om delegering og overdragelse?

§ 9. Stk 10: Den kommune, der efter stk. 3 eller 5 er handlekommune for en borger, kan indgå aftale med den kommune, hvor borgeren har ophold på et tilbud, om at bemyndige denne til helt eller delvist at varetage udøvelsen af sine opgaver i forhold til borgeren.

Hvor længe varer den kriminalpræventive tilsynsforpligtelse?

Handlekommunens tilsynsforpligtelse begynder den dag, hvor dommen er endelig. Det vil sige, når ankefristen udløber, eller ankeinstansens afgørelse foreligger.

I praksis træder forpligtelsen i kraft, når kommunen som tilsynsmyndighed får tilsendt domsudskriften fra retten eller politimyndigheden med anmodning om at iværksætte et tilsyn.

Hvis en domfældt borger med en domstype 4 eller 5 selv beslutter at flytte til en anden kommune i domsperioden, er den hidtidige tilsynskommune ansvarlig for, at den nye tilsynskommune får en orientering om tilsynsforpligtelsen. Retssystemet orienterer ikke den nye handlekommune, da sagen i dette system forbliver i den jurisdiktion, hvorunder den kriminelle handling er begået, hvilket er fastsat i retsplejeloven.

Tilsynsforpligtelsen ophører samtidigt med, at dommen ophører for personen med udviklingshæmning.

Hvilke beføjelser har det kriminalpræventive tilsyn?

Tilsynsmyndigheden skal iværksætte de foranstaltninger, der fremgår direkte af dommen.

Tilsynsmyndigheden har dog ingen magtbeføjelser til at tvinge domfældte til at efterkomme påbud og vilkår om eksempelvis indtagelse af antabus. Der bør arbejdes med socialfaglige vilkår i dommen.

Hvad omhandler det forebyggende og det kriminalpræventive tilsyn?

Formålet med tilsynet er at sikre, at risikoen for nye lovovertrædelser mindskes så meget som muligt.

Kommunen skal også sikre, at der, som udgangspunkt én gang årligt, bliver skrevet en udtalelse med anbefaling om opretholdelse af dommen eller ændring i form af skærpelse eller lempelse, ophævelse eller forlængelse, hvis længstetiden udløber. Udtalelsen skal afgives til statsadvokaten.

Kommunen skal skønne om det er hensigtsmæssigt at tilbyde at udarbejde en handleplan, jf. servicelovens § 141.. Planen skal indeholde en støttende og kompenserende indsats, der er tilpasset den domfældte borgers behov og ressourcer, og kan derfor også indeholde planer for opfyldelse af formålet med den kriminalpræventive sociale indsats. Den sociale indsats forudsætter dialog mellem kommune og botilbud i forbindelse med placeringen og derefter i forbindelse med bl.a. tilsyn. Det følger af formålsbestemmelsen i servicelovens § 81, at formålet med at yde støtte efter denne lov til voksne med nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller med særlige sociale problemer er at sikre, at den enkelte får en sammenhængende og helhedsorienteret indsats, der modsvarer den enkeltes behov. Støtten skal ydes med det formål at styrke den enkeltes egne muligheder og eget ansvar for at udvikle sig og udnytte egne potentialer, i det omfang det er muligt for den enkelte. Desuden er formålet at medvirke til at sikre, at den enkelte kan fastholde sit aktuelle funktionsniveau, og at yde kompensation, omsorg og pleje. Indsatserne til voksne skal således

1. forebygge, at den enkeltes problemer forværres,
2. understøtte den enkeltes muligheder for at fastholde egne ressourcer eller fremme øget selvstændighed samt forbedre den enkeltes sociale og personlige funktion,

3. forbedre mulighederne for den enkeltes livsudfoldelse gennem kontakt, tilbud om samvær, aktivitet, behandling, omsorg og pleje,
4. fremme inklusion i samfundet, herunder medvirke til at øge den enkeltes mulighed for deltagelse i uddannelse, beskæftigelse og sociale relationer, og
5. sikre en helhedsorienteret støtte med tilbud afpasset efter den enkeltes særlige behov i egen bolig, herunder i botilbud efter lov om almene boliger m.v. eller i botilbud efter denne lov.

Kriterierne i formålsbestemmelsens nr. 1-5, herunder om forebyggelse af, at den enkeltes problemer forværres og om livsudfoldelse, indebærer dermed også en indsats, som forebygger, at den pågældende person lever et liv med kriminalitet. I forbindelse med magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, er det et krav jf. serviceloven § 135 a, stk. 4, at kommunen udarbejder en handleplan for personer, over for hvem der foretages indgreb efter §§ 124 c-128 eller 128 b-129 a, § 136 a, stk. 1, eller §§ 136 c eller 136 f.

Ved domstype 4 er der krav om, at den domfældte borger efterkommer tilsynsmyndighedens bestemmelse om ophold og arbejde. Desuden kan tilsynsmyndigheden træffe afgørelse om anbringelse i sociale boformer.

Når der er tale om domstype 5, gælder samme krav til efterlevelse af bestemmelser om ophold og arbejde, mens der ikke for borgere med denne domstype kan træffes bestemmelse om anbringelse i sociale boformer.

Den tilsynsførende myndighed bør sikre en tæt og kontinuerlig kontakt til den domfældte borger, så der kan sættes tidligt ind, hvis der er tegn på risikoadfærd. Eksempelvis kan det anbefales at have retningslinjer for tidsintervallet for kontakten til den domfældte borger efter en konkret vurdering i hver enkelt sag og af den enkelte borgers situation og behov for kontakt.

Den enkelte kommune kan med fordel udarbejde generelle retningslinjer for det kriminalpræventive arbejde med fokus på myndighedsudøvelsen, herunder tilsynsforpligtelsen, i forhold til domfældte borgere med udviklingshæmning.

Når den kommunale myndighed træffer afgørelse om anbringelse på et botilbud, skal botilbuddet efter behov foretage dokumentation og skriftlig afrapportering til den ansvarlige for det kriminalpræventive tilsyn i forbindelse med eventuelle særlige episoder og problemer. Ligeledes ved væsentlige ændringer i borgerens situation, herunder også når der er sket en positiv udvikling hos borgeren. Denne afrapportering er vigtig, da den ansvarlige for tilsynet (handlekommunen) skal sikre, at der bliver afgivet en årlig skriftlig udtalelse om forløbet til statsadvokaten. I tilfælde af, at borgeren har begået ny kriminalitet, skal udtalelsen desuden afgives til politiet.

Den årlige udtalelse bør beskrive tilsynets omfang og hyppighed, de pædagogiske tiltag og effekten heraf, samt borgerens aktuelle tilstand og risiko for recidiv. Har der været særlige problemer, episoder, magtanvendelser, overtrædelse af vilkår mv., bør disse også beskrives (se evt. bilag: *Forslag til indhold i årlig redegørelse til Statsadvokaten ift. domfældte udviklingshæmmede*).

Den tilsynsførende bør være opmærksom på det, hvis der opstår problemer, som gør tilsynet vanskeligt eller umuligt at gennemføre. Og som ansvarlig tilsynsførende myndighed underretter politiet eller statsadvokaten om disse forhold.

Delegering af det kriminalpræventive tilsyn

Da handlekommunen bevarer ansvaret for afgørelserne og tilsynet, har denne kommune adgang til at fastsætte overordnede retningslinjer for opgavevaretagelsen, som den aktuelle opholdskommune er forpligtet til at følge.

Handlekommunen har endvidere pligt til at føre tilsyn med, hvordan den aktuelle opholdskommune varetager opgaven.

Når delegation ikke kan anvendes, vil det under alle omstændigheder være nødvendigt, at der i den enkelte sag på anden vis indgås et hensigtsmæssigt samarbejde mellem handlekommunen og borgerens opholdskommune med henblik på at sikre en helhed i indsatsen over for borgeren. Dette skal som udgangspunkt ske efter indhentelse af borgerens samtykke, med mindre det fremgår direkte eller kan udledes af dommen, at et samarbejde er nødvendigt.

6. Samråd – et ikke lovfastsat fælleskommunalt arbejdsforum

I en række af regioner og kommuner er der oprettet tværfaglige samråd for sigtede og domfældte psykiske udviklingshæmmede. Anklagemyndigheden kan inden hovedforhandlingen i retten indhente en udtalelse fra de tværfaglige samråd om den praktiske mulighed for fuldbyrdelse af dommen vedrørende psykisk udviklingshæmmede, herunder om anbringelses- og sikkerhedsmæssige forhold (Rigsadvokatmeddelelsen af 01. april 2025).

Med ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn menes både den almindelige orden og den anbragte borgers, de øvrige beboeres og personalets sikkerhed. Det kan for eksempel handle om at undgå situationer, hvor personalet skønner, at den anbragte borger vil bruge genstande fra sit opholdsrum til at ødelægge andres ting eller til forvolde personskaade.

I de fleste tilfælde består et samråd af en bredt sammensat gruppe af fagpersoner med særlig indsigt i målgruppen. Medlemmerne kan inkludere:

- en repræsentant fra Danmarks Fængsler
- en psykiater udpeget af regionen
- en repræsentant fra den kommunale myndighed
- psykolog udpeget af kommunerne.

Derudover kan særligt sagkyndige tilkaldes efter behov.

Nogle kommuner indgår ikke i et samråd. Disse kommuner har derfor selv fastsat, hvordan de vil udfærdige udtalelsen til statsadvokaten, herunder hvordan de vil indhente sagkyndig bistand til risikovurdering m.v.

Oversigt over samrådene i Danmark pr. 1. juli 2025

- Aalborg Kommune driver et samråd på vegne af 11 kommuner i Region Nordjylland
- Viborg Kommune driver et samråd på vegne af 9 midtjyske kommuner i samarbejde med Region Midtjylland
- Aarhus Kommune driver et samråd på vegne af kommunerne i den østlige del af Region Midtjylland
- Region Syddanmark driver et samråd på vegne af kommunerne i regionen
- Ruderdals Kommune driver et samråd på vegne af hovedstadskommunerne

De kommuner, der eventuelt ikke er med i et fælles samråd, rådgiver selv retsinstanser.

Udveksling af oplysninger mellem de enkelte tilsynskommuner og samrådene mv.

Udvekslingen af oplysninger mellem tilsynskommune og anklagemyndighed er forudsætningsvis hjemlet i retssikkerhedslovens § 16 a, jf. straffelovens § 68 og 68 a, og følger forudsætningsvist af straffelovens § 72 i domsperioden.

Der er imidlertid en særlig problemstilling i forhold til udveksling af oplysninger, når tværkommunale samråd er involveret. De fælleskommunale samråd er ikke myndigheder, der kan træffe afgørelse af nogen art. De må derfor alene betragtes som ekspertorganer, der kan afgive vejledende og kvalificerede udtalelser til anklagemyndigheden på den enkelte tilsynskommunes vegne. Da samrådene, som nævnt ikke er nedsat ved lov, er der ingen direkte lovhjemmel til at udveksle oplysninger mellem tilsynskommune, samråd og anklagemyndighed i de forvaltningsretlige regler, der blandt andet gælder for udveksling af oplysninger mellem myndigheder m.v.

Reglerne i retsplejelovens § 114, stk. 2, og § 115 om samarbejdet mellem politi, kommunernes sociale områder og behandlingspsykiatrien – det såkaldte PSP-samarbejde – kan ikke anvendes som hjemmel-sgrundlag til at udveksle oplysninger mellem samråd, tilsynskommune og anklagemyndighed. Disse regler gælder kun ved udveksling af oplysninger på dette, i reglerne, helt afgrænsede område.

Spørgsmålet om udveksling af oplysninger mellem samråd, anklagemyndighed og tilsynsmyndighed må derfor kunne anskues som udveksling af oplysninger mellem en tilsynskommune, dennes eksterne leverandør (samrådet) og anklagemyndigheden, hvor samrådet er underlagt de regler om tavshedspligt mv., der gælder for kommunernes øvrige leverandører på det sociale område, herunder at samrådet er selvstændig ansvarlig for, at personfølsomme dokumenter mv. bliver opbevaret efter persondatalovens forskrifter.

Denne anskuelse indebærer, at samrådets udtalelse er tilsynskommunens 'ejendom', straks når den er afgivet på tilsynskommunens vegne. Hvis der begæres aktindsigt i samrådets materiale m.v., skal spørgsmålet derfor behandles af tilsynskommunen efter de almindelige forvaltningsretlige regler. Hvis udtalelsen er udarbejdet til brug for statsadvokatens kontrol med foranstaltningen, bør statsadvokaten behandle anmodningen eller høres forud for tilsynsmyndighedens afgørelse om aktindsigt.

Det betyder også, at samrådene skal sikre, at alle udtalelser, der afgives, er i overensstemmelse med tilsynskommunens anbefaling om sanktionsvalg m.v. Er tilsynskommunen uenig i samrådets vurdering, bør denne ikke fremsendes. I stedet må tilsynskommunen selv afgive udtalelse.

Endelig bevirker anskuelserne om leverandøren, at der kan ske udveksling af personfølsomme oplysninger mellem kommune, ekstern leverandør og anklagemyndighed, uden at reglerne om tavshedspligt m.v. overtrædes, såfremt udvekslingen udelukkende vedrører oplysninger, der er nødvendige for, at samrådet kan skrive en udtalelse til anklagemyndigheden på vegne af tilsynsmyndigheden.

7. Modtagepligt og boformer

Kommunerne har modtagepligt

Kommunerne har som myndighed pligt til at modtage borgere med udviklingshæmning og dom til type 2 og 3, samt i varetægtssurrogat. Det fremgår af § 108 i serviceloven, at kommunen skal tilbyde længerevarende ophold til borgere, der har behov for

omfattende hjælp på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, herunder borgere med udviklingshæmning, der i henhold til en dom eller kendelse skal anbringes i en boform, eller som efter en retskendelse skal underkastes en mentalundersøgelse.

Hvad siger serviceloven om modtagepligten?

§ 108. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde ophold i boformer, der er egnet til længerevarende ophold, til personer, som på grund af betydelig og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne har behov for omfattende hjælp til almindelige, daglige funktioner eller pleje, omsorg eller behandling, og som ikke kan få dækket disse behov på anden vis.

Stk. 4. Social- og boligministeren fastsætter i en bekendtgørelse nærmere regler om betingelserne for at få tilbud om boform efter stk. 2, og i hvilket omfang bestemmelsen i stk. 2 skal finde anvendelse for personer, der optages i et bestemt botilbud uden samtykke efter § 129 a.

Stk. 6. Social- og boligministeren fastsætter i en bekendtgørelse regler om særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer, der er omfattet af stk. 1, og om pligt for en region eller en eller flere kommuner til at modtage personer i de boformer, der er omfattet af stk. 1, når disse personer

1. efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse,
2. i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller
3. som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Modtagepligten er endvidere uddybet i §§ 27 og §§ 28 i bekendtgørelsen nr. 1411 af 05/12/2024 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i

boformer efter lov om social service. Bekendtgørelsens §§ 27 og 28 omhandler sikrede afdelinger og Kofoedsminde. Lolland Kommune har en forpligtelse til at etablere en særligt sikret afdeling på Kofoedsminde.

Hvad siger bekendtgørelse nr. 1411 af 05/12/2024 om magtanvendelse mv. om særlige sikkerhedsforanstaltninger i boformer efter § 108 i serviceloven?

§ 27. En afdeling, der hele eller næsten hele døgnet har yderdøre og vinduer konstant aflåst, skal være godkendt som særligt sikret afdeling, jf. stk. 2.

Stk. 2. En særligt sikret afdeling kan være organiseret som en selvstændig boform efter § 108 i lov om social service eller som del af en boform efter § 108 i lov om social service og skal godkendes af socialtilsynet, jf. lov om socialtilsyn § 4, stk. 1, nr. 2.

Stk. 3. En særligt sikret afdeling kan alene modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt botilbud, jf. § 108, stk. 7, nr. 1-3, i lov om social service.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune har pligt til at etablere en særligt sikret afdeling på Kofoedsminde og til i dette tilbud at modtage personer, som i henhold til dom eller retskendelse skal optages i et særligt botilbud, jf. § 108, stk. 6, nr. 1-3, i lov om social service.

§ 28. Kommunalbestyrelsen skal træffe afgørelse om ophold i boformer efter § 108, stk. 1, i lov om social service til personer, der

1. efter retskendelse skal underkastes mentalundersøgelse,
2. i henhold til dom eller kendelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse, eller
3. som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal anbringes i en boform for personer med betydelig nedsat psykisk funktionsevne eller undergives tilsyn, herunder med mulighed for administrativ anbringelse.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen træffer afgørelse om ophold i særligt sikret afdeling, jf. § 27, i den udstrækning, det er fastsat af retten.

Hvad indebærer modtagepligten?

Modtagepligten betyder, at kommunerne er forpligtet til at visitere domfældte borgere med udviklingshæmning til boformer, jf. serviceloven § 108, når dommen eller kendelsen angiver denne foranstaltning eller mulighed for denne foranstaltning.

Der er tale om visitation i henhold til serviceloven. Selvom visitationen sker som følge af en foranstaltningsdom, gælder de almindelige klageregler i retssikkerhedsloven og administration på det sociale område. Når en kommune som tilsynsmyndighed beslutter at anbringe domfældte i en åben eller sikret boform i henhold til en foranstaltningsdom, skal kommunen træffe afgørelse herom med en begrundelse og en klagevejledning. Kommunen skal angive egenbetaling mv. i visitationsskrivelsen, da beslutning om egenbetaling er underlagt samme klageregler som anbringelsen.

Forvaltningslovens regler vedrørende aktindsigt, partshøring mv. skal følges. Det samme gælder reglerne om aktindsigtsret mv. i persondataloven.

Kommunens forpligtelse til at føre et kriminalpræventivt tilsyn med personer, som i henhold til dom eller kendelse eller som vilkår for tiltalefrafald eller prøveløsladelse skal undergives tilsyn af de sociale myndigheder fremgår af retssikkerhedslovens § 16 a, ligesom det fremgår, at kommunen kan træffe afgørelse om ophold i en boform efter servicelovens § 108.

Retssikkerhedslovens almindelige sagsbehandlingsregler finder anvendelse i disse sager.

Når en anbringelse ændres, hvorefter den domfældte borger kan overføres fra åben til sikret afdeling og omvendt, kræves der en ny kommunal afgørelse og udfærdigelse af en ny visitationsskrivelse.

Kommunen skal være særlig opmærksom på, at der ved enhver ændring i en eksisterende dom skal træffes ny afgørelse i henhold til den nye doms muligheder. Afgørelsen skal træffes ud fra saglige hensyn, hvilket primært vil sige, at der skal

tages højde for risikoen for ny kriminalitet. Det skal bemærkes, at dommen fortsætter, selv om foranstaltningen ændres ved rettens kendelse. Der skal herefter tages udgangspunkt i kendelsens ordlyd.

Kommunerne kan ved valg af boform vælge at oprette et kommunalt § 108-tilbud eller anvende et allerede eksisterende kommunalt § 108-tilbud i kommunen, et § 108-tilbud i en anden kommune, et regionalt oprettet og drevet tilbud, eller et privat tilbud, som er godkendt som tilbud efter servicelovens § 108.

Modtagepligten er pålagt kommunerne som myndighed. De forskellige boformer har ikke modtagepligt. En boform kan derfor sige nej til at modtage en domfældt borger, hvis boformen vurderer, at man kan løse opgaven. Det samme vil gøre sig gældende under borgerens ophold i boformen, hvis det viser sig, at boformen ikke kan løse opgaven. Den kommunale myndighed skal herefter anvise et andet og mere egnet tilbud. Hvis det ikke er muligt at anbringe borgeren i en anden allerede eksisterende boform efter § 108 i serviceloven, kan der oprettes en særforanstaltning.

Sikrede boformer

Kommunalbestyrelsen for Lolland Kommune har pligt til at etablere tilbud i en landsdækkende sikret boform (Kofoedsminde), som skal modtage domfældte borgere med udviklingshæmning, der i henhold til dom eller retskendelse skal optages i en (særligt) sikret boform, jf. § 27, stk. 4, i Social- og boligministeriets bekendtgørelse nr. 1411 af 05/12/2024 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service.

Kofoedsminde er en sikret institution med sikrede afdelinger og har som den aktuelt eneste i Danmark med tilladelse til at drive sikrede afdelinger. I en sikret afdeling er det tilladt at have yderdøre og vinduer konstant aflåst.

Kofoedsminde skal modtage domfældte borgere med udviklingshæmning fra hele landet, som enten får dom til anbringelse i en sikret afdeling (domstype 1) eller en domstype 2 med mulighed for overflytning til sikret institution. Hvis borgeren har fået en kombinationsdom, kan handlekommunen vælge at visitere den domfældte borger til den sikrede afdeling fra en åben boform, hvis der er begrundelse herfor. Det præciseres i vejledning om botilbud m.v. til voksne i punkt 131, at borgere, der har modtaget en domstype 2, skal placeres på en åben afdeling, og først derefter kan vedkommende flyttes til en sikret afdeling, hvis der er grundlag herfor.

Derudover modtager Kofoedsminde også borgere, som skal i varetægtssurrogat i en sikret afdeling, såfremt de formodes at have udviklingshæmning og har begået personfarlig kriminalitet, og når betingelserne for varetægtsfængsling er opfyldt.

Når en borger skal anbringes i en sikret afdeling på Kofoedsminde, skal der ske en visitation efter servicelovens regler og afgørelsen skal træffes i overensstemmelse med relevante sagsbehandlingskrav i retssikkerhedsloven og forvaltningsloven. Borgeren kan ikke modsætte sig visitationen, da kommunen, som følge af dommen eller kendelsen, har pligt til at træffe denne afgørelse, jf. § 28, stk. 2 i bekendtgørelse nr. 1411 af 05/12/2024

Når en kommune skal visitere en borger til Kofoedsminde, skal der rettes henvendelse til Lolland Kommune, som er ansvarlig for matchning af borgeren og den konkrete afdeling på Kofoedsminde.

Region Sjælland er driftsherre for den sikrede boform Kofoedsminde. Kapaciteten på Kofoedsminde tilpasses og reguleres løbende for at imødekomme behovet i målgruppen, herunder også muligheden for at etablere særligt sikrede foranstaltninger, når det er nødvendigt. Et ophold på sikret afdeling er objektivt finansieret, jf. § 17 i BEK nr 864 af 19/06/2025 om finansiering af visse ydelser og tilbud efter lov om social service og barnets lov samt betaling for unges ophold i Danmarks Fængsels institutioner.

Lolland Kommune har ingen modtagepligt, når det gælder Kofoedsmindes åbne afdelinger. De åbne afdelinger bruges blandt andet til at udsluse domfældte fra de sikrede pladser. Visitation til de åbne pladser sker som en almindelig visitation efter servicelovens regler. Visitationskompetencen er hos handlekommunen, og der aftales et ophold efter en fastsat takst eller efter en særlig takst/tillægsydelse.

Oprettelse af nye sikrede boformer

Servicelovens § 108, stk. 6, nr. 1-3 fastsætter målgruppen for særligt sikrede botilbud.

Reglerne om sikrede og særligt sikrede afdelinger fremgår af bekendtgørelse nr. 1411 af 5. december 2024, herunder § 27 om etablering, organisering og målgruppe for særligt sikrede afdelinger.

Efter gældende regler kan der etableres sikrede tilbud uden for Kofoedsminde efter godkendelse fra de relevante myndigheder.

Kapacitetsplanlægningen indgår i det landsdækkende samarbejde mellem kommuner og regioner gennem rammeaftalesystemet. Eventuelle kapacitetsudvidelser skal derfor ses i sammenhæng med den nationale planlægning på området og de initiativer, som kommunalbestyrelserne har tilkendegivet over for Social- og Boligstyrelsen.

Finansieringen af Kofoedsminde sker via objektiv finansiering efter §§ 22-23 i bekendtgørelse nr. 864 af 19/06/2025 om finansiering af visse ydelser og tilbud efter lov om social service og barnets lov samt betaling for unges ophold i Danmarks Fængsels institutioner.

8. Magtanvendelsesregler servicelovens afsnit VII

Serviceloven indeholder regler om fuldbyrdelse af strafferetlige foranstaltninger mv. (kapitel 24 d). Reglerne giver mulighed for under særlige betingelser at iværksætte indgreb, som sigter mod at styrke fuldbyrdelsen af de strafferetlige foranstaltninger, som kommunerne udmønter over for borgere, der er anbragt i en social boform som følge af dom eller sigtelse.

Personkreds

Servicelovens kapitel 24 d omfatter borgere, som i henhold til en strafferetlig afgørelse, afsagt ved dom eller kendelse, er anbragt i socialt regi i en boform for voksne, jf. servicelovens § 108 – uanset om disse personer er anbragt på tilbud, der drives af kommuner, regioner eller private. Dette kapitel omhandler derfor personkredsen af voksne med udviklingshæmning og lignende, som i henhold til en strafferetlig afgørelse er anbragt i boformer for voksne med betydelig og varigt nedsat funktionsevne, jf. servicelovens § 108.

Magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten

Reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne, jf. servicelovens kapitel 24, 24 a og 24 b kan anvendes over for borgere med udviklingshæmning, såfremt disse tilhører målgruppen for indgrebsmulighederne, jf. servicelovens kapitel 24 d. Det er dog kun muligt, hvis de relevante betingelser for at kunne foretage

magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, som fremgår i servicelovens afsnit VII, er opfyldt. Hertil bemærkes det, at grundlaget for servicelovens bestemmelser om magtanvendelse og andre indgreb i den personlige selvbestemmelsesret over for voksne i servicelovens afsnit VII er respekten for individets integritet, uanset den enkeltes psykiske funktionsevne.

Reglerne om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten, jf. servicelovens kapitel 24, 24 a, 24 b og 24 d, er uddybet i Social- og Boligministeriets vejledning nr. 10148 af 14/12/ 19 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper.

Indgrebsmuligheder efter servicelovens kapitel 24 d

Det er muligt at foretage indgreb over for borgere med udviklingshæmning, der er anbragt i en boform efter servicelovens § 108 på baggrund af en afgørelse, afsagt ved dom eller kendelse i forbindelse med en straffesag. Her er det en generel betingelse for at træffe afgørelse om indgreb, at formålet med indgrebet kan opnås ved mindre indgribende initiativer, jf. proportionalitetsprincippet.

Iværksatte indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne for indgrebet ikke længere er til stede.

Serviceovens kapitel 24 d giver følgende indgrebsmuligheder over for domfældte borgere på § 108-tilbud:

- Indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon (serviceovens § 137 g)
- Undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele (serviceovens § 137 h, stk. 1)
- Inddragelse af den anbragtes effekter (serviceovens § 137 i)
- Aflåsning af den anbragtes bolig for natten (serviceovens § 137 j, stk. 1).

Indgrebsmulighederne kan iværksættes over for borgere i varetægtsurrogat og borgere, som er omfattet af domstype 1, 2 eller 3. Desuden kan de anvendes over for borgere, der er omfattet af domstype 4, når vedkommende har ophold i en boform efter serviceovens § 108 som led i fuldbyrdelsen af dommen.

Når der er tale om domstype 5, kan indgrebsmulighederne ikke anvendes, da personer med denne domstype ikke er anbragt i en boform efter § 108 i serviceoven som led i fuldbyrdelse af dommen. De fem domstyper er beskrevet i kapitel 3, Typer af foranstaltningsdomme.

Nedenstående indgrebsmuligheder kan imidlertid kun anvendes i boformer med sikrede afdelinger (Kofoedsminde):

- nedlæggelse af generelt forbud mod enheder, der muliggør internetadgang (serviceovens § 137 g, stk. 4)
- anvendelse af scannere over for anbragte og besøgende (serviceovens § 137 h, stk. 2)
- undersøgelse af den anbragtes person (serviceovens § 137 h, stk. 3)
- åbning og kontrol af post til den anbragte (serviceovens § 137 h, stk. 4)
- undersøgelse og opbevaring af effekter for besøgende (serviceovens § 137 h, stk. 7 og 8)
- midlertidig anbringelse af den anbragte i et afskærmningslokale (serviceovens § 137 j, stk. 2).

Nedlæggelse af et generelt forbud mod enheder, der muliggør internetadgang (§ 137 g, stk. 4) samt anvendelser af scannere over for anbragte og besøgende (§ 137 h, stk. 2) kræver ikke, at der træffes afgørelse herom.

1) Indskrænkning i den anbragtes adgang til internet og telefon

Hvad siger serviceloven?

§ 137 g. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes brug af telefon og internet i et konkret tilfælde skal påhøres eller overvåges, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 2. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at den anbragtes adgang til at benytte telefon og internet afbrydes eller forhindres, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 3. Den anbragtes kommunikation med offentlige myndigheder, advokater, værger eller bistandsværger kan dog hverken påhøres, overvåges, afbrydes eller forhindres.

Stk. 4. Driftsherren af en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan beslutte, at der i hele boformen nedlægges et generelt forbud mod besiddelse eller anvendelse af computere, mobiltelefoner, tablets og andre enheder, såfremt disse muliggør internetadgang. Nedlægges der forbud efter 1. pkt., skal driftsherren sørge for, at de anbragte i boformen på anden vis har adgang til internettet.

Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om at påhøre eller overvåge den anbragtes brug af telefon og internet i et konkret tilfælde, hvis det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Hvis det ikke er tilstrækkeligt til at opnå formålet, kan den anbragtes adgang til telefon og internet afbrydes eller forhindres, hvis det skønnes nødvendigt. Dette vil eksempelvis kunne forekomme, hvis der er truffet afgørelse om påhør eller overvågning af brug af telefon og internet, men den anbragte forhindrer personalet i at gennemføre et sådant indgreb.

Dog må den anbragtes kommunikation med myndigheder, advokater, værger eller bistandsværger hverken overhøres eller overvåges, afbrydes eller forhindres.

Hvis en boform har sikrede afdelinger, kan ledelsen beslutte, at ingen må have eller bruge enheder med internetadgang. Beslutningen kræver ingen særlige betingelser eller særlige procedurer. Forbuddet skal blot stå tydeligt i boformens husregler.

Boformen skal sikre, at de anbragte har anden adgang til internettet, for eksempel ved at etablere et lokale med computere med internetadgang, som kan benyttes i aftalte tidsrum, eventuelt overvåget, hvis den anbragtes dom kræver det. Forbuddet, efter stk. 4, omfatter ikke fastnettelefoner og mobiltelefoner, der ikke kan anvendes til at gå på internettet. Forbuddet kan alene nedlægges i boformer med sikrede afdelinger.

2) Undersøgelser

Hvad siger serviceloven?

§ 137 h. For anbragte i boformer, jf. § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet. Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele.

Stk. 2. I boformer, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der anvendes scannere for at forhindre, at de anbragte eller besøgende til de anbragte besidder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet.

Stk. 3. Over for anbragte i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der, når der foreligger begrundet mistanke om, at den anbragte er i besiddelse af effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, og risikoen herved er forsøgt imødegået ved anvendelse af scanner efter stk. 2, træffes afgørelse om undersøgelse af, hvilke effekter den anbragte har på sin person. Der skal altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelsen. En undersøgelse, der indebærer afklædning, må kun foretages og overværes af to ansatte personer af samme køn som den anbragte.

Stk. 4. Over for anbragte i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger kan der, når der foreligger mistanke om, at posten indeholder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, uden retskendelse træffes afgørelse om åbning og kontrol af post til den anbragte. Indgrebet skal ske i den anbragtes påsyn. Indgrebet kan dog gennemføres uden den anbragtes påsyn, hvis det er nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn. Den anbragte skal i så fald orienteres, straks efter at indgrebet er gennemført.

Stk. 5. Post, der af grunde nævnt i stk. 4 ikke bør udleveres, skal tilbagesendes, men kan dog tilbageholdes, så længe det af sikkerhedsmæssige hensyn anses for påkrævet. Afsenderen skal gøres bekendt med tilbageholdelsen.

Stk. 6. En anbragt person har ret til ukontrolleret brevveksling med offentlige myndigheder, advokater, værger og bistandsværger.

Stk. 7. Over for besøgende til en anbragt person kan der, når der foreligger mistanke om, at den besøgende medbringer effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, og risikoen herved er forsøgt imødegået ved anvendelse af scanner efter stk. 2, træffes afgørelse om undersøgelse af effekter, herunder tasker og pakker, der bringes ind i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger. Undersøgelsen kan endvidere omfatte den besøgendes yderbeklædning. Afgørelsen træffes over for såvel den besøgende som den anbragte person. Det er en forudsætning for undersøgelse af effekter, som den besøgende bærer på sin krop, at der foreligger begrundet mistanke om, at den besøgende vil foretage indsmugling.

Stk. 8. Effekter, der af grunde nævnt i stk. 7 ikke bør bringes ind i en boform, jf. § 108, med sikrede afdelinger, kan tilbageholdes og opbevares i et aflåst rum eller skab under besøget og udleveres til den besøgende, når den pågældende forlader boformen. Det samme gælder effekter, der er fundet ved anvendelse af scanner efter stk. 2.

Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om at foretage undersøgelse af den anbragtes opholdsrum og ejendele, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Af hensyn til blandt andet den anbragtes retssikkerhed skal der altid deltage mindst to ansatte ved undersøgelsen.

Bestemmelsen giver ikke personalet lov til at foretage kropsvisitation. Hvis den anbragte modsætter sig undersøgelsen på en sådan måde, at den ikke kan gennemføres uden anvendelse af magt, må personalet om nødvendigt kontakte politiet.

Undersøgelsen skal, som udgangspunkt, ske under den anbragtes overværelse, fordi det som udgangspunkt i almindelighed vil være mere skånsomt for den pågældende at overvære undersøgelsen, end at blive underrettet om den efterfølgende. Der kan dog være situationer, hvor der er begrundet risiko for, at den anbragte vil være truende eller voldelig over for personalet i forbindelse med gennemførelsen af indgrebet, hvorfor det kan være hensigtsmæssigt, at den anbragte ikke er til stede. I sådanne tilfælde kan indgrebet gennemføres uden den anbragtes overværelse. Der er således ikke noget generelt krav om,

at den anbragte skal overvære en undersøgelse af dennes opholdsrum og ejendele efter servicelovens § 137 h, stk 1.

Hvis der er begrundet mistanke om, at en anbragt, eller besøgende til en anbragt, er i besiddelse af effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden eller anvendes til at begå ny kriminalitet, har boformen mulighed for at anvende scannere til at undersøge dette. Der skal ikke træffes afgørelse herom.

Giver anvendelsen af scannere fortsat begrundet mistanke om besiddelse af effekter, jf. ovenstående, har boformen herefter mulighed for at foretage en personundersøgelse af den anbragte for at afgøre, hvilken effekt den anbragte er i besiddelse af. Det er muligt at foretage en undersøgelse, der har karakter af en legemsbesigtigelse, der ikke kræver en egentlig afklædning, men eksempelvis at en skjorte knappes op eller opsmøgning af et ærme for at se efter skjulte effekter.

Vurderes det, at der er behov for en egentlig afklædning, skal dette foretages indendørs af to af boformens personale, der har samme køn som den anbragte. Der er ikke lovhjemmel til at foretage undersøgelse af den anbragtes kropsåbninger.

Ethvert indgreb skal nøje overvejes, så det følger proportionalitetsprincippet, og dermed tilpasses forholdsmæssigt til situationen. Indgrebet skal foregå så skånsomt som muligt. For at mindske den anbragtes følelse af at blive krænket skal undersøgelsen foretages af de personalemedlemmer, den anbragte vil have det bedst med at blive undersøgt af.

Hvis der med rimelig grund er mistanke om, at den anbragte modtager fysisk post, der indeholder effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden i boformen eller bruges til at begå ny kriminalitet, kan der træffes afgørelse om, at posten skal åbnes og kontrolleres. Den anbragte skal have mulighed for at afvise modtagelsen, før posten åbnes. Afvises modtagelsen, skal posten sendes retur eller destrueres, hvis returnering ikke er mulig. Ønsker den anbragte at modtage posten, skal der forsøges med mindre indgribende initiativer. For eksempel kan der gennem en pædagogisk indsats indgås aftale om, at den anbragte selv åbner posten under overvågelse af personalet i boformen. Bestemmelsen giver ikke personalet tilladelse til at læse den anbragtes breve.

Hvis der med rimelig grund foreligger mistanke om, at der er begået en strafbar lovovertrædelse, skal politiet kontaktes. Med § 137 i gives boformen mulighed for at inddrage effekter, hvis det skønnes nødvendigt for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Post, der ikke kan udleveres til den anbragte, skal returneres til afsender, medmindre der er behov for at tilbageholde posten. Afsender skal informeres om tilbageholdelsen.

Brevudveksling mellem den anbragte og offentlige myndigheder, advokater, værger og bistandsværger må ikke kontrolleres.

Hvis der – efter anvendelse af scannere – fortsat er begrundet mistanke om, at besøgende til en anbragt medbringer effekter, der kan true ordenen eller sikkerheden, eller kan bruges til at begå ny kriminalitet,

kan boformen beslutte, at effekter, herunder tasker og pakker, undersøges. Undersøgelsen kan også omfatte den besøgendes yderbeklædning.

Tilbageholdte effekter kan opbevares i et aflåst skab og udleveres til den besøgende, når pågældende forlader boformen.

3) Inddragelse af den anbragtes effekter

Hvad siger serviceloven?

§ 137 i. For anbragte i boformer, jf. § 108, kan der uden retskendelse træffes afgørelse om inddragelse af effekter, der er i den anbragtes besiddelse, når dette skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Stk. 2. Hvis effekter, som er i den anbragtes besiddelse, inddrages, skal personalet udfærdige en liste over de effekter, der inddrages. Den anbragte skal orienteres om inddragelsen og have udleveret en kopi af listen.

Der kan uden retskendelse, træffes afgørelse om inddragelse af den anbragtes effekter, når det skønnes nødvendigt af ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre kriminalitet.

Med ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn menes både den almindelige orden og den anbragte borgers, de øvrige beboeres og personalets sikkerhed. Det kan for eksempel handle om at undgå, at personalet skønner, at den anbragte borger vil bruge genstande fra sit opholdsrum til at ødelægge andres ting eller til forvolde personskaade.

Det er ikke muligt nærmere at afgrænse, hvilke effekter, det kan være nødvendigt at inddrage, da

det vil afhænge af en konkret vurdering i det enkelte tilfælde. Bestemmelsen skaber mulighed for, at der kan træffes afgørelse om, at bl.a. våben, tændstikker, lightere, almindelige bordknive og reb, som er fundet i forbindelse med en undersøgelse af den anbragtes ejendele i henhold til en afgørelse truffet efter servicelovens § 137 h, kan inddrages, hvis betingelserne i servicelovens § 137 i er opfyldt.

Når det handler om at forebygge eller forhindre kriminalitet, kan det eksempelvis også være at forebygge eller forhindre, at den anbragte opbevarer eller handler med euforiserende stoffer eller besidder eksempelvis ulovlige våben. Et andet eksempel kan være at forhindre, at en person med pædofile hensigter kontakter børn via mobiltelefon og internet.

Når effekterne inddrages, skal den anbragte orienteres og have en kopi af en liste over de inddragede effekter.

Listen skal udarbejdes af personalet. Der kan dog være inddraget effekter, som ikke skal udleveres til den anbragte, f.eks. våben. Disse skal afleveres til politiet.

4) Aflåsning af den anbragtes bolig for natten og anbringelse i afskærmningslokale

Hvad siger serviceloven?

§ 137 j. Der kan uden retskendelse træffes afgørelse om, at en anbragt i en boform, jf. § 108, kan låses inde i sin bolig om natten i op til otte timer i perioden mellem kl. 21.00 og 8.00, hvis der er nærliggende risiko for, at den anbragte ellers vil undvige fra boformen.

Stk. 2. Der kan træffes afgørelse om, at anbragte i en boform efter § 108 med sikrede afdelinger skal anbringes i et afskærmningslokale, når der er overhængende fare for, at den anbragte skader sig selv eller andre. Anbringelsen skal være så kortvarig som muligt og må ikke udstrækkes ud over to timer.

Stk. 3. Afgørelse om indgreb efter stk. 1 og 2 forudsætter, at

1. indgrebet er forsvarligt og ikke indebærer en sundhedsmæssig risiko for den anbragte,
2. den anbragte ikke er selvmordstruet,
3. den anbragte har tilkaldemulighed fra boligen eller afskærmningslokalet, som den pågældende er i stand til at betjene, og at personalet via den kan tilkaldes,
4. den anbragte har adgang til toilet og vand i sin bolig eller afskærmningslokalet og
5. der iværksættes jævnlig overvågning i det tidsrum, hvor den pågældende er låst inde.

Der kan, uden retskendelse, træffes afgørelse om, at den anbragte kan låses inde i sin bolig i op til otte timer, mellem kl. 21.00 og 8.00, hvis der er nærliggende risiko for, at vedkommende ellers vil undvige fra boligen.

Afgørelsen kan træffes uden retskendelse og uden, at der er risiko for, at den anbragte begår kriminalitet, da den anbragte som led i den strafferetlige afgørelse er frihedsberøvet, og derfor kun må forlade boformen med særlig tilladelse.

Aflåsningsmuligheden omfatter både døre fra boligen til servicearealer og vinduer og døre fra boligen mod det fri.

Er der overhængende fare for, at en anbragt skader sig selv eller andre, kan den anbragte anbringes i et afskærmningslokale i op til to timer. Anbringelsen skal dog ophøre i det øjeblik, betingelserne for anbringelsen ikke længere er til stede. Hvis for eksempel den anbragte falder til ro efter en halv time, er der ikke længere grundlag for anbringelsen. Denne indgrebsmulighed kan kun anvendes i boformer med sikrede afdelinger.

Aflåsning af døre og anbringelse i afskærmningslokale kræver, at følgende betingelser er opfyldt:

- Indgrebet skal være forsvarligt og må ikke indebære sundhedsmæssige risici for den anbragte
- Den anbragte må ikke være selvmordstruet
- Den anbragte skal have tilkaldemulighed fra boligen eller afskærmningslokalet og skal være i stand til at betjene den. Personalet skal kunne tilkaldes via tilkaldemuligheden
- Den anbragte skal have adgang til toilet og vand i sin bolig eller afskærmningslokalet
- Der skal ske jævnlig observation af den anbragte i aflåsningsperioden.

I forhold til observation og døgnovervågning af anbragte borgere i en boform bemærkes det, at personalet ikke kan overvåge beboere på boligarealer, som vedkommende alene råder over. Personalet skal

derfor have beboerens samtykke, inden de skaffer sig adgang til beboerens bolig. Personalet kan således heller ikke kræve, at beboerne indretter sig således, at det er muligt for personalet at kigge ind i boligen udefra.

Der er således ikke adgang til vilkårlig overvågning af en anbragt i dennes egen bolig uden samtykke, medmindre der er truffet beslutning om aflåsning af den anbragtes bolig for natten eller anbringelse af vedkommende i et anbringelseslokale efter servicelovens § 137 j.

Hvem har kompetencen til at træffe afgørelse om indgreb?

Alle ovennævnte indgrebsmuligheder, som fremgår af kapitel 24 d, kan anvendes uden retskendelse, såfremt der foreligger en kommunal afgørelse – med undtagelse af indgreb efter § 137 g, stk. 4 og § 137 h, stk. 2, som driftsherren kan beslutte. Det er den anbragtes handlekommune, der træffer afgørelse om indgreb, efter servicelovens kapitel 24 d.

Handlekommunen har i denne forbindelse ansvar for, at sagen er oplyst i tilstrækkeligt omfang til, at myndigheden kan træffe afgørelse i sagen. Det følger af retssikkerhedslovens § 10.

Der er ikke defineret formelle indholdskrav til en indstilling. Der vil typisk være behov for, at den indeholder en begrundelse for, hvorfor indgrebet vurderes at være nødvendigt – herunder effekten af, hvad der pædagogisk er forsøgt hidtil, hvad indgrebet består i, hvornår det påtænkes iværksat, hvor længe det formodes at vare, og hvordan man vil arbejde målrettet for at sikre, at indgrebet ikke opretholdes længere end nødvendigt.

Til yderligere inspiration er der på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside mulighed for at downloade et skema, som kan anvendes i forbindelse med udarbejdelse af indstilling til afgørelse om indgreb.

Nedenstående figur viser oversigt over skemaer på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside til registrering og indberetning af indgreb over for domfældte borgere med udviklingshæmning efter servicelovens kapitel 24 d. På hjemmesiden kan desuden downloades en vejledning til skemaerne.

Skemaer til registrering og indberetning af indgreb over for domfældte med udviklingshæmning

Skema	Formål	Anvendelsesområde
Skema A	Indstilling til afgørelse om iværksættelse af indgreb, foretaget af lederen eller dennes stedfortræder	Servicelovens §§ 137 g - 137 j
Skema B	Registrering og indberetning af foretaget indgreb	Servicelovens §§ 137 g - 137 j
Skema C	Indberetning af indgreb ved månedens udgang	Servicelovens §§ 137 g - 137 j

Foreløbig afgørelse om indgreb

Lederen og lederens stedfortræder kan træffe en foreløbig afgørelse om indgreb, jf. servicelovens § 137 f, stk. 2, hvis der er tale om situationer, hvor iværksættelse af indgrebet er uopsætteligt.

Hvad siger serviceloven om foreløbige afgørelser?

§ 137 f. Stk. 2. Lederen af boformen, jf. § 108, og lederens stedfortræder kan dog træffe foreløbige afgørelser, jf. § 137 g-§ 137 j, om indgreb i tilfælde, hvor iværksættelse af indgrebet er uopsætteligt og ikke kan afvente, at sagen behandles af kommunalbestyrelsen. Foreløbige afgørelser, jf. 1. pkt., kan træffes af ledere og lederes stedfortrædere i boformer, jf. § 108, der drives af kommuner, regioner og private.

Hvornår en situation er uopsættelig afhænger af den konkrete situation. Det kan eksempelvis være, hvis der om natten opstår en situation, hvor der er nærliggende risiko for, at den anbragte vil forlade boformen uden tilladelse, eller en situation, hvor en anbragt person er i færd med at krænke børn over internettet, eller hvis der er begrundet risiko for, at den anbragte vil sætte ild til sin bolig.

Der skal således være tale om situationer, hvor man skal kunne gribe ind hurtigt, og hvor der ikke er mulighed for at afvente kommunens afgørelse.

Lederen eller lederens stedfortræder skal sørge for at have et tilstrækkeligt grundlag til at kunne træffe denne foreløbige afgørelse, herunder sikre, at alle betingelser for at foretage et indgreb er til stede. Det er kun lederen eller stedfortræderen, der har kompetence til at træffe sådanne afgørelser, og ikke andre ansatte i boformen.

En foreløbig afgørelse skal snarest muligt efter iværksættelsen forelægges kommunen til godkendelse.

Praksiseksempel – som illustrerer uopsættelighed

John har udviklingshæmning i lettere grad og bor på en boform for voksne, jf. servicelovens § 108. Han har en dom for vold og røveri.

Normalt er John stille og rolig, passer sin bolig og går på arbejde fire dage om ugen. Han har dog svært ved at give udtryk for sine følelser og kan let blive frustreret og vred. Hvis han samtidig indtager alkohol, kan han blive voldelig og meget aggressiv. Der foretages dagligt risikovurderinger med afsæt i Bruset Violence Checklist (BVC) (se bilag 1).

En morgen er John stået meget tidligt op. Han skal samme dag til tandlæge. Han har allerede spist morgenmad og er klar til at tage af sted, da personalet møder ind. John er mere støjende og artikulerende end normalt. Han travler op og ned ad gulvet, kommer med høje lyde, virker konfus og urolig. Rikke og Ole, to af pædagogerne på afdelingen, vurderer med afsæt i BVC, at der kan være risiko for, at John vil begynde at slå. De taler med ham om, hvorvidt han er nervøs for besøget hos tandlægen. Det bekræfter John, hvorfor det besluttes, at Rikke skal ledsage John. Det forventes, at han formentlig vil falde til ro efter tandlægebesøget.

John fortsætter imidlertid med at være forvirret og støjende, da han kommer tilbage fra tandlægen. Personalet forsøger at tale med John og få ham til at falde til ro, men han er nu helt afvisende og ønsker ikke, at de skal 'blande sig'. John bliver nu gradvist mere aggressiv og truende over for personalet.

Rikke og Ole forsøger forgæves at få kontakt til John på den måde, der plejer at virke i forhold til ham. De foretager en ny risikovurdering og konkluderer på den baggrund, at det nu er nødvendigt at drøfte andre handlemuligheder. De ved, at John i sådanne situationer kan gøre forsøg på at rømme for at skaffe sig adgang til alkohol.

Ole forelægger sagen for lederen sidst på eftermiddagen. De beslutter, at de, samtidig med nye forsøg på at berolige John, vil observere hans adfærd yderligere for at bedømme, om der er risiko for rømning. Da det bliver sen aften, vurderer personalet, at risikoen for rømning er overhængende.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvordan bør personalet handle nu?
- Hvordan bør lederen handle nu?
- Hvis lederen træffer foreløbig afgørelse om aflåsning, hvilke særlige betingelser skal da være opfyldt?
- Hvad skal der ske i forhold til at forebygge, at lignende situationer opstår?

Hvem kan udføre indgreb?

Personale i boformer for voksne, jf. servicelovens § 108, kan udføre indgreb ud fra den afgørelse, den anbragtes handlekommune har truffet, eller den foreløbige afgørelse, lederen eller dennes stedfortræder har truffet i uopsættelige tilfælde.

Personalet kan, hos lederen og dennes stedfortræder, få vejledning om det pædagogiske og retlige handlerum i forhold til, hvordan et indgreb over for den enkelte anbragte skal anvendes.

Hvilke betingelser gælder?

Handlekommunen – eller lederen eller dennes stedfortræder er i uopsættelig tilfælde forpligtet til at udføre det mindst indgribende initiativ, hvis det er tilstrækkeligt til at opnå formålet. Det er en betingelse for at kunne træffe afgørelse om indgreb, at andre og mindre indgribende indsatser har været forsøgt anvendt, uden at formålet er nået, eller at situationen har en sådan karakter, at et mindre indgribende initiativ ikke vil kunne løse eller minimere problemet.

Mindre indgribende indsatser kan eksempelvis være omfattet af servicelovens § 85 om hjælp, omsorg eller støtte i form af socialpædagogisk bistand. Hvilke indsatser, der skal have været forsøgt anvendt, afhænger af den konkrete sag. Eksempelvis kan der være tale om tilbud om deltagelse i en aktivitet, venlige henstillinger, afledning og tilrettevisning. Det forudsættes, at mindre indgribende indsatser er dokumenteret, jf. de forvaltningsretlige regler om sagens oplysning.

Ovennævnte betingelser svarer til det almindelige forvaltningsretlige princip om proportionalitet: Et indgreb skal være nødvendigt og forholdsmæssigt, hvilket vil sige, at det kun må anvendes i det omfang, det står i rimeligt forhold til det mål, som forfølges.

Et indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede, jf. servicelovens § 137 k, stk. 1. Og den handlekommune, leder eller stedfortræder, der i en konkret sag har truffet

afgørelse om indgreb, skal løbende overveje spørgsmålet om at bringe et iværksat indgreb til ophør, jf. servicelovens § 137 k, stk. 2.

Hvad siger serviceloven om betingelserne for at gennemføre et indgreb?

§ 137 k. Iværksatte indgreb skal straks bringes til ophør, når betingelserne herfor ikke længere er til stede.

Stk. 2. Den kommune eller person, der har truffet afgørelsen om indgreb, jf. § 137 f, stk. 1-3, skal løbende overveje spørgsmålet om at bringe et iværksat indgreb til ophør.

Indgreb efter servicelovens kapitel 24 d forudsætter ikke den anbragtes accept, men indgreb må ikke udføres ved personalets anvendelse af magt. Hvis den anbragte modsætter sig indgrebet, sådan at dette ikke kan udføres uden anvendelse af magt, må lederen, stedfortræderen eller personalet om nødvendigt tilkalde politiet med henblik på at lade indgrebet gennemføre ved politiets foranstaltning. Den nærmere håndtering af den slags konkrete tilfælde er op til politiet.

Der kan ikke træffes afgørelse om indgreb efter servicelovens kapitel 24 d over for en person, der bliver boende i boformen efter, at kendelsen eller dommen er blevet ophævet.

Der kan heller ikke træffes afgørelse om indgreb over for en person med domstype 4, hvis vedkommendes ophold i en boform ikke sker som led i fuldbyrdelsen af dommen.

Servicelovens kapitel 24 d gælder ikke over for borgere, hvis ophold ikke skyldes en strafferetlig afgørelse.

Praksiseksempel – som illustrerer proportionalitetsprincippet

Mads er 42 år, har udviklingshæmning i lettere grad og er dømt for seksuelt overgreb mod en mindreårig pige. Han bor i boformen Solsikken, hvor han er blevet anbragt som led i en foranstaltning efter § 68 i straffeloven.

Mads' handlekommune har på baggrund af blandt andet en udredning fra en sexolog udarbejdet en § 141-handleplan, der indeholder en overordnet beskrivelse af de pædagogiske indsatser, som skal iværksættes blandt andet med henblik på at efterleve dommen og dens præmisser. Boformen skal, med en række konkrete virkemidler, rådgive Mads. Desuden får Mads hjælp fra en seksualvejleder én gang om ugen til at finde ud af, hvordan han kan udleve sin seksualitet på en hensigtsmæssig måde. Kommunen agter at føre et tæt kriminalpræventivt tilsyn med Mads, så længe det vurderes at være nødvendigt. Personalet har gennem hans ophold arbejdet målrettet og systematisk med at tydeliggøre for Mads, hvad han må og ikke må, særligt i relation til kontakt med mindreårige og brug af digitale medier, og har løbene fulgt op gennem strukturerede samtaler og faste aftaler.

Mads har nu været i boformen i ni måneder, der er forløbet stille og roligt. Han arbejder om dagen på et værksted. I sin fritid er han meget glad for at hjælpe til i køkkenet, finde madopskrifter på internettet (særligt siderne www.desoedesager.dk og www.sjovikoekkenet.dk) samt spille computerspil, som han finder på hjemmesiden www.superspillene.dk, der henvender sig til voksne med udviklingshæmning.

Sofie, der er sagsbehandler for Mads, har modtaget en mail fra lederen af Solsikken, hvor lederen beskriver, at en medarbejder gennem en anden beboer er blevet opmærksom på, at Mads i de seneste uger er begyndt at tage kontakt til mindreårige piger på nogle populære ungdomshjemmesider. Samtidig observerer personalet, at Mads udviser tiltagende uro og opstemthed, og er begyndt at tale meget om mindreårige piger.

Solsikken forklarer i mailen, at man forgæves har forsøgt at finde ud af, hvad tendensen til tilbagefaldet skyldes. Mads vil ikke fortælle, hvad han laver på disse hjemmesider. Og han lader sig ikke påvirke af, at boformen prøver at aflede ham ved at igangsætte nye aktiviteter. En seksualvejleder har haft to samtaler med Mads og vurderer, at der kan være grund til at frygte, at han inden for kort tid vil forsøge at krænke mindreårige piger.

Boformen overvejer at udarbejde en begrundet indstilling til kommunen om en afgørelse efter servicelovens § 137 g, der kan sikre, at Mads ikke kan tage kontakt med og eventuelt forgribe sig på mindreårige igen. Boformen har, sammen med Sofie, drøftet de tekniske muligheder, ligesom de har drøftet, om det af kriminalpræventive grunde vil være nødvendigt helt at inddrage Mads' computer i henhold til § 137 i. Men man bliver enige om, at et sådant indgreb vil være for vidtgående. I stedet udfærdiger boformen en indstilling om et indgreb efter § 137 g, stk. 2, hvorefter Mads' adgang til internettet afbrydes – indtil videre de næste fire uger, hvor sagen vil blive vurderet igen – men dog således, at han stadig har adgang til ovennævnte tre hjemmesider om mad og computerspil. Sofie anmoder Solsikken om løbende at vurdere behovet for opretholdelse af indgrebet indtil den planlagte genvurdering. Såfremt indgrebet til den tid fortsat vurderes at være nødvendigt, vil Sofie indstille, at Solsikken anmodes om at igangsætte et målrettet forløb, der skal bidrage til, at indgrebet kan ophøre så hurtigt som muligt.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvilke betingelser er til stede for kommunens afgørelse?
- Er sagen tilstrækkeligt oplyst?
- Efterlever afgørelsen princippet om proportionalitet?
- Er det i situationen hensigtsmæssigt at afvente et målrettet forløb indtil genvurderingen?
- Er der behov for at visitere Mads til anden hjælp og støtte?
- Er der grundlag for at søge yderligere ekstern rådgivning?

Klageadgang

Den anbragte borger kan klage over afgørelsen om indgreb til Ankestyrelsen efter reglerne i kapitel 10 i retssikkerhedsloven. Hvis den anbragte ikke selv er i stand til at klage, kan en værge, bistandsværge, ægtefælle, pårørende eller en anden repræsentant for vedkommende klage over afgørelsen. Bestemelsen kan blandt andet ses i sammenhæng med servicelovens § 82, stk. 2, hvoraf det fremgår, at kommunen skal se, om der er pårørende eller andre, der kan inddrages i varetagelsen af interesserne for en person med betydelig nedsat psykisk funktions- evne.

Ankestyrelsen vil blandt andet kunne tage stilling til, om betingelserne for at iværksætte indgrebet har været til stede, og om sagsbehandlingsregler har

været overholdt. Kommunen har pligt til at genvurdere sagen, jf. retssikkerhedslovens § 66.

Yderligere information kan fås på Ankestyrelsens hjemmeside: <https://www.ast.dk/vil-du-klage>.

Registrering og indberetning

Ethvert indgreb efter hhv. § 137 g, stk. 1 og 2, § 137 h, stk. 1, 3-5 og 7, § 137 i, stk. 1, og § 137 j, stk. 1 og 2, der er eller har været iværksat, skal registreres inden for 24 timer, og indberettes uden ugrundet ophold herefter (dvs. umiddelbart efter registreringen) af lederen eller dennes stedfortræder til borgerens handlekommune. Dette er centralt for handlekommunes løbende opfølgning på indsatsen i forhold til den enkelte anbragte borger og for den strafferetlige opfølgning, jf. straffelovens § 72.

Registreringen skal, jf. servicelovens § 137 m, stk. 1, indeholde oplysninger om:

- den anbragtes navn
- tidspunktet for indgrebet
- indgrebets varighed
- indgrebets art
- begrundelse for indgrebet.

Den anbragte, som indgrebet har været rettet imod, skal gøres bekendt med registreringen og have mulighed for at ledsage denne med sin egen redegørelse for forløbet. Hvis den anbragte benytter denne mulighed, skal den anbragtes redegørelse ledsage registreringen.

Hvis den anbragte er under personligt værgemål, skal værgeren snarest muligt orienteres om indgrebet.

Lederen eller dennes stedfortræder skal ved månedens udgang, sammen med sine kommentarer, indsende kopi af registreringerne til borgerens handlekommune og til det socialtilsyn, der fører det driftsorienterede tilsyn med boformen, samt til den kommunale eller regionale driftsherre. Ved indgreb, der er eller har været iværksat i et kommunalt eller regionalt tilbud, skal lederen eller dennes stedfortræder desuden orientere den kommunale eller regionale driftsherre om indgrebet.

De ansvarlige myndigheder kan bruge oplysningerne om indgreb i den løbende opfølgning på indsatsen i forhold til den anbragte i forbindelse med det personrettede, det driftsorienterede og det kriminalpræventive tilsyn. Sidstnævnte tilsyn er nærmere beskrevet i kapitel 5, Tilsynsregler.

Tjekliste og procesbeskrivelser – et samlet overblik

Nedenstående boks og diagrammer opsummerer nogle væsentlige opmærksomhedspunkter og arbejdsgange i relation til de nye lovbestemmelser.

Tjekliste vedrørende indgreb

- ✓ Er boformen omfattet af loven?
- ✓ Er den anbragte omfattet af loven?
- ✓ Er betingelserne opfyldt for, at der må foretages et indgreb?
- ✓ Hvem træffer afgørelse om indgreb i hvilke situationer?
- ✓ Hvilken kommune, leder og stedfortræder træffer afgørelse om indgreb?
- ✓ Hvem er stedfortræder?
- ✓ Er afgørelsen meddelt den anbragte?
- ✓ Hvem må foretage indgrebet?
- ✓ Er en foreløbig afgørelse snarest muligt forelagt til godkendelse hos den anbragtes handlekommune?
- ✓ Er indgrebet blevet registreret og indberettet straks?
- ✓ Er den anbragte gjort bekendt med registreringen, og har vedkommende haft lejlighed til at ledsage den med sin redegørelse?
- ✓ Er der blevet lavet en liste over inddragne effekter, og har den anbragte fået en kopi heraf?
- ✓ Er der udleveret klagevejledning til den anbragte, og har vedkommende fået den nødvendige hjælp til at klage?
- ✓ Er betingelserne for indgrebet stadig til stede?
- ✓ Er der sket indberetning af indgrebene ved månedens udgang?

Procesbeskrivelser

I eksemplerne herunder ses processerne ved afgørelse truffet af den domfældte borgers handlekommune og foreløbig afgørelse truffet af lederen eller stedfortræderen af boformen.

Et eksempel på en procesbeskrivelse ved indgreb, hvor borgerens handlekommune har truffet afgørelse

Indstilling og afgørelse	Orientering og klagemulighed	Udførelse	Registrering og indberetning	Månedlig indberetning
Lederen af boformen eller lederens stedfortræder sender indstilling til borgerens handlekommune om tilladelse til at foretage indgreb. Borgerens handlekommune behandler sagen og træffer afgørelse.	Den anbragte meddeles afgørelsen, og lederen af boformen og lederens stedfortræder orienteres herom. Borgerens handlekommune meddeler en skriftlig klagevejledning til den anbragte og eventuelt til værge/pårørende/ bistandsværge.	Indgreb udføres.	Indgrebet registreres og indberettes til borgerens handlekommune straks efter iværksættelse. Den anbragte har lejlighed til at ledsage registreringen med sin egen redegørelse for forløbet.	Ved månedens udgang sender lederen af boformen eller lederens stedfortræder kopi af registreringerne med sine kommentarer til borgerens handlekommune og til det socialtilsyn, der fører det driftsorienterede tilsyn med boformen, samt til den kommunale eller regionale driftsherre.

Et eksempel på en procesbeskrivelse ved indgreb, hvor boformens leder eller dennes stedfortræder træffer en foreløbig afgørelse

Foreløbig afgørelse	Registrering og indberetning	Afgørelse	Orientering og klagemulighed	Månedlig indberetning
Lederen af boformen eller lederens stedfortræder træffer foreløbig afgørelse om indgreb, som meddeles den anbragte. Indgreb udføres.	Lederen af boformen eller lederens stedfortræder registrerer indgreb straks efter iværksættelse. Lederen af boformen eller lederens stedfortræder forelægger snarest muligt den foreløbige afgørelse til godkendelse hos borgerens handlekommune.	Borgerens handlekommune behandler sagen og træffer afgørelse.	Den anbragte og ledelsen orienteres om afgørelsen. Borgerens handlekommune giver klagevejledning til den anbragte og eventuelt til værge/ pårørende/ bistandsværge.	Ved månedens udgang sender lederen af boformen eller lederens stedfortræder kopi af registreringerne med sine kommentarer til borgerens handlekommune og til det socialtilsyn, der fører det driftsorienterede tilsyn med boformen, samt til den kommunale eller regionale driftsherre.

9. Udredning og handleplaner

Når kommunen skal fuldbyrde en strafferetlig afgørelse, skal det ske på baggrund af en konkret og individuel vurdering af borgerens behov for støtte og omsorg m.v. efter servicelovens bestemmelser. Fuldbyrdsen skal ske med udgangspunkt i dommens resultat og med henblik på at forhindre tilbagefald til ny kriminalitet.

Det er myndigheden, som har ansvar for, at borgerens sag bliver tilstrækkeligt oplyst til, at der kan træffes afgørelse. Voksenudredningsmetoden kan understøtte myndigheden i arbejdet med at belyse sagen.

For at kunne belyse borgerens sag kan det være relevant at indhente tidligere udredninger og lignede om borgeren. Hvis det indhentede materiale er lavet af forskellige eksperter på forskellige tidspunkter i borgerens liv, kan det være nødvendigt at få lavet en ny samlet vurdering.

I tilfælde, hvor der ikke foreligger tilstrækkeligt materiale, kan der være behov for at rekvirere en udredning af borgeren med henblik på at kvalificere kommunens besluthedsgrundlag for valg af og udmøntning af indsatser over for borgeren. Udredningen kan have anamnetisk karakter, i form af en sammenskrivning og forståelse af allerede foreliggende udredninger. Eller der kan også være tale om en udredning af specifikke områder, eksempelvis af borgerens kognitive funktion, psykiske lidelser, misbrugsproblemer og/eller kriminelle adfærd.

Voksenudredningsmetoden (VUM 2.0)

Social- og Boligstyrelsen har udviklet en metode til sagsbehandling og udredning på handicap- og udsatte voksenområdet: Voksenudredningsmetoden (VUM 2.0).

Det overordnede sigte med metoden er at skabe grundlaget for en sammenhængende og helhedsorienteret indsats, hvor borgers ønsker, håb og drømme er i centrum. For at opnå dette har metoden både fokus på at understøtte en systematisk udredning af borgerens behov og på at tilrettelægge en lovmedholdelig og effektiv sagsbehandlingsproces.

Udredningen skal give sagsbehandleren en struktureret viden om borgerens problemer, ressourcer og ønsker – og dermed skabe grundlag for at træffe afgørelse. På baggrund heraf kan myndigheden iværksætte hjælpen og følge op på indsats og resultater.

Metodehåndbogen til VUM 2.0 opdateres årligt for at sikre understøttelse af god kvalitet i sagsbehandlingen. Den nyeste udgave kan downloades på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside.

Videns- og Specialrådgivningsorganisation (VISO)

VISO er den nationale Videns- og Specialrådgivningsorganisation, der tilbyder borgere, fagpersoner, tilbud og kommuner gratis vejledende specialrådgivning og udredning i komplekse sager.

I sager, der vedrører domfældte personer med udviklingshæmning, gør VISO's specialrådgivning brug af et landsdækkende leverandørnetværk, som er specialiseret i pædagogiske metoder og tilgange, der er relateret til emner som eksempelvis udadreagerende og farlig adfærd, problematisk seksualitet, ildspåsættelse, problematisk forbrug af rusmidler, samt udviklingshæmning i kombination med psykiatriske og andre tillægsdiagnoser.

www.sbst.dk/viso

En tilstrækkelig udredning af borgerens samlede funktionsniveau, herunder særlige problemstillinger og udviklingspotentiale, udgør en væsentlig del af kommunens grundlag for at beslutte, hvilken indsats der matcher borgerens behov.

Udredningen kan ske med udgangspunkt i forskellige redskaber og udredningsmodeller med fokus på borgerens ressourcer og vanskeligheder, og kan indeholde for eksempel en neuropædagogisk udredning, borgerens livshistorie, somatiske forhold, kommunikative forhold m.m.

I forbindelse med at der træffes beslutning om indsatsen, skal der tages højde for eksempelvis forhold vedrørende boformen (fysiske rammer, pædagogiske metoder, struktur og organisering, beboersammensætning etc.), borgerens sociale netværk, beskæftigelse, behov for personlig hjælp, behandling og hjælpemidler, muligheder i lokalsamfundet m.v.

Når der er truffet afgørelse om den konkrete indsats, er der forskellige opgaver, som myndigheden skal løse eller kan finde det hensigtsmæssigt at være opmærksom på, jf. boksen nedenfor. En del af dette vil ofte skulle ske i samarbejde med boformen.

Relevante punkter i forbindelse med fuldbyrdelse af den strafferetlige afgørelse

- Afklare med borgeren, om der er nogen, som skal informeres om anbringelsen, og i givet fald hvem
- Aftale med borgeren, om der eventuelt bør aftales et samarbejde med pårørende, arbejdsgiver og andre relevante parter
- Informere borgeren om det regelgrundlag, der gælder som følge af retskendelsen eller dommen
- Sikre, at boformen kender vilkårene for anbringelsen, så der hurtigt kan ydes den rette støtte og hjælp.
- Underrette bistandsværgeren, jf. bekendtgørelsen om bistandsværger § 13.

De vigtigste regler om samtykke, tavshedspligt og videregivelse af oplysninger er nævnt i boksen nedenfor.

Regler om samtykke, tavshedspligt og videregivelse af oplysninger

- Straffelovens § 152 - § 152f
- Databeskyttelsesloven §§ 5-8
- Forvaltningslovens §§ 27-29 og §§ 31-32
- Sundhedslovens §§ 40-49
- Retssikkerhedslovens §§ 11 a - 11 c og § 43, stk. 1 og 2

www.retsinformation.dk

Kommunens handleplan for indsatsen

Kommunen skal, som led i indsatsen, skønne, om det er hensigtsmæssigt at tilbyde at udarbejde en handleplan for indsatsen, jf. servicelovens § 141. Ved denne vurdering skal der tages hensyn til borgerens ønske om en handleplan samt karakteren og omfanget af indsatsen.

Når hjælpen skal ydes til personer med udviklingshæmning og lignende, som visiteres til en boform, fordi de er sigtet eller dømt for alvorlig eller personfarlig kriminalitet, og derfor for manges vedkommende må formodes at have alvorlige sociale problemer, vil kommunen som regel skulle tilbyde borgeren at udarbejde en handleplan, jf. servicelovens § 141, stk. 2.

Desuden gælder det, at såfremt der under opholdet sker magtanvendelse, jf. servicelovens kapitel 24, 24 a og 24 b, er det et krav, at der laves en handleplan, jf. servicelovens § 141, stk. 2, også selv om borgeren ikke ønsker det.

Myndighedens handleplan skal så vidt muligt udarbejdes i samarbejde med borgeren. Den skal angive formålet med indsatsen, og hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet og den forventede varighed heraf.

Der bør i planen tages højde for borgerens dom og eventuelle vilkår. Der skal også være fokus på de lovbestemmelser, der skal følges som konsekvens af dommen, eksempelvis lovbestemmelserne om indgrebsmuligheder.

Handleplanen bør løbende revurderes, herunder for blandt andet at tage stilling til, om der inden for den eksisterende doms præmisser er mulighed for at vurdere den domfældte i mindre indgribende foranstaltninger forud for dommens ophævelse eller udløb.

Hvad siger serviceloven om handleplaner for voksne?

§ 141. Når der ydes hjælp til personer under folkepensionsalderen, jf. § 1 a i lov om social pension, efter afsnit V, skal kommunalbestyrelsen som led i indsatsen skønne, om det er hensigtsmæssigt at tilbyde at udarbejde en handleplan for indsatsen, jf. dog stk. 2 og 6.

Ved denne vurdering skal der tages hensyn til borgerens ønske om en handleplan samt karakteren og omfanget af indsatsen.

Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal tilbyde at udarbejde en handleplan, når hjælpen ydes til

- personer med betydelig nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne eller
- personer med alvorlige sociale problemer, der ikke eller kun med betydelig støtte kan opholde sig i egen bolig, eller som i øvrigt har behov for betydelig støtte for at forbedre de personlige udviklingsmuligheder.

Stk. 3. Handleplanen skal angive

- formålet med indsatsen,
- hvilken indsats der er nødvendig for at opnå formålet,
- den forventede varighed af indsatsen og
- andre særlige forhold vedrørende boform, beskæftigelse, personlig hjælp, behandling, hjælpemidler m.v.

Stk. 4. Handleplanen bør udarbejdes ud fra borgerens forudsætninger og så vidt muligt i samarbejde med denne.

Stk. 5. Når en person visiteres til et socialt døgntilbud efter §§ 107–110 eller til et behandlingstilbud for stofmisbrugere efter § 101, skal relevante dele af handleplanen udleveres til tilbuddet.

Stk. 6. Kommunalbestyrelsens forpligtelser efter stk. 1–5 gælder ikke for personer, der tilbydes anonym, ambulant behandling af stofmisbrug efter § 101 a.

Stk. 7. Kommunalbestyrelsen kan tilbyde, at handleplanen, jf. stk. 1 og 2, kan erstattes af en helhedsorienteret plan, når der er tale om borgere med komplekse og sammensatte problemer, hvor der kan eller skal udarbejdes flere planer for indsatserne, og hvor der er et koordinationsbehov forbundet hermed. Borgeren skal give samtykke til, at handleplanen erstattes af en helhedsorienteret plan. Erstattes handleplanen med en helhedsorienteret plan, skal kravene i stk. 3 og 4 fortsat opfyldes

Magtanvendelse kap 24d – Særlige indgreb, som kan foretages overfor domfældte.

§ 135 a. Alle indgreb efter §§ 124 c, 124 d, 129 og 129 a, § 136 a, stk. 1, og §§ 136 c og 136 f skal registreres af det personale, som har foretaget indgrebet, og indberettes til personalelederen.

Personalelederen skal sørge for, at alle indberetninger efter 1. pkt. og efter regler fastsat i medfør af § 135 b, stk. 1, bliver sendt videre til kommunalbestyrelsen i borgerens handlekommune, jf. §§ 9 og 9 b i lov om retssikkerhed og administration på det sociale område, og til kommunalbestyrelsen i den kommune, der fører det driftsorienterede tilsyn med tilbuddet, jf. § 148 a i denne lov eller § 2 i lov om socialtilsyn.

Stk. 2. Har indgrebet fundet sted på et kommunalt eller regionalt tilbud, skal personalelederen endvidere orientere den kommunale eller regionale driftsherre om magtanvendelsen.

Stk. 3. Personalelederen skal jævnligt orientere personens pårørende, fremtidsfuldmægtige, værge eller anden repræsentant om, hvilke indgreb efter §§ 124 c-128 og 128 b-129 a, § 136 a, stk. 1, og §§ 136 c og 136 f der er foretaget over for personen. Pårørende skal dog ikke orienteres, hvis personen frabeder sig dette og selv er i stand til at klage.

Stk. 4. Kommunalbestyrelsen skal udarbejde handleplaner i overensstemmelse med § 141 for personer, over for hvem der foretages indgreb efter §§ 124 c-128 eller 128 b-129 a, § 136 a, stk. 1, eller §§ 136 c eller 136 f.

Den pædagogiske handleplan for indsatsen

De fleste boformer udarbejder pædagogiske planer. Formålet med sådanne planer er at få beskrevet mere konkret, hvordan tilbuddet, i samarbejde med borgeren, vil realisere den indsats, som kommunen har truffet afgørelse om i relation til den enkelte borger. I tilfælde, hvor der er udarbejdet en § 141-handleplan, vil den pædagogiske plan udfolde denne. Det kan blandt andet være relevant at afklare:

- hvilken indsats der er truffet afgørelse om, og hvilke mål der skal arbejdes med i henhold til myndighedens handleplan
- hvad den anbragte borger vil med sit liv, og hvilke ønsker vedkommende har for sin fremtid
- hvilke kompetencer, ressourcer og potentialer den anbragte borger har
- hvilke særlige udfordringer og vanskeligheder den anbragte borger har (risikofaktorer, se boks nedenfor)
- hvad den anbragte borger har behov for at lære/ blive støttet i for at kunne nå sine mål
- hvad der motiverer den anbragte borger, og hvordan man kan synliggøre positive forandringer for vedkommende
- hvilket billede den anbragte borger har af sig selv og sine muligheder.

En række risikofaktorer påvist i forskningen

Individuelle forhold

- Kognitive vanskeligheder eller lav begavelse
- Lav impuls kontrol og begrænset selvregulering
- Psykiske vanskeligheder eller psykisk lidelse
- Social og økonomisk udsathed

Familie- og opvækstforhold

- Mangelfuld forældreomsorg eller uhensigtsmæssige opdragelsesformer
- Omsorgssvigt eller belastede opvækstvilkår
- Kriminalitet blandt nære familiemedlemmer
- Opvækst præget af ustabile familieforhold
- Sociale og økonomiske belastninger i familien

Livsstil og kontekstuelle forhold

- Tilknytning til kriminelle netværk eller omgangskredse
- Alkohol- eller stofmisbrug
- Manglende positive sociale fællesskaber
- Negative forventninger eller stigmatisering fra omgivelserne

Skole, uddannelse og arbejdsforhold

- Begrænset skolegang eller manglende uddannelse
- Svag tilknytning til arbejdsmarkedet
- Langvarig ledighed

Når formålet med anbringelsen har et kriminalpræventivt sigte, bør der arbejdes pædagogisk med borgerens risiko for recidiv. Det er væsentligt at have fokus på faktorer, som kan formodes at fremme, eller modsat hæmme eller mindske, den anbragte borgers modstandskraft, når det handler om at holde sig ude af kriminalitet. Det kan være forskelligt fra person til person, hvilke faktorer der måtte spille en rolle. I forskningen har der traditionelt været mere fokus på risikofaktorer end beskyttelsesfaktorer. Der

foreligger således mere forskningsbaseret viden om faktorer, som kan påvises at være forbundet med en øget risiko for kriminalitet. Når beskyttelsesfaktorer indgår i forskningen, ses de typisk som en modpol til risikofaktorerne. Boksen til venstre opsummerer en række af de faktorer, der kan hænge sammen med en øget forekomst af kriminalitet¹³.

Flere af disse risikofaktorer kan også genfindes i forskellige typer af metoder til risikovurderinger, hvor fraværet af en risikofaktor i nogle tilfælde kan anses som en beskyttende faktor. I kapitel 11 kan der læses om metoder til risikovurdering.

Den pædagogiske plan kan være med til at sikre, at der arbejdes systematisk med at realisere formålet med anbringelsen. Det vil sige, at boformen leverer den kvalitet i indsatsen, som forventes. Herunder så vidt muligt og i sammenhæng med handleplanen sikre, at den anbragte borger ikke begår ny kriminalitet, og at dommen ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt.

Den pædagogiske plan kan desuden – afhængig af den konkrete udformning – anvendes som et dokumentationsværktøj i forbindelse med den løbende opfølgning på indsatsen.

Den anbragte borger bør i videst muligt omfang inddrages i arbejdet med den pædagogiske plan, så vedkommendes egne mål bliver indarbejdet. Den anbragte borgers personlige accept og motivation kan være afgørende for, at indsatsen kan føre til de ønskede resultater. Ved at tage afsæt i den anbragte borgers mål og ønsker bliver planen et redskab, som kan støtte den anbragte borger i at komme videre med sit liv, kan se en fremtid for sig uden kriminalitet og opnå nye strategier og mestring der kan medvirke hertil. Dog kan en dom give særlige rammer, som betyder, at den anbragte borgers ønsker i konkrete situationer ikke kan følges.

13 Justitsministeriets Forskningskontor. (2015). Præventive effekter af straf og andre tiltag over for lovovertrædere – en forskningsoversigt.

10. Socialpædagogiske indsatser i det forebyggende sociale arbejde

Når borgere med udviklingshæmning anbringes i en social boform som følge af en retslig afgørelse, skal den forebyggende sociale indsats baseres på serviceloven. Samtidig skal personalet kende og efterleve den lovgivning, der specifikt omhandler målgruppen sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning. Personalet skal ligeledes kende resultaterne af den konkrete borgers dom og i fornødent omfang dommens indhold.

Medarbejderne skal være bevidste om deres rolle og ansvar og have viden om, hvordan dilemmaer i det socialpædagogiske arbejde kan håndteres fagligt og etisk forsvarligt.

Det overordnede formål med den forebyggende sociale indsats er at støtte den anbragte borger, både på det generelle plan og specifikt i forhold til at forebygge ny kriminalitet, således at dommen ikke opretholdes i længere tid og videre omfang end nødvendigt. Et andet væsentligt formål med den sociale indsats er at støtte borgeren i at kunne leve et liv uden kriminalitet, når dommen ophæves.

Personalet skal arbejde for at motivere, støtte og hjælpe den anbragte borger til at leve en tilværelse uden kriminalitet. Det skal hele tiden ske med virkemidler, der er så lidt indgribende som muligt. Der kan blandt andet være behov for at hjælpe den anbragte borger til at opbygge en identitet som ikke-kriminel, herunder udvise tiltro til, at den anbragte – med støtte – kan få en tilværelse uden kriminalitet.

Tilsvarende kan den anbragte borger have brug for hjælp til at tilegne sig nye og bedre handlemåder i situationer, hvor vedkommende ellers kan blive bange, aggressiv, frustreret, stresset, vred, urolig, forvirret og/eller overvældet, med risiko for igen at blive voldelig, sætte ild til noget, stjæle m.v. I særlige tilfælde, når betingelserne herfor er opfyldt, kan et indgreb efter servicelovens kapitel 24 d være nødvendigt for at forhindre rømning eller brud på ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn, herunder for at forebygge eller forhindre ny kriminalitet.

Der kan også i nogle tilfælde, eventuelt i samarbejde med myndigheden, være behov for at se på mulighederne for at ændre i rammerne for indsatsen, så disse i højere grad kan understøtte den anbragte borgers behov.

En social indsats skal altid gennemføres i overensstemmelse med de grundlæggende regler og værdier i serviceloven. Det vil blandt andet sige, at den anbragte borgers ret til selv at bestemme skal respekteres.

Med til den sociale indsats hører at støtte den anbragte borger i at fastholde retten til medborger-skab og til:

- at bestemme over sit eget liv, herunder at:
 - beslutte i eget liv
 - klare mest muligt selv
 - udvikle sine kompetencer
 - danne sig sine egne erfaringer

Dansk og international forskning viser, at når medarbejderne i boformen har en dialogbaseret tilgang, frem for en mere restriktiv tilgang, så forebygges og minimeres risikoen for udfordrende adfærd¹⁴. Herved minimeres også risikoen for, at borgeren begår ny kriminalitet.

I den dialogbaserede tilgang er der fokus på, at borgerens indefra-perspektiv (ressourcer, egne erfaringer, håb og drømme) inddrages sammen med medarbejdernes udefra-perspektiv (faglige erfaring og kompetencer). De to perspektiver danner tilsammen grundlaget for en indsats, der understøtter borgers trivsel og udvikling.

Forskningen viser desuden, at det har betydning, at medarbejderne formår at reflektere over kontekstens betydning for borgerens adfærd. Herunder at de tilpasser indsatsen til borgerens erfaringer, håb og drømme, og arbejder med meningsgivende opgaver og aktiviteter, som borgeren selv finder ønskværdige¹⁵.

Valg af konkrete pædagogiske metoder og redskaber vil altid afhænge af den enkeltes særlige støttebehov, kompetencer og ressourcer samt af den konkrete ramme, som socialpædagogikken skal planlægges og udføres i.

Der findes stort set ingen validerede og evidensbaserede metoder til brug for den kriminalpræventive sociale indsats over for borgere med udviklingshæmning og lignende. Mange boformer arbejder ud fra anerkendende, ressourceorienterede og systemiske tilgange som eksempelvis: Relationspædagogik,, Neuropædagogik og Gentle Teaching.

I sammenhæng med disse tilgange anvendes socialfaglige metoder som for eksempel Kognitiv,

Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik (KRAP), Miljøterapi, Marte Meo, Low Arousal og Åben Dialog. Dertil kommer den nyere metode LA2, som er en dansk videreudvikling af Low Arousal. LA2u er målrettet voksne mennesker med udviklingshæmning og blev i perioden 2022–2024 afprøvet som metode til at forebygge voldsomme episoder gennem systematisk inddragelse af borgers (tilstræbte) indefra-perspektiv og mestrings-evne. Afprøvningen blev gennemført i et samarbejde mellem Socialstyrelsen, VIVE og SOPRA samt otte botilbud fra fem kommuner.

Projektet blev afsluttet og evalueret i slutningen af 2024, og evalueringen peger samlet set på, at LA2u opleves som en anvendelig og relevant tilgang i arbejdet med at reducere konflikter og styrke borgers deltagelsesmuligheder¹⁶.

Det falder uden for rammerne af denne håndbog at redegøre nærmere for disse eller andre konkrete tilgange og metoder, men i litteraturlisten findes henvisninger til dem, der er nævnt her.

*De nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt i boformer for hjemløse*¹⁷ giver inspiration til arbejdet med anbragte borgere. Retningslinjerne, som er udgivet af Socialstyrelsen i 2017, giver en række anbefalinger til forebyggelse af voldsomme episoder, og har fokus på forebyggelse, håndtering og læring, herunder anvisninger og metoder i forhold til den faglige og organisatoriske ramme omkring den forebyggende indsats. Du kan endvidere finde e-læring, skemaer m.m. på social.dk.

14 The Australian Psychological Society (2011). Evidence-based Guidelines to Reduce the Need for Restrictive Practices in the Disability Sector. Melbourne: The Australian Psychological Society.

15 social.dk - recovery-orienteret rehabilitering.

16 VIVE (2024). Evaluering af LA2u – en dansk videreudvikling af Low Arousal.

17 Socialstyrelsen (2017). Nationale retningslinjer til forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse

VIVE har for Socialstyrelsen identificeret otte beskyttende faktorer i arbejdet med personer med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd¹⁸.

Udadreagerende adfærd skyldes sjældent en enkelt faktor, men opstår i et komplekst samspil mellem personen og omgivelserne. Denne kompleksitet betyder, at der bør være opmærksomhed på såvel borgerens oplevelse af mødet med de fagprofessionelle som på den fysiske indretning af tilbuddet og de organisatoriske rammer fx. i form af voldsforebyggelsespolitikker eller mulighed for faglig sparring.

De otte beskyttende faktorer bruges bl.a. som en fast integreret del af VISO's rådgivning om udviklingshæmning og udadreagerende adfærd, hvor de bidrager til at sikre, at rådgivningen kommer omkring alle de forhold, der kan have betydning for borgerens adfærd og trivsel.

VIVE's rapport og formidlingshæfte *Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd* kan findes på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside, hvor man også kan bestille eller downloade en flyer med de otte beskyttende faktorer¹⁹.

Afdækning og forebyggelse af uhensigtsmæssige situationer

Den socialpædagogiske indsats er en integreret del af den forebyggende indsats. Herudover vil der som regel være behov for at iværksætte specifikke og målrettede indsatser for at forebygge, at den anbragte begår ny kriminalitet. Den samlede indsats vil, med afsæt i dommen og de vilkår, der måtte være knyttet hertil, bero på viden om den anbragte borgers aktuelle behov for støtte og omsorg, borgers ressourcer, kompetencer og udviklingspotentia-

le, men også en viden om borgerens egne erfaringer, håb og drømme. Denne viden vil ligge til grund for den pædagogiske handleplan, som er beskrevet i kap. 9.

Der vil løbende opstå situationer, som kræver, at boformen nærmere undersøger årsager til en anbragt borgers uhensigtsmæssige handling med henblik på at kunne målrette indsatsen bedre. Personalet må da, i samspil med den anbragte borger, forsøge at kortlægge forhold i dennes tidligere og nuværende livssituation, som kan have betydning for, hvordan borgeren kan mestre sin tilværelse, og dermed forebygge, at lignende situationer opstår igen.

Når en anbragt borger handler uhensigtsmæssigt som følge af angst, frustration, stress, vrede m.m., er det oftest de mestringsstrategier, borgeren råder over. Det er eneste måde, hvorpå borgeren igen kan opnå kontrol over situationen. Borgeren har derfor behov for hjælp til at udvikle nye og mere hensigtsmæssige mestringsstrategier. Til brug for denne afdækning er der udviklet forskellige redskaber, som inddrager både borgerens indefra-perspektiv og medarbejdernes udefra-perspektiv. Her kan nævnes for eksempel forebyggelsesplaner, trykplaner, mestringskemaer og skemaer til selvkontrol²⁰.

Et dansk studie²¹ viser, at der overordnet er tale om to dominerende forståelser hos personalet i boformerne:

1. vold er betinget af individuel dysfunktion
2. vold er en reaktion mod udfordrende omgivelser

Hvis medarbejderne opfatter en adfærd som forudsigelig og forståelig, er medarbejderne tilbøjelige til at udvise en ikke-restriktiv adfærd overfor borgeren,

18 Røgeskov m.fl.: *Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd*, VIVE 2018

19 <https://socialstyrelsen.dk/viso/til-VISO-leverandorer/redskaber-til-radgivning/brug-af-beskyttende-faktorer-i-radgivning-om-udviklingshaemning-og-udadreagerende-adfaerd>

20 Uhrskov, T. & Naver, K. (2017). LA 2 – Et Low Arousal inspireret redskab til forebyggelse, håndtering og læring af kritiske episoder. Socialstyrelsen.

21 Høgsbro, K. m.fl. (2012). Når grænser brydes. Anvendt Kommunal Forskning

at gå i dialog med borgeren samt se borgerens ressourcer, i stedet for alene at se på udfordringer og problemer.

Hvis borgerens adfærd derimod opfattes som uforudsigelig og uforståelig, vil medarbejderne være mere tilbøjelige til at udvise en restriktiv adfærd og undlade at gå i dialog med og inddrage borgeren i mulige løsninger.

Afhængig af den anbragtes funktionsniveau og psykiske tilstand kan kommunikationen være mere eller mindre vanskelig og fortolkningsrummet derfor også være større eller mindre. I tilfælde, hvor den anbragte borger har kommunikative vanskeligheder i en sådan grad, at det ikke er muligt at inddrage ham eller hende, må medarbejderne forsøge at inddrage borgerens indefra-perspektiv på anden måde. Det kan handle om at inddrage borgerens nærmeste og selvvalgte netværk, eller medarbejderne kan gennem en systematisk analyse afdække og tolke den anbragte borgers ressourcer, erfaringer, ønsker og mål samt afdække, analysere og tolke borgerens aktuelle mestringsstrategi og adfærd.

På næste side ses et eksempel på en analysemodel, der kan bruges, når personalet skal tolke en anbragt borgers udsagn eller adfærd. Modellen kan anvendes til at adskille egne følelser og personlige tolkninger fra det faktuelle og til at få øje på, hvad der motiverer en person til bestemte handlinger.

Analysemodel

I skal være mindst tre personer og tage udgangspunkt i en konkret episode, som én af jer har oplevet med en anbragt. I skal fordele tre roller mellem jer:

- **Fortæller:** den, der har oplevet og fortæller om den konkrete episode
- **Journalisten:** den, der stiller nysgerrige spørgsmål til episoden ved hjælp af hv-ord
- **Observatør:** den (dem), der er 'flue(r) på væggen', skriver noter og styrer tiden. Hvis I er mere end tre personer, er der flere observatører.

Analysen indeholder seks faser:

1. Fortælleren beskriver episoden så nøjternt som muligt (uden følelser og holdninger)

Fortælleren beretter om episoden uden at komme med forklaringer, vurderinger og fortolkninger. Gennemgår, hvad der skete før, under og efter episoden.

Journalisten kender ikke til sagen, men stiller nysgerrige spørgsmål:

Hvem var til stede? Hvornår var det? Hvor var det?

Hvad skete der? Hvem gjorde hvad? Hvor lang tid tog det? Hvor tit er det sket?

Observatøren lytter og skriver ned, så det bliver nemmere at se, om der er personlige holdninger eller tolkninger i fortællerenes beskrivelse. Styrer tid og proces.

2. Fortælleren beretter om sin egen oplevelse af episoden

Fortælleren beretter om sin oplevelse af episoden, og hvad der var baggrund og motiv for at handle, som vedkommende gjorde.

Journalisten hjælper fortælleren med at berette om oplevelsen ved at stille spørgsmål:

Hvad gjorde du – og hvorfor? Hvad ville du opnå med din handling? Hvilken baggrund og hvilke erfaringer har du for at handle sådan? Kunne du have gjort noget anderledes i den konkrete episode? Observatøren lytter og skriver ned. Styrer tid og proces.

3. Fortælleren beretter om episoden ud fra den anbragtes synsvinkel

Fortælleren sætter sig nu over i en anden stol og forsøger at fortælle om episoden ud fra den anbragtes synsvinkel. Fortælleren skal sætte ord på det, vedkommende mener, at den anbragte oplevede.

Journalisten hjælper fortælleren med at se historien fra den anbragtes synsvinkel ved at stille spørgsmål:

Hvad skete der? Hvad gjorde du? Hvad gjorde andre? Hvordan var det? Var det det, du gerne ville?

Observatøren lytter og skriver ned. Styrer tid og proces.

4. Fortælleren taler om, hvad vedkommende fik ud af at sætte sig i den anbragtes sted

Fortælleren sætter sig tilbage i sin egen stol og fortæller, hvad vedkommende fik ud af at se episoden fra den anbragtes synsvinkel: Er der forskel på fortællerens og den anbragtes oplevelse af episoden? Hvis ja, hvordan? Giver det anledning til overvejelser om andre måder, fortælleren kunne have handlet eller været på?

5. Hvordan ser journalisten og observatøren episoden?

Journalisten og observatøren, som nu har fået episoden fortalt fra forskellige synsvinkler, fortæller, hvordan de ser på den. Hvad kendetegner episoden? Hvad gik godt? Hvad gik skidt? Var der noget, som kunne have været anderledes? Hvordan?

6. Hvilke handlemuligheder skal afprøves?

Fortælleren, journalisten og observatøren drøfter, hvilke overvejelser analysen giver anledning til, og hvordan de vil kunne agere fremover i lignende situationer.

Det er vigtigt, at den viden som ledelse og personale i boformen løbende opnår blandt andet i forbindelse med, at de yder hjælp og støtte til den anbragte, også forelægges borgerens handlekommune, idet den i nogle tilfælde vil kunne give anledning til fornyet stillingtagen til indsatsen eller målene for den.

Professionel etik og faglige kvalifikationer

Som medarbejder vil man løbende støde på etiske problemstillinger og dilemmaer, som man skal forholde sig til og håndtere på en professionel måde. Det gælder måske navnlig, når det drejer sig om at indgå i relationer med anbragte borgere, der har begået alvorlig eller personfarlig kriminalitet.

For eksempel kan det være svært at sætte grænser for acceptabel og uacceptabel adfærd i henholdsvis det private og det offentlige rum. Hvis borgerne ikke er inddraget i at formulere grænserne, og hvis der ikke arbejdes sammen med borgerne om alternative og hensigtsmæssige mestringsstrategier, vil der være stor risiko for, at borgerne kommer til at overskride grænserne.

Ligeledes kan det være vanskeligt for borgerne at finde grænsen mellem acceptabel og uacceptabel adfærd, hvis grænserne er flydende, og hvis personalegruppen ikke udviser den samme holdning hertil. Det kan øge risikoen for, at borgerne kommer til at overskride almindelige anerkendte samværsformer, krænker andre eller selv bliver krænket.

En åben dialog med de anbragte borgere og mellem ledelse og medarbejdere om grænsen mellem acceptabel og uacceptabel adfærd er med til at fastholde en etisk professionalisme og en faglig tilgang, som forebygger uacceptabel adfærd. Dialogen understøtter, at personalet ikke kommer til at overskride grænser i forhold til den borger, der har brug for vejledning og støtte, og at personalets egne grænser og normer samtidigt respekteres. Dialogen tager udgangspunkt i cases, som enten kan være fiktive eller hentet i egen praksis. I boksen nedenfor

ses et eksempel på en case, som kan bruges som udgangspunkt i denne dialog.

Case om forebyggelse og håndtering af uacceptabel adfærd

En mand, som bor på en boform og har en dom for røveri, stiller sig ofte op foran det kvindelige personale og de kvindelige medboere og kommenterer deres bryster.

En del af personalet har den holdning, at 'han jo ikke mener noget med det'. Derfor siger de ikke tydeligt fra. Enkelte opfatter det som sjovt og ler af det.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvad kan adfærden være begrundet i, og hvordan kan den anbragte borger støttes i at ændre denne adfærd? Hvad skal der til?
- Hvordan kan man forebygge, at den anbragte gør noget tilsvarende over for andre, måske endda begår en kriminel handling?
- Hvordan kan man støtte de kvindelige medboere i at sætte grænser, at skelne mellem acceptable og uacceptable handlinger og i at sige fra?

En forudsætning for at yde en professionel indsats er, at man skærper sin bevidsthed om egne normer, holdninger og grænser, så de ikke bliver styrende for det professionelle arbejde. Man skal kunne skelne mellem personlige holdninger – egne normer og værdier for, hvad der er rigtigt og forkert – og en professionel etik, hvor det er faglige værdier, som ligger til grund for vurderingen af, hvad der er rigtigt

og forkert. Når man skal yde støtte til en borger, der har fået dom for alvorlig eller personfarlig kriminalitet, måske antændt ild i et boligområde eller begået seksuelle overgreb mod børn, vil man kunne stå i en konflikt mellem egne normer og værdier og den professionelle etik.

En anden afgørende forudsætning for at yde en indsats, hvor den professionelle etik er omdrejningspunktet for indsatsen, er, at boformens medarbejdere råder over faglige kompetencer og kvalifikationer, der modsvarer borgernes behov²². Det vil sige uddannelse, erfaring og viden i forhold til udviklingshæmning og specifikt til kriminelle og domfældte borgere med udviklingshæmning.

Er der ikke de rette faglige kompetencer tilstede, opstår risikoen for, at medarbejdernes egne holdninger og normer bliver udgangspunktet for indsatsen, og for at de kommer til at udgøre en barriere for at anerkende og støtte den anbragte borger på baggrund af klart formulerede handleplaner og mål. Hvis den enkelte medarbejders udgangspunkt for indsatsen er egne normer og holdninger, bliver det sværere at arbejde fagligt og etisk forsvarligt. Tilsvarende kan egne holdninger og normer være en hindring for at skabe en positiv relation til den anbragte borger. I andre tilfælde kan man lade sig påvirke af, hvad man tror, at den anbragtes pårørende eller de nærmeste kolleger synes er rigtigt eller forkert.

Den faglige tilgang og de tilhørende faglige kompetencer er i høj grad afgørende for den (faglige) kultur, der er på en boform. Det ses for eksempel i den måde, boformen er indrettet på, den måde hverdagen er organiseret på, og i den måde ledelse og medarbejdere taler til og med hinanden på. Den har også betydning for, hvordan personalet møder de anbragte borgere og for, hvordan komplekse opgaver opfattes og løses. Den præger den rådgivning

og støtte, der gives. Således vil det have stor betydning for den professionelle etik, om fagligheden er præget af restriktiv tilgang, eller om tilgangen er dialogbaseret og samarbejdende, både i forhold til de anbragte borgere og ledelse og medarbejdere imellem.

Der vil, selv med en målrettet faglig tilgang, hvor de rette kvalifikationer og kompetencer er til stede, kunne opstå etiske dilemmaer, ift. hvordan den enkelte domfældte borgers situation skal forstås og afhjælpes. Der er fire etiske grundprincipper, som fagpersoner kan benytte til at reflektere over dilemmaer, der kan opstå eksempelvis i det kriminalpræventive sociale arbejde, og som kan understøtte medarbejdernes forståelse af dilemmaet og valg af faglig indsats. I nedenstående boks præsenteres principperne. Under hvert enkelt princip er der tilføjet spørgsmål til refleksion.

22 Socialstyrelsen (2017). Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt boformer for hjemløse. Retningslinje 9 om faglige kvalifikationer og kompetencer.

De fire etiske grundprincipper

1. Autonomi

- Fagpersoner bør behandle borgeren som et selvstændigt individ, der er i stand til at træffe egne beslutninger
- De borgere, som ikke er i stand til dette, bør beskyttes

Spørgsmål til refleksion

Respekterer vi den anbragte borgers ret til selvbestemmelse? Bliver vedkommende inddraget i relevante beslutninger? Respekterer vi den anbragte borgers selvstændige mening?

2. Fagligt ansvar

- Fagpersoner er forpligtet til at være imødekommende og gøre, hvad der er i borgerens bedste interesse
- Der skal være argumenter for enhver handling i forhold til borgeren

Spørgsmål til refleksion

Hvis interesse handler vi efter? Har vi gjort alt, hvad vi kan? Hvordan gavner vores indsats den anbragte borger? Hvordan gavner den andre? Hvilken umiddelbar og langsigtet effekt har vores indsats?

3. Retfærdighed

- Fagpersoner behandler enhver borger rimeligt og retfærdigt
- Alle behandles lige uanset køn, alder, race, diagnose, religion mv.

Spørgsmål til refleksion

Udsættes den anbragte borger for diskrimination eller fordomme? Får vedkommende en chance for at lære nye handlemåder?

4. Faglig hensyntagen

- Fagpersoner er forpligtet til at overveje, om deres handlinger påfører borgeren skade
- Goderne ved en handling eller indsats skal opveje eventuelle byrder

Spørgsmål til refleksion

Hvilke konsekvenser har vores indsats for den anbragte borger? Gør den mere skade end gavn? Kan vi handle mindre indgribende? Har vi fulgt princippet om proportionalitet?

Inspireret af Beauchamp, T. og Childress, J. (2008). Principles of Biomedical Ethics. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press

For at fremme en professionel etik er det vigtigt, at ledelsen i boformen er opmærksom på betydningen af, at der er åbenhed i personalegruppen. Dette muliggør dialog om forskellige holdninger til det kriminalpræventive sociale arbejde. Dermed giver ledelsen plads til, at den enkelte arbejder med sine egne holdninger samtidig med, at gældende lov-

givning, professionel faglighed og værdier og fælles etiske principper iagttages og efterleves. Dialogen kan blandt andet tage udgangspunkt i konkrete cases, virkelige eller fiktive. I boksen herunder ses et eksempel på en case, der kan bruges som udgangspunkt i denne dialog.

Case om personlige holdninger og professionel etik

Peter er 38 år og dømt for seksuelt overgreb mod en mindreårig dreng. Han har i mange år fået hjælp i det sociale regi og har siden sin dom haft ophold på sin nuværende boform. Peter har tilladelse til at forlade boformen for at være i beskyttet beskæftigelse, som han har stor glæde af.

Peter må kun bruge sin mobiltelefon og computer under påhør og overvågning, da der ellers er risiko for, at han vil kontakte og krænke børn og unge.

I dag er Peter i gang med at sortere affaldstræ sammen med andre anbragte borgere. I en pause bliver han kontaktet af sin nabo, Martin. Et eller andet skifter hænder, bemærker Hans, som er en erfaren medarbejder på værkstedet. Hans ser det umiddelbart som en af sine pakker cigaretter, som Peter får af Martin. Kort efter bliver Hans kontaktet af en tredje beboer, som påstår, at Martin lige har pralet med at have solgt en mobiltelefon til Peter for 500 kr.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvilke regler, principper og indgrebsmuligheder er i spil?
- Hvilke udfordringer og dilemmaer kan der være i denne situation?
- Overvej, og drøft dilemmaer og handlemuligheder

bejderne håndterer derfor lovbestemmelser, som omfatter begge grupper, og nogle lovbestemmelser, som alene gælder for borgere, der er anbragt i boformen i henhold til en strafferetlig afgørelse, afsagt ved kendelse eller dom. Et eksempel herpå er reglerne i servicelovens kapitel 24 d om indgrebsmuligheder, der alene gælder domfældte og sigtede borgere i boformen.

Der kan være tilfælde, hvor beboere med og uden dom bryder de ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn på mere eller mindre samme måde. Afhængig af omstændighederne kan det være nødvendigt at foretage et indgreb, jf. servicelovens kapitel 24 d, i forhold til den anbragte borger, der har en dom. Det er ikke muligt at foretage de samme indgreb over for borgere, der ikke har en dom.

Nogle borgere i boformen har måske ikke forudsætninger for at forstå, hvorfor en bestemt anbragt borger eksempelvis ikke længere må benytte sin mobiltelefon uden påhør.

Denne forskel og indgrebet i sig selv kan skabe forvirring og uro, hvilket personalet skal være opmærksom på og håndtere med en pædagogisk indsats. Det kan i den forbindelse være hensigtsmæssigt at:

- overveje tidspunktet for indgrebet nøje, når ikke der er tale om uopsættelige tilfælde med henblik på at undgå, at det overværes af andre
- afskærme og/eller aflede andre beboere i forbindelse med udførelsen af indgrebet i uopsættelige tilfælde
- tage hånd om den anbragte borger, der blev lavet indgreb overfor
- tage vare på de beboere, som eventuelt var til stede under indgrebet eller fulgte det på afstand
- være omhyggelig med, hvordan andre beboere bliver informeret om, hvad der sker eller er sket i det omfang, det er relevant og i overensstemmelse med reglerne om tavshedspligt.

Forskellige hensyn kalder på refleksion

I mange tilfælde har sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning ophold i boformer, hvor der også bor borgere, der ikke har en dom. Medar-

Der er flere måder, hvorpå man kan øve sig i at håndtere udfordringer, hvor forskellige hensyn skal afvejes i en konkret sag. En af måderne er den såkaldte etiske refleksionsmodel, der består af otte

trin, jf. nedenfor. Under hvert trin er der til inspiration anført spørgsmål og overvejelser med relevans for boformer, som yder en kriminalpræventiv social indsats over for denne gruppe af anbragte borgere.

Den etiske refleksionsmodel

1. Hvilke juridiske bestemmelser er relevante for sagen?

For eksempel: Serviceloven, straffeloven og persondataloven

2. Hvilke værdier er relevante?

For eksempel: Selvbestemmelsesretten, omsorgspligten og forebyggelsen af kriminalitet

3. Hvordan er disse værdier i konflikt med hinanden?

For eksempel: Et indgreb, som skal beskytte andre og den anbragte borger selv, men som samtidig tilsidesætter den enkeltes ret til at bestemme over eget liv

4. Hvordan påvirker de overordnede arbejdsbetingelser dig?

For eksempel: Arbejdspladsens værdigrundlag, holdninger blandt personalet, politiske prioriteringer og administrative forhold

5. Hvilke forhold i/hos dig selv påvirker dig til at vælge en bestemt løsning?

For eksempel: Din egen holdning til den anbragte borger og den handling, personen er dømt for

6. Hvilken løsning udtrykker din gode vilje?

For eksempel: Din opfattelse af, hvad der er bedst for den anden uafhængigt af, hvad denne siger

7. Hvad ønsker du at opnå, og er midlerne til at nå målet etisk forsvarlige?

For eksempel: Vi skal handle på en måde, der passer til situationen og ikke er mere indgribende end nødvendig.

8. Hvilke konsekvenser vil dine beslutninger have på kort og på lang sigt?

For eksempel: Hvis et indgreb over for en anbragt borger, efter din vurdering, vil være gavnligt på kort sigt, men u hensigtsmæssigt på længere sigt, hvis vedkommende dermed bliver fastholdt i sin kriminelle identitet og ikke får udviklet andre adfærdsnormer

Inspireret af Johansen, M., Thynes, E.M. og Holm, J. (2001). Når seksualitet tages alvorligt. København: Gads Forlag.

Etiske principper og værdigrundlag

Nogle faggrupper har udarbejdet værdigrundlag og etiske principper for deres fag. Derudover vælger mange kommuner og regioner at udarbejde et sæt overordnede værdier. I nogle tilfælde kan det være hensigtsmæssigt at supplere disse med værdier, som kun gælder for eksempelvis en boform, der modtager domfældte borgere med udviklingshæmning. Der kan således tages højde for denne konkrete boforms målgruppe og særlige fokusområder.

En fordel ved at udarbejde et lokalt værdisæt er, at det kan hjælpe til at fastholde og løbende drøfte den professionelle etik i arbejdet. I boksen er der eksempler på emner, som kan indgå, når der skal laves et værdisæt:

Mulige emner for et lokalt værdigrundlag

- Hvordan sikrer vi, at hele personalet er klædt på til at løse opgaven? Hvordan sikrer vi kompetenceudvikling, eksempelvis i relation til de nye indgrebsmuligheder? Hvor kan vi søge viden/hjælp, når vi ikke selv er i stand til at løse opgaven?
- Hvordan sikrer vi, at vi får afdækket den anbragtes behov for støtte?
- Hvordan skaber vi et åbent og positivt miljø i forhold til at understøtte den anbragte og dennes ønsker for fremtiden? Hvad ligger der i at være 'åben'?
- Hvordan sikrer vi, at kultur og omgangsformer understøtter den anbragtes integritet? Hvordan fastholder vi grænserne for, hvad der er en acceptabel/ uacceptabel omgangsform og adfærd i det offentlige rum eller i privatsfæren?
- Hvordan giver vi hinanden faglig sparring? Hvordan sikrer vi en løbende faglig refleksion? Hvordan sikrer vi adgang til den nødvendige faglige supervision?
- Hvordan tackler vi svære problemstillinger og dilemmaer?
- Hvordan håndterer vi situationer, hvor en medarbejder eller personalegruppen konsekvent, direkte eller indirekte fastholder egne holdninger og tilgange på trods af de fælles værdier og etiske principper?

Lokale arbejdsgange i forhold til indgrebsmuligheder

Indgrebsmulighederne, som er beskrevet i kapitel 8 i denne håndbog, er særlige muligheder, der kan tages i brug over for anbragte borgere, når det ikke er muligt at sikre formålet med anbringelsen ad pædagogisk vej. En tydelig beskrivelse af arbejdsgange, når der foretages et indgreb, kan være med til at understøtte en professionel håndtering af indgrebsmulighederne.

Beskrivelserne bør koordineres med kommunens/regionens og boformens øvrige arbejdsgange, herunder for eksempel retningslinjer for magtanvendelse efter kapitel 24, 24 a og 24 b i serviceloven.

Antallet af beskrivelser kan variere fra sted til sted. Det er vigtigt, at det tydeligt fremgår af beskrivelserne, hvem der har ansvaret for at gøre hvad og hvornår. Så mange i personalegruppen som muligt bør involveres i udarbejdelsen af beskrivelserne. Derved får både ledelse og medarbejdere lejlighed til at tale om faglige udfordringer i relation til de enkelte arbejdsgange, ligesom flere får ejerskab til beskrivelserne.

Boformens ledelse skal sørge for, at personalet er orienteret om arbejdsgangene, og følge op på, at regler og procedurer bliver overholdt. Efterhånden som arbejdsgangene bliver taget i brug, vil der dukke nye spørgsmål og emner op. For at sikre, at de lokale beskrivelser er relevante og anvendelige, bør de løbende evalueres. Det er tilsvarende vigtigt, at nye kolleger får en grundig introduktion til boformens arbejdsgange i sammenhæng med kommunens eller regionens øvrige retningslinjer og procedurer.

I boksen præsenteres eksempler på opgaver, hvor det kan være nyttigt at etablere lokale arbejdsgange.

Opgaver, hvor der kan være behov for at etablere lokale arbejdsgange

- Hvordan sikrer vi, at alle ved, hvem der kan træffe hvilke beslutninger i hvilke situationer?
- Hvordan sikrer vi, at alle ved, hvem der gør hvad i hvilke situationer?
- Hvordan sørger vi for vores sikkerhed i situationen?
- Hvornår kontakter vi politiet?
- Hvordan hjælper vi den anbragte borger til at redegøre for sin oplevelse?
- Hvordan genskaber vi relationen til den anbragte borger efter et indgreb?
- Hvordan tager vi hånd om andre, der har overværet et indgreb?
- Hvordan sikrer vi, at den anbragte borger får mulighed for og hjælp til at klage over en afgørelse?
- Hvordan og hvornår får vi talt om situationen med kolleger og/eller leder?
- Hvordan dokumenterer vi indgreb, begrundelser herfor og tidlige afprøvede tiltag?

Herudover kan der hentes inspiration i Guide til udarbejdelse af lokale retningslinjer for magtanvendelse i forhold til voksne med betydelig og varigt nedsat funktionsevne²³.

23 Socialstyrelsen (2020). Guide til udarbejdelse af lokaleretningslinjer for magtanvendelse – i forhold til voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.

11. Vurdering af risiko for recidiv

Vurdering af risikoen for ny kriminalitet er en central opgave for ledere og personale i boformer, hvor sigtede og domfældte borgere med udviklingshæmning har ophold. Det gælder både i det daglige arbejde med de anbragte borgere og i konkrete situationer, når lederen eksempelvis skal træffe afgørelse om udgang og vilkårene herfor. Eller når boformen skal bidrage med viden om den anbragte borgers tilstand og risiko for at begå fornyet kriminalitet som led i anklagemyndighedens kontrol af, om en foranstaltning fortsat skal opretholdes. Eller når lederen har brug for at skaffe sig viden til brug for en afklaring af, om det skal indstilles til handlekommunen, at en anbragt person eksempelvis skal have afbrudt sin adgang til internettet.

Formålet med vurdering af risiko for recidiv

Risikovurderinger har overordnet til formål at give personalet en viden om, hvornår der er risiko for, at en anbragt borger, der tidligere har begået for eksempel vold eller seksuelle overgreb, gør det igen. Risikovurderingen danner grundlag for tilrettelæggelse af en forebyggende indsats, fordi man får et overblik over, i hvilke situationer risikoen er til stede.

Formålet med vurdering af risici i det kriminalpræventive sociale arbejde er at identificere og reducere risikoen for, at anbragte borgere, der tidligere har begået eksempelvis vold eller seksuelle overgreb, gør det igen. Vurderingen danner grundlag for tilrettelæggelse af en forebyggende indsats, fordi man får et overblik over, i hvilke situationer risikoen er til

stede. Vurderingen skal understøtte beslutninger om indsats, tilsyn og eventuelle indgreb og skal være målrettet forebyggelsen af recidiv – ikke blot håndtering af evt. udfordrende adfærd.

Fokusområder i vurderingen

Når der skal foretages en vurdering af risikoen for recidiv, er det afgørende, at vurderingen tager afsæt i både konkrete og kontekstuelle forhold, der kan have betydning for borgerens tilbøjelighed til at begå ny kriminalitet. Det handler ikke blot om statistik og tidligere adfærd, men også om at forstå mennesket bag handlingerne.

Der skal særligt lægges vægt på:

- **Borgerens tidligere kriminalitet:** Et detaljeret kendskab til typen og mønstret i tidligere lovovertrædelser giver indblik i, hvilke situationer og dynamikker der kan udgøre en risiko fremadrettet.
- **Risikofaktorer:** Her bør der fokuseres på personlighedsmæssige træk, kognitive vanskeligheder og sociale forhold, som kan øge sårbarheden. Impulsivitet, manglende konsekvensforståelse og svag dømmekraft er typiske parametre at inddrage.
- **Kognitiv profil:** Den enkelte borgers kognitive profil bør kortlægges, herunder særligt evnen til at forstå og sammenholde forskellige informationer og indtryk i dagligdagen. Eksekutive funk-

tioner som impuls kontrol, planlægning, mental fleksibilitet og abstraktion har stor betydning for borgerens handlemønstre og evne til at navigere i dagligdagens krav. Begrænsninger på disse områder kan øge sårbarheden over for at begå kriminalitet, særligt hvis borgeren har vanskeligt ved at overskue konsekvenser eller justere adfærd i konfliktsituationer.

- **Beskyttende faktorer:** Vurderingen bør også anerkende og aktivt søge at styrke de elementer i borgerens liv, der modvirker tilbagefald. Et støttende netværk, stabile relationer og en struktureret hverdag kan fungere som buffer mod risikoadfærd.
- **Kritiske overgange og situationer:** Det er afgørende at identificere de tidspunkter og begivenheder, hvor borgeren er særligt udsat, fx ved flytning, ophør af tilbud eller konflikter med medbeboere, da disse situationer ofte er forbundet med forhøjet recidivrisiko.

En nuanceret relationel og kontekstuel vurdering kræver således både systematik og empati. Den må bygge på kontinuerlig dialog med borgeren og det personale, som har tæt samvær med i dagligdagen. I centrum står spørgsmålet: Hvad er det, der kan bringe denne borger tættere på en ny lovovertrædelse, og hvad kan vi stille op for at forebygge det?

Metoder til vurdering af recidiv kan ikke stå alene, men kan supplere andre metoder, der i forvejen benyttes i praksis f.eks. risikovurderingsredskaber og metoder. Det kan bidrage til den øvrige systematiske opbygning af viden om de enkelte anbragte borgere og dermed indgå i det samlede faglige vidensgrundlag. Dette danner grundlag for, at personalet i en boform og de kommunale sagsbehandlere træffer beslutninger og tilrettelægger indsatser. Metoderne kan derfor medvirke til at målrette den samlede kriminalpræventive sociale indsats til gavn for den anbragte borger selv og dennes omgivelser.

Når personalet i boformen arbejder systematisk med vurdering for recidiv og risikovurdering, bliver det en del af fagligheden. Arbejdet er med til at sætte retning for den individuelle pædagogiske indsats, idet systematisk brug af risikovurdering og vurdering af recidiv giver et samlet overblik over risikofaktorer. Vurderingerne bidrager, i sammenhæng med en analyse af den forebyggende indsats, til efterfølgende læring, sådan at risikoen for fremtidige episoder kan forebygges og minimeres.

Nogle strukturerede metoder til risikovurdering repræsenterer en videnskabelig baseret tilgang, der giver øget træfsikkerhed og pålidelighed samt mere gennemskuelige vurderinger. Andre metoder, som er udviklet i dansk praksis, baserer sig på erfaringer for, at de har vist sig virksomme.

Ingen metode til risikovurdering er dog fuldstændig sikker. Vurderinger med afsæt i en metode bør derfor foretages i sammenhæng med et professionelt skøn og indgå i en kritisk refleksion. Herved kan det bedst mulige beslutningsgrundlag for valg og fravalg af aktiviteter tilvejebringes. Det gælder også i forhold til afklaring af forholdsregler og dokumentation af den kriminalpræventive indsats.

Arbejdet med risikovurderinger fordrer faglighed og etisk bevidsthed. Risikovurderinger skal foretages med stor omhyggelighed, idet en fejlagtig vurdering kan have store konsekvenser. Det gælder både for at sikre den anbragte borgers retssikkerhed og livskvalitet samt for dennes omgivelser. Strukturerede metoder kræver derfor, om end i varierende grad, uddannelse, træning og supervision af personalet.

I boksen herunder vises en case, med tilhørende refleksionsspørgsmål, til illustration af en situation, hvor vurderingen er, at der er høj risiko for brandstiftelse.

Case om en situation, hvor vurderingen viser høj risiko for brandstiftelse

Kristian har udviklingshæmning, bor på en boform for voksne og har en dom for brandstiftelse.

Han ryger og har en lighter, som han efter aftale afleverer til medarbejderne, hvis han føler trang til at sætte ild til noget.

Kristian har fået tilladelse til at besøge sin familie i weekenden og glæder sig til turen. To pædagoger skal følge med ham. Om eftermiddagen, to dage før besøget, aflyser Kristians mor besøget. Det bliver Kristian ked af, men han siger, at det er i orden. Om aftenen virker Kristian forvirret, han går hvileløst omkring og er irriteret over for de andre beboere. Næste morgen vil han ikke på arbejde. Han har ikke sovet om natten og vil blive liggende i sengen. Da Kristian står op, er han frustreret og vred og lader sig gå på af dagligdags ting, han normalt ikke lader sig påvirke af.

Der foretages en risikovurdering ved hjælp af Brøset Violence Checklist (BVC) (se bilag 1), som typisk benyttes tre gange dagligt til at fokusere på risikoen inden for de næste 24 timer. Den viser, at der er forhøjet risiko for, at han vil reagere uhensigtsmæssigt.

Personalet har erfaring for, at Kristian kan reagere voldsomt, når familien ikke overholder en aftale. Han har i lignende situationer sat ild til noget. De drøfter med Kristian, hvordan de kan hjælpe ham, så han alligevel får en god weekend. Kristian vil gerne på fisketur lørdag formiddag. Det opnås der tilladelse til, hvilket Kristian er glad for, men han er fortsat mere irriteret, opfarende og larmende end normalt. Der foretages en ny vurdering, som viser, at risikoen er høj. Personalet konkluderer, at de skal tale med Kristian om det og forsøge at få ham til at aflevere sin lighter.

Lise, en pædagog, som har en særlig god relation til Kristian, tager en lang snak med ham om, hvordan han har det, og vurderer på den baggrund, at risikoen for brandstiftelse nu er så stor, at det er nødvendigt at få inddraget lighteren. Undervejs i samtalen spørger Lise, om han kan huske deres aftale om at aflevere lighteren. Det kan Kristian godt, og hun spørger, om han har det sådan nu, at han godt kunne tænke sig at sætte ild til noget. Det vil han ikke svare på. Lise siger derfor til ham, at hun er bekymret for situationen, og at hun synes, at han skal aflevere lighteren. Dette har han ved tidligere lejligheder accepteret, men denne gang nægter han at aflevere lighteren.

Spørgsmål til refleksion:

- Hvad kan være pædagogens næste overvejelse?
- Bør pædagogen drøfte anvendelse af andre pædagogiske virkemidler med sine kolleger? Og hvilke virkemidler kunne være relevante at afprøve i situationen?
- Bør der foretages en ny risikovurdering som grundlag for en eventuel afgørelse om at foretage et indgreb?
- Hvad kan være lederens og stedfortræderens overvejelse?

Strukturerede metoder til vurdering af recidiv og risikovurdering

Strukturerede metoder til vurdering af recidiv og risikovurdering kan opdeles i forskellige typer. Blandt andet afhængigt af, hvilke faktorer de baserer sig på, om de er egnede til at vurdere risiko på kort eller lang sigt, og hvilke former for risikoadfærd de er rettet imod. Nogle metoder kan afhængigt af formålet supplere hinanden.

Der skelnes mellem aktuariske og strukturerede kliniske metoder²⁴.

Desuden er der udviklet strukturerede metoder og redskaber til risikovurdering i sociale boformer i Danmark. Disse er ikke undersøgt for reliabilitet (målenøjagtighed) og validitet (måling af det, man gerne vil måle), men der er positive erfaringer med redskaberne i boformer for voksne med udviklingshæmning.

Aktuariske metoder

Aktuariske metoder bygger på en tilgang, hvor den enkelte persons profil sammenlignes med den samlede viden om en større gruppe af lovovertrædere. Personens profil udgøres i denne sammenhæng af en række statiske (historiske) faktorer som for eksempel alder ved første lovovertrædelse, familiebaggrund m.v.²⁵

Disse metoder er lette at anvende og giver høj reliabilitet og acceptabel validitet. Til gengæld er det en ulempe, at aktuariske metoder fokuserer så kraftigt på statiske faktorer, som ikke står til at ændre. Det er også en svaghed, at metoderne primært er opta-

get af at forudsige risikoen for recidiv og ikke fokuserer på behandling, håndtering og forebyggelse²⁶.

Følgende er eksempler på aktuariske metoder:

- **Static – 99**, som er en metode til vurdering af risiko for fremtidige seksuelle overgreb, baseret på statiske faktorer.
- **Rapid Risk Assessment for Sexual Offence Recidivism (RRASOR)** er en metode til vurdering af risikoen for seksuelt overgreb blandt mænd, der mindst en gang tidligere er dømt for mindst et seksuelt overgreb.

Strukturerede kliniske metoder til risikovurdering og vurdering af recidiv

Strukturerede kliniske metoder baserer sig ligeledes på statiske faktorer, men kombinerer dem med dynamiske faktorer, som er potentielt foranderlige og dermed hvor der er bedre mulighed for intervention.

Det kan eksempelvis dreje sig om misbrug, mental tilstand, mestringsevne, depression og stress. Strukturerede kliniske metoder udgør et værdifuldt redskab i det kriminalpræventive arbejde, da de kombinerer systematik med faglig dømmekraft. Disse metoder er særligt velegnede til vurdering af både recidivrisiko og mere generelle risikovurderinger i daglig praksis. De bygger på en fast ramme med tydelige kriterier og indikatorer, men tillader samtidig, at den professionelle vurdering kan tilpasses den enkelte borgers livssituation og funktionsniveau.

I arbejdet med borgere med udviklingshæmning betyder det, at risikovurderingen ikke alene baseres på tidligere adfærd, men også på observationer, dialog og kontekstforståelse. Det skaber mulighed for

24 Pedersen, L. og Bengtson, S. (2012). Risiko for vold. Psykolog Nyt, 16.

25 Craig, L.A. (2010). Controversies in Assessing Risk and Deviancy in Sex Offenders with Intellectual Disabilities. Psychology, Crime & Law.

26 Pedersen, L. (2009). Assessment of Violence Risk in Mentally Disordered Offenders – a Structured Professional Judgment Approach in Mentally Disordered Offenders. Københavns Universitet.

at identificere mønstre og forandringspotentiale, og for at målrette indsatser, som både reducerer risikoen for ny kriminalitet og understøtter en mere stabil og tryk hverdag.

Følgende er eksempler på klinisk strukturerede metoder:

- **Brøset Violence Checklist (BVC)**, som er en metode til vurdering af nærtstående risiko for voldsadfærd (inden for 24 timer). BVC bidrager med en struktur til at forebygge vold og aggressiv adfærd inden for det kommende døgn.
- **Historical Clinical Risk Management-20 (HCR-20)**, som er en metode til identifikation af en række risikofaktorer, en samlet risikovurdering og udarbejdelse af handleplan til forebyggelse og håndtering af risikoen for fremtidig voldsadfærd.
- **Staff Observation Aggression Scale-Revised (SOAS-R)**, som er en metode til risikovurdering, der via registreringer og analyse af observeret aggression kan pege på en forebyggende indsats af lignende episoder. Med metoden registreres enhver form for verbal, nonverbal eller fysisk adfærd, som er truende, samt adfærd som resulterer i faktisk skade på andre.
- **V-RISK-10**, som er et screeningsværktøj, der anvendes til vurdering af risikoen for vold hos borgere med psykiske vanskeligheder. Værktøjet består af 10 risikofaktorer, som vurderes ud fra både tidligere og aktuelle forhold samt fremtidige risici. Det kombinerer systematik med fagligt skøn og bruges typisk i psykiatriske og socialfaglige sammenhænge, hvor der er behov for en kvalificeret vurdering af borgerens voldsrisiko²⁷.

Aktuariske og strukturerede kliniske metoder er fundet anvendelige og pålidelige på tværs af for-

skellige grupper af kriminelle og på tværs af lande. De kan forudsige risikoen for ny kriminalitet med nogenlunde samme grad af præcision. Men i forhold til den samlede vurdering af risiko er de strukturerede kliniske metoder signifikant bedre, fordi de, i modsætning til aktuariske metoder, netop også inkluderer dynamiske forhold og håndteringen af risiko. Der inddrages herved flere individspecifikke risikofaktorer såvel som forhold, der kan styrke eller beskytte personen, og vurderingen tager altid højde for den kontekst og de rammer, personen befinder sig i. Hvis konteksten ændrer sig, vil vurderingen ofte kunne lede til andre konklusioner og måder at håndtere risikoen på²⁸.

Strukturerede metoder og redskaber til risikovurdering udviklet i dansk praksis

Både aktuariske og strukturerede kliniske metoder til risikovurdering er udviklet i behandlingspsykiatrien. Sociale boformer oplever, at de ofte er for komplekse at anvende i det daglige arbejde, og at de ikke umiddelbart kan overføres til den sociale sektor. På den baggrund er der udviklet forskellige metoder og redskaber til risikovurdering i sociale boformer i Danmark.

I 2014 udgav Vold som Udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS publikationen *Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse*²⁹. Publikationen præsenterer samlet eksempler på metoder og redskaber til risikovurdering, metoder og procedurer, som modsvarer behovet, værdisæt og rammerne i boformerne. Der er tale om metoder og redskaber, der har fokus på både de ansattes sikkerhed og på borgernes tryghed og mestring. Nogle af dem har samtidigt et borgerinddragende perspektiv.

28 Lavoie, J.A., Guy, L. S. & Douglas, K. S. (2009). Violence Risk Assessment: Principles and Models Bridging Prediction to Management. J. L. Ireland & P. Birch (eds.). Violence and Sexual Offenders: Assessment, treatment and management. William Publishing.

29 Møller, B., Bækgaard Brasch, B. og Pedersen, K. (2013). Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse. Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

27 Mills, J. Kroner, D. & Morgan, R. (2011). Clinicians' Guide to Violence Risk Assessment. New York: The Guilford Press.

Følgende er eksempler på redskaber til risikovurdering:

- **Trafiklys**, som også kaldes grøn-, gul- og rød-metoden, eller Blinklyset, er en enkelt metode til at aflæse borgernes signaler og beskriver medarbejdernes handlemuligheder.
- **Mestringsskemaer**, som anvendes i et samarbejde med borgeren. Mestringsskemaet bruges til at kortlægge borgerens adfærd og årsagen til adfærden ved henholdsvis høj og lav grad af mestring af situationer, der potentielt kan udløse en voldsom episode. Mestringsskemaet indeholder desuden aftaler om borgerens egen indsats og medarbejdernes faglige indsats i forhold til at øge borgerens mestring.
- **Trivsel- og tryghedsplaner**, som er en samarbejdsaftale mellem borgeren og medarbejderen. Planerne tager afsæt i borgerens historie, mestring og selvindsigt og har til formål at skabe tryghed for både medarbejdere og borgere.

Anvendelsen af strukturerede kliniske metoder og strukturerede redskaber

Både de strukturerede kliniske metoder og de strukturerede redskaber kan anvendes til at styre hele processen med at vurdere og håndtere en persons risikoadfærd. Processen følger typisk bestemte trin³⁰. De samme trin vil gøre sig gældende, når der anvendes en af de strukturerede metoder og redskaber, som er udviklet i danske boformer:

1. Indhentning af relevant information
2. Identifikation af tilstedeværende risikofaktorer, som de enkelte metoder fokuserer på
3. Identifikation af de mest relevante af de tilstedeværende risikofaktorer
4. Valg og formulering af primære risikoscenarier for fremtidig kriminalitet – i den forbindelse skal der tages stilling til spørgsmål som eksempelvis disse:
 - Hvilken type risikoadfærd kan personen tænkes at udvise – og hvorfor?
 - Hvem vil være sandsynlige ofre – og hvilken og hvor alvorlig skade kan de blive udsat for?
 - Hvor hurtigt kan risikoadfærden tænkes at opstå – er der (ad)varselssignaler, som indikerer, at risikoen stiger eller er nært forestående?
 - Hvor hyppig er denne risikoadfærd generelt set – og hvor sandsynligt er det, at netop denne person vil udøve en sådan adfærd?
 - Hvor ofte kan risikoadfærden tænkes at forekomme – og er risikoen tidsbegrænset eller permanent hos denne person?
5. Anbefaling af nødvendige strategier for håndtering af risiko – i den forbindelse skal der tages stilling til spørgsmål som eksempelvis disse:
 - Hvordan kan der bedst ske en monitorering af personens (ad)varselssignaler?
 - Hvilke hændelser eller omstændigheder bør føres til en ny vurdering af personens risikoadfærd?
 - Hvilke forebyggende indsatser kan iværksættes for at håndtere denne persons risikoadfærd, og hvilke problemområder skal eventuelt have højeste prioritet?
 - Hvilke planer for tilsyn og kontrol kan iværksættes for at håndtere denne persons risiko?
 - Hvilke restriktioner kan iværksættes i forhold til aktiviteter mv.?
 - Hvad kan der gøres for at sikre en beskyttelse af potentielle ofre?

30 Guy, L. S., Packer, I. R. & Warnken, W. (2012). Assessing Risk of Violence Using Structured Professional Judgement Guidelines. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 12.

- Hvilke forhold kan øge eller reducere denne persons risiko for at begå kriminalitet?
- Er der andre forhold, som bør tages i betragtning i forhold til at håndtere risikoen?

6. Formulering af endelig vurdering, hvor der skal tages stilling til spørgsmål som eksempelvis disse:

- Hvilket niveau for forebyggelsesindsats er nødvendigt, og i hvilken grad er denne vurdering begrænset af manglende eller usikker viden?
- Er risikoen lav, moderat eller høj med hensyn til, om fremtidig eksempelvis voldelig adfærd kan være alvorlig eller livstruende, og i hvilken grad er denne vurdering begrænset af manglen de eller usikker viden og information?
- Udgør borgerens adfærd en nært forestående risiko, og hvilke omstændigheder bør udløse en revurdering?
- Hvor ofte bør der foretages løbende revurderinger, og hvilke omstændigheder bør udløse en særlig revurdering?
- Er der indikatorer på, at denne borger kunne skade sig selv eller begå selvmord?

Undervejs i processen – fra dataindsamlingen som led i arbejdet med vurdering af recidiv og risikovurderingen og frem til eksempelvis planlægningen af forebyggelsesindsatser – skal borgeren selv inddrages.

Kort- eller langsigtede metoder

Strukturerede metoder og redskaber til risikovurdering kan desuden opdeles efter, hvorvidt de forhold sig til risikoen på kort eller længere sigt.

De mest kortsigtede metoder kan anvendes i forbindelse med en vurdering af risiko inden for de(t) næste døgn. Her vil der ofte være tale om, at personalet ved hver vagt kan registrere hændelser eller ændringer i personens tilstand. Viser scoren, at der er tale om en moderat eller høj risiko for en bestemt adfærd, kan personalet med afsæt i faglige overvejelser iværksætte indsatser for at forhindre en eskalering i form af eksempelvis vold.

Andre mere langsigtede metoder indebærer en grundigere indhentning og bearbejdning af forskellige oplysninger om borgeren. Dette kan, særligt i nye og komplicerede sager, gøre dem/metoderne mere tidskrævende. Til gengæld kan de anvendes med et større interval, eksempelvis én gang årligt, ved særlige episoder og i forbindelse med miljøskift. Selvom disse metoder har et mere langsigtet fokus, er de også vejledende for behandling og håndtering af risiko på kort sigt.

Metoder rettet mod specifikke kriminalitetstyper

Endelig kan metoderne adskille sig fra hinanden med hensyn til, hvilke former for kriminalitet eller adfærd de er rettet imod. Der findes ikke metoder, som er tilstrækkeligt dækkende for alle typer af kriminalitet eller risikoadfærd.

Nogle metoder dækker dog relativt bredt og kan anvendes i forbindelse med vold i videre forstand, herunder eksempelvis også brandstiftelse, røveri, sædelighedskriminalitet og antisocial adfærd.

Andre metoder har derimod fokus på bestemte former for kriminalitet eller risikoadfærd. Sædelighedskriminalitet er et område, hvortil der er udviklet flere særlige metoder. Der er også udviklet nogle få metoder, som alene fokuserer på brandstiftelse, men der er foreløbigt kun få erfaringer med anvendelsen af disse.

Brug af strukturerede metoder i forhold til borgere med udviklingshæmning

De strukturerede kliniske metoder er primært udviklet til at vurdere risikoen for, at retspsykiatriske patienter og indsatte i fængselsvæsenet begår ny personfarlig eller alvorlig kriminalitet. Endnu findes således kun få metoder, der er udviklet direkte til borgere med udviklingshæmning, men flere af de metoder, som bruges til normalt begavede kriminelle, har også vist sig at være velegnede til denne gruppe/borgere med udviklingshæmning.

De tidligere omtalte strukturerede redskaber er derimod udviklet til anvendelse i sociale boformer, herunder boformer, hvor borgere med udviklingshæmning er anbragt på grund af en strafferetlig afgørelse. Disse redskaber er, som nævnt, endnu ikke undersøgt i forhold til reliabilitet og validitet, som det er tilfældet for de strukturerede kliniske metoder.

Det er altid vigtigt at undersøge, om en metode er egnet til den målgruppe, den ønskes anvendt til. Der er især grund til at være opmærksom på brug af de aktuariske metoder, hvis de ikke er udviklet specifikt til personer med udviklingshæmning. Disse metoder sammenligner den enkeltes profil med viden om en større gruppe af kriminelle, hvilket kan give et forkert billede af risikoen, hvis personens karakteristika afviger fra den større gruppe, som datasættet er baseret på³¹.

Forskere peger på en række forskelle mellem gruppen af normalt begavede og de, der har udviklingshæmning, som har betydning for, hvad der kan udpeges som risikofaktorer. For eksempel har mange borgere med udviklingshæmning, der begår sædelighedskriminalitet, mere begrænset viden om og erfaring med sex. De har færre muligheder for at udtrykke sig seksuelt og ved mindre om, hvad der er tilladt og accepteret seksuel adfærd. De har sværere ved at bedømme alder hos andre, har et andet mønster i valg af ofre og begår flere forskellige former for overgreb. Adfærden kan derfor i nogle tilfælde i højere grad skyldes seksuelle frustrationer og manglende impuls kontrol, end en dybereliggende afvigende seksualitet³².

Forståelse af årsagerne til den enkelte borgers adfærd har således betydning for vurderingen og håndteringen af risikoen. En grundig udredning af borgerens funktionsniveau bør altid indgå som

grundlag for at foretage en samlet vurdering. Selv ikke de grundigste af metoderne kan erstatte en sådan udredning, ligesom en udredning alene heller ikke kan udgøre en vurdering af recidiv. Men med strukturerede metoder er det muligt at samle relevant information om risikoen hos en anbragt borger, herunder hvilken adfærd der bør give anledning til bekymring, hvilken funktion denne adfærd har for vedkommende, mulige håndteringsstrategier mv.

Opsummering: Valg af konkret(e) metode(r)

Når man i en kommune, region eller boform vil beslutte sig for, hvilke strukturerede metoder til risikovurdering man eventuelt vil arbejde med, kan forskellige hensyn overvejes og afbalanceres. Det kan eksempelvis dreje sig om boformens beboersammensætning: Hvilke metoder vil være bedst egnede i forhold til de typer af risikoadfærd, som de anbragte borgere eller nogle af dem måtte udvise?

Det kan også handle om boformens muligheder for at kunne implementere nye metoder: Kan boformens medarbejdere/personale således efterleve krav om eller anbefalinger til kompetenceudvikling, træning og supervision med henblik på at kunne integrere og bruge metoderne rigtigt som del af den daglige kriminalpræventive sociale indsats? Og hvordan er boformens organisering, kultur og modenhed mv. i forhold til at kunne bruge sådanne metoder systematisk og løbende evaluere arbejdet hermed?

De fleste boformer vil formentlig have behov for at anvende forskellige metoder. Eksempelvis både en langsigtet metode, som er nyttig til at planlægge den forebyggende indsats i et længere perspektiv, og en kortsigtet, som har fokus på den akutte risiko. Tilsvarende kan der være behov for at kombinere eksempelvis en metode med fokus på vold i bred forstand med en metode, der er målrettet eksempelvis vurderingen og håndteringen af risikoen for sædelighedskriminalitet.

Bilag 1 i håndbogen viser et udsnit af konkrete metoder og redskaber til vurdering af risikoadfærd.

31 Craig, L.A. (2010). Controversies in Assessing Risk and Deviancy in Sex Offenders with Intellectual Disabilities. Psychology, Crime & Law

32 Ibid.

MED LOV SKAL MAN LAND BYGGE

LITTERATURLISTE

I det følgende gives en oversigt over henvisninger til litteratur, lovbestemmelser og andet materiale af relevans for en kriminalpræventiv social indsats.

Synspunkter, der kommer til udtryk i artikler, rapporter, bøger m.v. er ikke nødvendigvis sammenfaldende med Socialstyrelsens.

Litteratur

Beauchamp, T. & Childress, J. (2008). Principles of Biomedical Ethics. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press

Christensen, H. & Wibroe, L. (2011). VENUS – Kompetenceudvikling til forebyggelse af trusler og vold. Grøntmij I Carl Bro

Craig, L.A. (2010). Controversies in Assessing Risk and Deviancy in Sex Offenders with Intellectual Disabilities. Psychology, Crime & Law

Dansk Retsspsykiatrisk Database. (2025). Evidensrapport: Grundlag for databasens population, indikatorer og udviklingsmål. Dansk Retsspsykiatrisk Selskab

Defactum (2017). Kvalitet i den kommunale indsats over for borgere med svære psykiske lidelser. Åben Dialog. Evalueringsrapport

Guy, L. S., Packer, I. R. & Warnken, W. (2012). Assessing Risk of Violence Using Structured Professional Judgment Guidelines. Journal of Forensic Psychology Practice, 12.

Hart, S. D. & Logan, C. (2011). Formulation of Violence Risk Using Evidence-based Assessment: The Structured Professional Judgment Approach, I: P. Sturney & M. MacMurran (eds.) Forensic case formulation, Chichester: Wiley-Blackwell.

Hejlskov, B. (2023). Problemadfærd ved udviklingsforstyrrelser og intellektuel funktionsnedsættelse. Dansk Psykologisk Forlag.

Holst, S. & Lystrup, D. (2013). Brandstiftelse, Hærværk, fascination eller kommunikation. En undersøgelse af udviklingshæmmende brandstiftere. Kofoedsminde

Holst, S. & Hvidhjelm, J. (2024). Predictive Validity of the Brøset Violence Checklist in a Secured Institution for Offenders with Intellectual Disabilities. Kofoedsminde

Høgsbro, K. m.fl. (2012). Når grænser udfordres. Anvendt Kommunal Forskning

Høgsbro, K. (2018). Udfordrende adfærd. København: Hans Reitzels Forlag

Johansen, M. Thyness, E.M. og Holm, J. (2001). Når seksualitet tages alvorligt. Gads Forlag.

- Justitsministeriet, Lovafdelingen, Statsretskontoret (22. januar 2009). Notat om indsigt i og videregivelse af oplysninger fra mentalerklæringer, der udarbejdes i forbindelse med behandling af straffesager.
- Justitsministeriets Forskningskontor. (2015). Præventive effekter af straf og andre tiltag over for lovovertrædere – en forskningsoversigt. København: Justitsministeriet.
- Keller, L. & Svith, A. (2012). Styr uden om trusler – til ansatte i døgntilbud. Branchearbejdsmiljøområdet Social & Sundhed
- Kortbæk, I & Sørensen, J (2025) KRAP TEMAER – Fagbog til dig der arbejder med mennesker (specialistgruppen)
- Lavoie, J. A., Guy, L. S. & Douglas, K. S. (2009). Violence Risk Assessment: Principles and Models Bridging Prediction to Management. I bogen: J. L. Ireland & P. Birch (eds.) Violence and Sexual Offenders: Assessment, treatment and management. William Publishing
- Liversage, A. (2017). Voldsforebyggelse på botilbud og forsorgshjem. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd
- McDonnel, A. (2010). Managing Aggressive Behavior in Care Settings: Understanding an Applying Low Arousal Approaches. Chichester: John Wiley and Sons Ltd.
- Metner, L. & Storgård, P. (2012). KRAP – metoder og redskaber. Dafolo
- Metner, L. & Metner M, P. (2025). KRAP til alle. Dafolo
- Metner, L. & Storgård, P. (2008). KRAP – Kognitiv, Ressourcefokuseret og Anerkendende Pædagogik. Dafolo
- Mills, J. Kroner, D. og Morgan, R. (2011). Clinicians' Guide to Violence Risk Assessment. New York: The Guilford Press.
- Møller, B., Bækgaard Brasch, B. & Pedersen, K. (2013). Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse. Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS.
- Overgaard, K. & Stamer Ørsted, A. (2016): Vold på botilbud og forsorgshjem– Tværgående analyse af 10 cases om voldsepisoder. Defactum.
- Pedersen, L. & Bengtson, S. (2012). Risiko for vold. Psykolog Nyt, 16.
- Pedersen, L. (2009). Assessment of Violence Risk in Mentally Disordered Offenders – a Structured Professional Judgment Approach in Mentally Disordered Offenders. Københavns Universitet.
- Pedersen, K. & Møller, B. (2015). Risikovurdering – en introduktion. Socialt Udviklingscenter SUS.
- Ringø, P., Breumlund, A. & Bruun Hansen, I. (2013). Domsanbragte udviklingshæmmede. Hvorfra – hvorhen 1 og 2, Aalborg Universitetsforlag
- Rømer, M. (2016). Dømt til socialpædagogik. Et studie af dilemmaer i den socialpædagogiske indsats på et botilbud for domfældte voksne med udviklingshæmning. Ph.d. Afhandling. Aalborg universitet
- Rømer, M. (2015). Domfældte voksne med udviklingshæmning. Den socialpædagogiske indsats på et botilbud. Aalborg universitetsforlag
- Social- og Boligstyrelsen (2023): Tjeklister til forebyggelse af udadreagerende adfærd hos personer med udviklingshæmning VISO.

- Social- og Boligstyrelsen (2024): Forebyggelse af magtanvendelser på botilbud – Evaluering af implementering af metoden LA2u på botilbud for mennesker med udviklingshæmning
- Social- og Boligstyrelsen (2025): Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Til fagpersoner.
- Social- og Boligstyrelsen (2025): Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Til borgere og pårørende.
- Social- og Boligstyrelsen (2025): Regler om brug af magt over for voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne. Til myndighedspersoner
- Social- og Integrationsministeriet m.fl. (2018). Voksenudredningsmetoden. Metodehåndbog. Opdateret 2022 til VUM 2.0, der kan downloades på Social- og Boligstyrelsens hjemmeside: sbst.dk.
- Socialstyrelsen (2020). Guide til udarbejdelse af lokaleretningslinjer for magtanvendelse – i forhold til voksne med betydelig og varigt nedsat psykisk funktionsevne.
- Socialstyrelsen (2017). Nationale retningslinjer for forebyggelse af voldsomme episoder på botilbud samt på boformer for hjemløse
- Social- og Boligstyrelsen (2024). Vidensplatformen social.dk: recovery-orienteret rehabilitering
- Socialstyrelsen (2017). Vidensdokument – Åben Dialog
- Socialstyrelsen (2018): Styrket indsats til forebyggelse af vold på botilbud og forsorgshjem (metodematerialer mv.) Mestringskema i kombination med BVC. Øget fokus på tryghed og trivsel
- Sopra (2024). Metodehåndbog til LA2 og LA2u – Et Low Arousal inspireret redskab til forebyggelse, håndtering og læring af kritiske episoder. Social- og Boligstyrelsen.
- Royal Commission (2023). Reducing restrictive practices: A review of evidence-based alternatives. Melbourne
- Thybo, P. (2013). Neuropædagogik. Hjerne, liv og læring. Hans Reitzels Forlag
- VIVE (2018). Voksne med udviklingshæmning og udadreagerende adfærd – en kortlægning af virksomme metoder og lovende praksis
- VIVE (2024). Forebyggelse af magtanvendelser på botilbud for mennesker med udviklingshæmning
- Love, regler og internationale konventioner**
- BKI nr. 20 af 15/11/2017 af FN-konvention af 13. december 2006 om rettigheder for personer med handicap.
- LBK nr. 1129 af 22/09/2025
- Bekendtgørelse nr. 354 af 02/04/2025 af lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.
- LBK nr. 275 af 12/03/2025 om sundhedsloven.
- Bekendtgørelse nr. 1492 af 05/12/2024. Bekendtgørelse om udgangstilladelse m.v. til personer, der er anbragt i hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret.
- Bekendtgørelse nr. 188 af 20/01/2026 om ret til sygehusbehandling m.v.

Bekendtgørelse nr. 433 af 22/04/2014 af forvaltningsloven.

Bekendtgørelse nr. 947 af 24/09/2009 om bistandsværger.

LBK nr. 1294 af 07/11/2025 om straffeloven.

Bekendtgørelse nr. 864 af 19/06/2025 om finansiering af visse ydelser og tilbud efter lov om social service samt betaling for unges ophold i Kriminalforsorgens institutioner.

Bekendtgørelse nr. 201 af 28/02/2023 af lov om fuldbyrdelse af straf m.v.

LBK nr. 1298 af 07/11/2025 af lov om rettens pleje.

BEK nr. 1411 af 05/12/2024 om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne samt om særlige sikkerhedsforanstaltninger for voksne og modtagepligt i boformer efter lov om social service.

Rigsadvokatmeddelelsen Psykisk afvigende kriminelle (01.04.2025)

Folketingets ombudsmand. Udtalelse af 13.07.21 vedr. kommunernes tilsynsforpligtelse over for dømte personer med udviklingshandicap

Lov nr. 498 af 01/05/2019 om ændring af lov om social service, lov om almene boliger m.v., lov om leje af almene boliger og forskellige andre love

LBK nr. 126 af 27/01/2019 om anvendelse af tvang ved somatisk behandling af varigt inhabile

Lov nr. 504 af 01/05/2019 om ændring af lov om anvendelse af tvang i psykiatrien m.v., lov om retspsykiatrisk behandling m.v. og sundhedsloven

Lov nr. 354 af 02/04/2025 lov om retssikkerhed og administration på det sociale område.

Lov nr. 289 af 08/03/2024 Bekendtgørelse af lov om supplerende bestemmelser til forordning om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger

Vejledning nr. 9347 af 28/03/2017, Vejledning om servicelovens formål og generelle bestemmelser i loven. (vejledning nr. 1 til serviceloven).

Vejledning nr. 9766 af 03/10/2023, vejledning til botilbud m.v. til voksne.

Vejledning nr. 10148 af 14/12/2019. Vejledning om magtanvendelse og andre indgreb i selvbestemmelsesretten over for voksne, herunder pædagogiske principper

BILAG 1

Oversigt over eksempler på metoder og redskaber til risikovurderinger

Oversigten indeholder metoder og redskaber, der er udviklet i Danmark, samt internationale aktuariske og strukturerede kliniske metoder.

Metoder og redskaber til risikovurdering udviklet i Danmark

De redskaber og metoder, der præsenteres her, kan anvendes i forhold til borgere med udviklingshæmning.

Trafiklys

Redskabet benævnes også som grøn-, gul- og rød-metoden eller Blinkyset. Det er en enkelt metode, som består af et eller flere skemaer, der beskriver borgerens adfærd i grøn zone (komfortzone), gul zone (problemadfærd) og rød zone (konfliktzone med truende eller voldsom adfærd).

Redskabet kan bruges til en generel beskrivelse af borgerens adfærd. Skemaet kan desuden beskrive borgerens adfærd på en række områder, for eksempel: fysisk, motorik og psykisk adfærd (sindsstemning, humør), sociale relationer, aktiviteter, ydre påvirkninger (fysiske rammer, lyde, lys).

Skemaet beskriver personalets handlemuligheder og er ofte en del af borgerens individuelle handleplan.

Litteratur

Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse (2013). Bjarne Møller, Birgitte Bækgaard Brasch og Karen Pedersen, Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

https://voldsomudtryksform.dk/wp-content/uploads/2018/04/risikovurdering_et-bidrag.pdf

Mestringsskema

Mestringsskemaet er en struktureret metode til vurdering af risiko for vold og voldsom adfærd. Mestringsskemaet har fokus på borgerens mestring, hvilket har vist sig at have en voldsforebyggende effekt. Skemaet udfyldes så vidt muligt altid i et samarbejde mellem borgeren og medarbejderne.

Således kombineres den generaliserede og faglige opfattelse af borgerens adfærd med borgerens subjektive oplevelse af egen mestring. Skemaet bidrager på denne måde til, at der sker ny læring hos både borgerne og medarbejderne.

Med Mestringsskemaet kortlægges borgerens adfærd og handlestrategier ved henholdsvis høj og lav mestring. Formålet er at lave fælles aftaler om handlestrategier i vanskelige og/eller kritiske situationer. Mestringsskemaet anvendes desuden til løbende vurdering af risiko for vold, overgreb og selvskade.

Der sker løbende og systematisk en vurdering og eventuel justering af borgerens Mestringsskema, afhængig af ændringer i borgerens situation og habitualtilstand. Vurdering foretages ligeledes i et samarbejde mellem borger og medarbejdere.

Mestringsskemaet blev oprindeligt udviklet på den socialpsykiatriske boform Skovvænget i løbet af 1990'erne. I 2012 blev metoden evalueret og vurderet til at være et godt fagligt redskab til forebyggelse af vold og trusler og udvikling af borgerens mestring. Der er udarbejdet en rapport om evaluering af mestringsskemaet.

Mestringsskemaet i en ny og mere omfattende version og i kombination med BVC på socialpsykiatriske boformer og boformer for borgere med udviklingshæmning, herunder et botilbud for borgere, der er anbragt på grund af en strafferetlig afgørelse. Mestringsskemaet i kombination med BVC er ligeledes afprøvet på forsorgshjem.

Litteratur

Mestringsskema – Et redskab der giver øget mestring for brugerne, og som forebygger arbejds-skader (2018). Social- Og Boligstyrelsen

https://www.sbst.dk/media/12559/metodemanual_2018_mestringsskema_socialstyrelsen_web.pdf

Der anbefales at Redskaberne 'Mestringsskema' og 'Brøset Violence Checklist' (BVC) bruges samlet i arbejdet for at forebygge voldsomme episoder på botilbud og forsorgshjem og til at styrke fokus på medarbejdere og beboeres sikkerhed og trivsel

Social- og Boligstyrelsen (2018) Styrket indsats til forebyggelse af vold på botilbud og forsorgshjem

Metodemanualen kan downloades fra Sbst.dk

Risikovurdering – et bidrag til voldsforebyggelse (2013). Bjarne Møller, Birgitte Bækgaard Brasch og Karen Pedersen, Vold som udtryksform ved Socialt Udviklingscenter SUS

https://voldsomudtryksform.dk/wp-content/uploads/2018/04/risikovurdering_et-bidrag.pdf

LA2 og LA2u

LA2 har til formål at øge trivsel og nedbringe voldsomme episoder for både borgere og fagprofessionelle. Metoden er en dialog- og refleksionsmetode, som understøtter en recovery-orienteret rehabiliterende tilgang. Metoden forefindes i dag i to versioner: LA2 og LA2u. LA2 og LA2u fremmer direkte borgerinddragelse og fælles faglige tilgange gennem systematisk refleksiv praksis. Metoden inddrager samtidig elementer fra Low Arousal tilgangen og Rogivende Pædagogik. LA2 og LA2u består af en række redskaber i form af planer og understøttende materialer, som undersøger borgerens og de fagprofessionelle perspektiver

Litteratur

Sopra og Social- og Boligstyrelsen. (2025). Ny udgave af metodehåndbogen for LA2 og LA2u.

Tilgængelig på: <https://www.sbst.dk/nyheder/2025/ny-udgave-af-metodehaandbogen-for-la2-og-la2u> eller <https://sopra.dk/la2u-materialer/>

Aktuariske og strukturerede kliniske metoder

Historical – Clinical – Risk Management-20 (HCR-20)

Metode

HCR-20 er en struktureret klinisk metode, der guider bedømmeren til at identificere en række risikofaktorer, foretage en samlet risikovurdering og udarbejde en handleplan med henblik på at håndtere og forebygge risikoen for fremtidig voldsadfærd.

HCR-20 består af 20 risikofaktorer; faktorer som identificerer både historiske, aktuelle og fremtidige problemområder.

Bedømmeren vurderer tilstedeværelse og aktuel relevans af hver risikofaktor (og andre relevante faktorer). På baggrund af denne systematiske gennemgang forsøger bedømmeren at forstå, hvilken type af vold som voldspersonen er i risiko for at begå, mod hvilke personer, af hvilke årsager og under hvilke omstændigheder. Denne viden integreres i en endelig risikovurdering, og der udarbejdes (om nødvendigt) en handleplan for at håndtere og forebygge fremtidig voldsadfærd. For at sikre en optimal indsats er det nødvendigt at foretage løbende revurderinger.

Metoden er anvendelig i både et langsigtet og kortsigtet perspektiv. Den kan således anvendes i forhold til udarbejdelse af langsigtede handleplaner, men også til arbejdet med at forstå og håndtere risiko over dage, uger og måneder.

Formål

HCR-20 har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere en persons risiko for at udøve voldsadfærd.

Strukturen bidrager til:

1. indsamling og gennemgang af relevant information
2. selve beslutningsprocessen vedrørende risiko for voldelig adfærd
3. håndteringen af risiko og planlægning af indsatser, der kan reducere risikoen.

Anvendelsesområdet er vold i bred forstand, herunder også brandstiftelse, sædelighedskriminalitet og røveri. Til vurdering af risiko for sædelighedskriminalitet anbefales dog at anvende redskaber specifikt udviklet til dette formål.

Målgruppe

HCR-20 er målrettet voksne (mænd og kvinder), som er i risiko for at udøve voldsadfærd. Man behøver ikke at være dømt for kriminalitet, for at HCR-20 kan anvendes.

Metoden anvendes i eller uden for institution(er), herunder psykiatri, retspsykiatri, kriminalforsorg og lignende. Metoden er fundet velegnet til brug blandt borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af HCR-20 estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

At anvende HCR-20 kræver faglige kompetencer og viden. Brugere skal blandt andet have følgende kvalifikationer:

1. viden om vold (herunder den videnskabelige litteratur om årsager til og håndtering af vold)
2. ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger

3. ekspertise/erfaring med diagnosticering af psykiske lidelser (brugere, som ikke har de påkrævede kvalifikationer til at foretage psykiatriske diagnostiske vurderinger, kan anvende HCR-20 med henvisning til tidligere stillede diagnoser eller i samråd med eller under supervision af kvalificerede klinikere).

Tidsforbruget i forbindelse med HCR-20 varierer.

I rutineprægede sager kan det dreje sig om et par timer, mens det i nye og komplicerede sager kan være længere, da indsamling af dokumentation, i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger, kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og handleplan.

Yderligere information

Metoden er udviklet som den første strukturerede kliniske risikovurdering. Version 1 blev publiceret i 1995, version 2 i 1997 og version 3 i 2013. HCR-20 er oversat til 20 sprog og er videnskabeligt afprøvet i 35 lande. Det er aktuelt den bedst afprøvede og hyppigst anvendte metode til at vurdere og håndtere voldsrisiko.

Metoden er velafprøvet til anvendelse blandt borgere med udviklingshæmning. HCR-20 er videnskabeligt afprøvet og anvendes aktuelt i flere regi i Danmark. Fortløbende afprøves metoden på retspsykiatriske patienter (herunder version 3) af forskere fra Psykiatrisk Forskningsenhed & Afdeling for Retspsykiatri (Region Sjælland) og forskere på Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland).

Sprog

Metoden er oversat til dansk i 2005 (version 2), og en dansk oversættelse af version 3 er undervejs.

Manual/materiale

Douglas, K.S., Hart, S.D., Webster, C.D., & Belfrage, H. (2013). HCR-20V3: Assessing Risk of Violence

– User Guide. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Webster, C.D., Douglas, K.S., Eaves, D., & Hart, S.D. (1997). HCR-20: Assessing the Risk for Violence (Version 2). Vancouver, British Columbia, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Pedersen, L. & Hougaard, H. (2005). HCR-20 – Vurdering af voldsrisiko (efter den canadiske originalversion: HCR-20 Assessing Risk for Violence. Version 2). Retspsykiatrisk Afdeling, Sct. Hans Hospital, Danmark. Pedersen L. & Bengtson, S. HCR-20V3 (dansk oversættelse er under udarbejdelse).

Litteratur

Douglas, K.S., Blanchard, A., Guy, L.S., Reeves, K., & Weir, J. (2002–2013). HCR-20 Violence Risk Assessment Scheme: Overview and annotated bibliography. HCR-20 Violence Risk Assessment White Paper Series, #1. Burnaby, Canada: Mental Health, Law, and Policy Institute, Simon Fraser University.

Gray, N., Fitzgerald, S., Taylor, J., MacCulloch, M. & Snowden, R. (2007). Predicting future reconviction in offenders with intellectual disabilities: The predictive efficacy of VRAG, PCL-SV, and the HCR-20. Psychol Assess, 19(4), 474–479.

Pedersen, L. (2009). Assessment of Violence Risk in Mentally Disordered Offenders – A Structured Professional Judgment Approach in Danish Forensic Psychiatry. Ph.d.-afhandling, Institut for Psykologi, Københavns Universitet.

Pedersen, L., Rasmussen, K., & Elsass, P. (2010). Risk Assessment: The Value of Structured Professional Judgments. International Journal of Forensic Mental Health, 9(2), 74–81.

Verbrugge, H., Goodman-Delahunty, J. & Frize, M. (2011). Risk Assessment in Intellectually Disabled Offenders: Validation of the Suggested ID Supplement to the HCR-20. International Journal of Forensic Mental Health, 10(2), 83–91. www.hcr-20.com

BRØSET VIOLENCE CHECKLIST (BVC)

Metode

BVC er en klinisk struktureret metode. Den fokuserer på her og nu situationen og er beregnet til en kort-sigtet (24 timer) vurdering af risiko.

BVC består af seks risikofaktorer, som vurderes tre gange dagligt:

1. forvirring
2. irritabilitet
3. støjende adfærd
4. verbale trusler
5. fysiske trusler
6. angreb på ting og angreb på personer.

Hver risikofaktor vurderes på en 2-punktsskala i forhold til, om adfærden er til stede, det vil sige forstærket ud over personens normaladfærd. 0 angiver, at adfærden ikke er til stede, mens 1 angiver, at adfærden er til stede. Den samlede vurdering er således minimum 0 og maksimalt 6. Viser den samlede score en moderat risiko (1–2), kan personalet sætte ind med forebyggende tiltag. Viser scoren derimod en høj risiko (3–6), bør der udarbejdes en plan for at undgå eventuelle episoder med vold eller anden risikoadfærd.

Formål

BVC har til formål at identificere risiko for nært-forestående voldsadfærd. Metoden bidrager med en struktur til at forebygge voldelig og aggressiv adfærd inden for det kommende døgn.

Målgruppe

BVC er udviklet til brug på psykiatriske afdelinger, men vurderes også at være egnet til brug hos borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af BVC estimeres at være minimal. Før anvendelsen er det dog vigtigt at være formelt introduceret til metoden. Der er udarbejdet online introduktionsmateriale (se nedenstående link).

Tidsforbruget i forbindelse med BVC er cirka 5 minutter.

Yderligere information

BVC anvendes på flere boformer i Danmark, blandt andet på Kofoedsminde (Region Sjælland) og Snåstrup Vestergård (Aarhus Kommune). BVC anvendes ligeledes i psykiatrisk regi i Danmark.

Der arbejdes på en validering af BVC på henholdsvis Psykiatrisk Center Sct. Hans (Region Hovedstaden) Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland) og Psykiatrisk Forskningsenhed & Afdeling for Retspsykiatri (Region Sjælland).

Sprog

Metoden er oversat til dansk i 2005.

Manual/materiale

Woods, P. & Almvik, R. (2002). The Brøset Violence Checklist (BVC). *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106 (Suppl. 412), 103-105.

Software til elektronisk registrering af BVC: www.igcn.nl. Samme software kan blandt andet også anvendes til registrering af aggressive episoder (SOAS-R) og rømninger.

Litteratur

Abderhalden, C., Needham, I., Dassen, T., Halfens, R., Haug, H., & Fischer, J.E. (2008). Structured Risk

Assessment and Violence in Acute Psychiatric Wards: Randomized Controlled trial, *The British Journal of Psychiatry*, 193, 44-50.

Almvik, R. (2008). Assessing the Risk of Violence: Development and Validation of the Brøset Violence Checklist, Norwegian University of Science and Technology, Trondheim.

Almvik, R., Woods, P. (2002). The Brøset violence checklist (BVC). *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 106, 103-105.

Almvik, R., Woods, P. & Rasmussen, K. (2000). The Brøset violence Checklist: Sensivity, Specifity and Interrater Reliability. *Journal of interpersonal Violence*, 15, 1284-1296.

Sexual Violence Risk 20 (SVR-20)

Metode

SVR-20 er en struktureret klinisk metode, der guider bedømmeren til at identificere en række risikofaktorer, foretage en samlet vurdering og udarbejde en handleplan med henblik på at minimere risikoen for fremtidig sædelighedskriminalitet.

SVR-20 består af 20 risikofaktorer inden for områderne: psykosocial tilpasning, tidligere sædelighedskriminalitet og fremtidsplaner.

Bedømmeren vurderer tilstedeværelse og nylige ændringer (aktuel relevans) af hver risikofaktor (og andre relevante faktorer). På baggrund af denne systematiske gennemgang forsøger bedømmeren at forstå, hvilken slags sædelighedskriminalitet personen er i risiko for at begå, mod hvilke personer, af hvilke årsager og under hvilke omstændigheder. Denne viden integreres i en endelig risikovurdering, og der udarbejdes (om nødvendigt) en handleplan for at håndtere og forebygge fremtidig sædelighedskriminalitet. For at sikre en optimal indsats er det nødvendigt at foretage løbende revurderinger.

Metoden er anvendelig i et langsigtet og kortsigtet perspektiv. Den kan således anvendes i forhold til udarbejdelse af langsigtede handleplaner, men også til arbejdet med at forstå og håndtere risiko over dage, uger og måneder.

Formål

SVR-20 har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere en persons risiko for at udøve sædelighedskriminalitet.

Strukturen bidrager til:

1. indsamlingen og gennemgang af relevant information,
2. selve beslutningsprocessen vedrørende risiko for sædelighedskriminalitet samt
3. håndteringen af risiko og planlægning af indsatser, der kan reducere risikoen.

Anvendelsesområdet er sædelighedskriminalitet.

Målgruppe

SVR-20 er målrettet voksne (mænd), som har en kendt eller formodet historie med sædelighedskriminalitet.

Metoden kan anvendes i eller uden for institutioner, herunder psykiatri, retspsykiatri, kriminalforsorg og lignende.

Metodens status i forhold til anvendelse blandt borgere med udviklingshæmning er ikke endeligt afklaret. Metoden beskrives af eksperter på området og i forskningslitteraturen som egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning. Der mangler dog endnu en endelig validering til målgruppen.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af SVR-20 estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

Bruger kvalifikationer omfatter viden om sædelighedskriminalitet og ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger. Da nogle risikofaktorer relaterer sig til psykiske lidelser, kan det være nødvendigt at samarbejde med fagpersoner, der er kvalificeret til at foretage diagnostiske vurderinger (klinikere).

Tidsforbruget i forbindelse med SVR-20 varierer.

I rutineprægede sager kan det dreje sig om et par timer, mens det i nye og komplicerede sager kan være længere, da blandt andet indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og handleplan.

Yderligere information

Forskere på Afdeling for Retspsykiatri (Region Midtjylland) og Sexologisk Klinik, Rigshospitalet (Region Hovedstaden) samarbejder i øjeblikket om at validere SVR-20 i forhold til en gruppe af danskere, der har begået sædelighedskriminalitet.

Sprog

Metoden er ikke oversat til dansk. Metoden er oversat til norsk i 2004.

Manual/materiale

Boer, D., S. Hart, P. Kropp, and C. Webster (1997). Manual for the Sexual Violence Risk-20. Burnaby, British Columbia, Canada: The British Columbia Institute Against Family Violence, co-published with the Mental Health, Law, and Policy Institute at Simon Fraser University.

Nøttestad, J.A. & Goksøyr, P.K. (2004). SVR-20 Vurdering av risiko for seksuell vold. (efter den canadiske originalversion: Manual for the Sexual Violence Risk- 20). St. Olavs Hospital, Regional Sikkerhetsavdeling of kompetansesenter Brøset. Norge.

Litteratur

Blacker, J., Beech, A.R., Wilcox, D.T. & Boer, D.P. (2011). The assessment of dynamic risk and recidivism in a sample of special needs sexual offenders. *Psychology, Crime & Law*, 17(1), 75-92.

Craig, L.A. (2010). Controversies in assessing risk and deviancy in sex offenders with intellectual disabilities. *Psychology, Crime & Law*, 16(1-2), 75-101.

Hart, S.D. & Boer, D.P. (2009). Structured Professional Judgment Guidelines for Sexual Violence Risk Assessment: The Sexual Violence Risk-20 (SVR-20) and Risk for Sexual Violence Protocol (RSVP). I R.K. Otto & K.S. Douglas (Eds.), *Handbook of Violence Risk Assessment*. Oxford: Routledge.

Øverland, S. & Revis, E. (2009). Bruk av SVR-20 for vurdering av risiko for ny vold hos mennesker med psykisk utviklingshemming. Tilpasninger, råd og betraktninger. Sentral Fagenhets skriftserie 09/02.

The Risk For Sexual Violence Protocol (RSVP)

Metode

RSVP er en struktureret klinisk metode, der guider bedømmeren til at identificere forskellige risikofaktorer, foretage en samlet vurdering og udarbejde en handleplan med henblik på at håndtere og forebygge risikoen for fremtidig sædelighedskriminalitet.

RSVP består af 22 risikofaktorer inden for områderne: sædelighedskriminalitet, psykologisk tilpasning, psykiske lidelser, social tilpasning og håndtering.

Bedømmeren vurderer tilstedeværelse og aktuel og fremtidig relevans af hver risikofaktor (og andre relevante faktorer). På baggrund af denne systematiske gennemgang forsøger bedømmeren at forstå, hvilken slags sædelighedskriminalitet personen er i risiko for at begå, mod hvilke personer, af hvilke årsager og under hvilke omstændigheder. Denne viden integreres i en endelig risikovurdering, og der udarbejdes (om nødvendigt) en handleplan for at håndtere og forebygge fremtidig sædelighedskriminalitet. For at sikre en optimal indsats er det nødvendigt at foretage løbende revurderinger.

Metoden er anvendelig i et langsigtet og kortsigtet perspektiv. Den kan således anvendes i forhold til udarbejdelse af langsigtede handleplaner, men også til arbejdet med at forstå og håndtere risiko over dage, uger og måneder.

Formål

RSVP har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere en persons risiko for at begå sædelighedskriminalitet.

Strukturen bidrager til:

1. indsamling og gennemgang af relevant information
2. selve beslutningsprocessen vedrørende risiko for sædelighedskriminalitet
3. håndteringen af risiko og planlægning af indsatser, der kan reducere risikoen.

Anvendelsesområdet er sædelighedskriminalitet.

Målgruppe

RSVP er målrettet voksne (mænd), som har en kendt eller formodet historie med sædelighedskriminalitet.

Metodens status, i forhold til anvendelse blandt borgere med udviklingshæmning, er ikke endeligt afklaret. Metoden beskrives af eksperter på området og i forskningslitteraturen som egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning. Der mangler dog endnu en endelig validering til målgruppen.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af RSVP estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

At kunne bruge RSVP kræver faglige kompetencer og viden. Brugere skal have følgende kvalifikationer:

1. viden om sædelighedskriminalitet (herunder den videnskabelige litteratur om årsager og håndtering af sædelighedskriminalitet)
2. ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger
3. ekspertise/erfaringer med diagnosticering af psykiske lidelser (brugere, som ikke har de påkrævede kvalifikationer til at foretage psyki-

atriske diagnostiske vurderinger, kan anvende RSVP med henvisning til tidligere stillede diagnoser eller i samråd med eller under supervision af kvalificerede klinikere).

Tidsforbruget i forbindelse med RSVP varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om et par timer, mens det i nye og komplicerede sager kan tage længere tid, da blandt andet indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første handterings- og handleplan.

Yderligere information

RSVP anvendes aktuelt på flere af de behandlingssteder, som behandler sædelighedskriminelle, der indgår i behandlingsordningen i Danmark.

Forskere på Afdeling for Retspsykiatri (Region Midtjylland) og Psykiatrisk Forskningsenhed & Afdeling for Retspsykiatri (Region Sjælland) samarbejder i øjeblikket om at validere RSVP på danske forhold.

Sprog

Dansk oversættelse under udarbejdelse.

Manual/materiale

Hart, S.D., Kropp, P.R., & Laws, D.R. (2003). The Risk for Sexual Violence Protocol (RSVP): Structured Professional Guidelines for Assessing Risk of Sexual Violence. Burnaby, BC: The Mental Health, Law and Policy Institute, Simon Fraser University.

Bengtson, S., Pedersen, L., og Pedersen, L.B. RSVP (dansk oversættelse) (under udarbejdelse).

Litteratur

Blacker, J., Beech, A.R., Wilcox, D.T., & Boer, D.P. (2011). The assessment of dynamic risk and recidivism in a sample of special needs sexual offenders. *Psychology, Crime & Law*, 17(1), 75-92.

Craig, L.A. (2010). Controversies in assessing risk and deviancy in sex offenders with intellectual

disabilities. *Psychology, Crime & Law*, 16(1-2), 75-101.

Hart, S.D. & Boer, D.P. (2009). Structured Professional Judgment Guidelines for Sexual Violence Risk Assessment: The Sexual Violence Risk-20 (SVR-20) and Risk for Sexual Violence Protocol (RSVP). I R.K. Otto & K.S. Douglas (Eds.), *Handbook of Violence Risk Assessment*. Oxford: Routledge.

Short Term Assessment of Risk and Treatability (START)

Metode

START er en struktureret klinisk metode til dynamisk vurdering af risici og behandlingsegnethed. Risikoområder indbefatter: vold, selvskade, selvmord, rømning, misbrug, selvforsømmelse, viktimering (offergørelse) samt individspecifikke risikoområder.

START består af 20 dynamiske emner. Hvert emne scores på tre punktsskalaer. Én for sårbarheder og én for styrker. Disse skalaer er uafhængige af hinanden. På baggrund af scoringerne identificeres personens særlige styrker (nøgleområder) og særlige sårbarheder (kritiske områder). Herefter foretager bedømmeren en risikovurdering i forhold til hvert af risikoområderne, og der udarbejdes en detaljeret plan for risikohåndteringen.

Metoden er anvendelig til vurderinger, der er målrettet den nærmeste fremtid (uger til måneder). Metoden kræver revurdering mindst hver 3. måned.

START skal suppleres med en omhyggelig vurdering af historiske faktorer (HCR-20).

Formål

START har til formål at strukturere og guide arbejdet med at forstå og håndtere risikoadfærd inden for en række områder.

Målgruppe

START er målrettet voksne med psykiske lidelser.

Metoden anvendes i eller uden for institution(er), herunder psykiatri, retspsykiatri, kriminalforsorg og lignende. I Norge anvendes START til borgere med udviklingshæmning. I Danmark anvendes metoden endnu udelukkende til retspsykiatriske patienter.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af START estimeres at vare to-fire dage. En optimal oplæring inkluderer både oplæring i metoden og i arbejdet med risikoscenarier, planlægning af indsats og afrapportering.

START er udviklet med henblik på tværfagligt brug. Tidsforbruget i forbindelse med START varierer.

I rutineprægede sager kan det dreje sig om ½-2 timer, mens det i nye og komplicerede sager kan vare længere, da indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende. Det samme kan gælde i forhold til udarbejdelsen af den første håndterings- og handleplan.

Yderligere information

Den første START-manual blev publiceret i 2004 og den anden i 2009. Der er endvidere publiceret en kortere udgave af version 2. START er videnskabeligt afprøvet i blandt andet Canada og Norge. Metoden er ved at blive valideret og implementeret i forhold til borgere med udviklingshæmning på Kompetansesenteret for sikkerheds-, fængsel- og retspsykiatri for Helse Midt og Helse Nord i Norge.

Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland) og Retspsykiatrisk Afdeling, Psykiatrisk Center Sct. Hans (Region Hovedstaden) undersøger aktuelt metodens anvendelighed i dansk sammenhæng på retspsykiatriske patienter.

Sprog

Manualens Appendiks D (forkortet guide) er oversat til dansk i 2011. Dansk oversættelse af den fulde manual er under udarbejdelse.

Manual/materiale

Webster, C.D., Martin, M. L., Brink, J., Nicholls, T.L., & Desmarais, S. (2009). Manual for the Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START) (Version 1.1). Port Coquitlam, BC: Forensic Psychiatric Services Commission and St. Joseph's Healthcare.

Hecksher, D., Bengtson, S., & Ahonen, E. START (dansk oversættelse) (under udarbejdelse).

Litteratur

Doyle, M. & Logan, C. (2012). Operationalizing the Assessment and Management of Violence Risk in the Short Term. *Behavioral Sciences & the Law*, 30, 406-419.

Kroppan, K., Nasset, M.B., Nonstad, K., Pedersen, T.W., Almvik, R., & Palmstierna, T. (2011). Implementation of the Short-Term Assessment of Risk and Treatability (START) in a Forensic High Secure Unit. *International Journal of Forensic Mental Health*, 10(1), 7-12.

Nicholls, T.L., Petersen, K.L., Brink, J., & Webster, C. (2011). A Clinical and Risk Profile of Forensic Psychiatric Patients: Treatment Team STARTs in a Canadian Service. *International Journal of Forensic Mental Health*, 10, 187-199.

http://www.bcmhas.ca/Research/Research_START.htm

STATIC-99

Metode

STATIC-99 er en aktuarisk vurderingsmetode til at vurdere risiko for fremtidige seksuelle overgreb baseret på statiske (uforanderlige) faktorer.

STATIC-99 består af 10 faktorer, som tildeles scorer, jf. manualen.

Formål

STATIC-99 har til formål at estimere risikoen for, at en person på ny begår sædelighedskriminalitet.

Målgruppe

STATIC-99 er udviklet til voksne mænd, der er blevet sigtet eller dømt for mindst ét seksuelt overgreb imod et barn eller en ikke-samtykkende voksen person. Målgruppen inkluderer også borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af STATIC-99 estimeres til cirka en dag. Oplæringen skal varetages af en person, som er godkendt (af forfatterne) til at forestå oplæring.

Bruger kvalifikationer omfatter viden om sædelighedskriminalitet og ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger samt erfaring med brug af aktuariske redskaber.

Tidsforbruget i forbindelse med at udfylde STTIC-99 varierer. I rutineprægede sager kan det dreje sig om 1-2 timer, mens det i nye og komplicerede sager kan være længere, da indsamling af dokumentation i form af interviews, journaler og tidligere vurderinger kan være tidskrævende.

Yderligere information

STATIC-99 er videnskabeligt afprøvet i Danmark og anvendes aktuelt på flere af de behandlingssteder, som behandler sædelighedskriminelle, der indgår i behandlingsordningen i Danmark.

Sprog

STATIC-99 skemaet er oversat til dansk.

Manual/materiale

Harris, A., Phenix, A., Hanson, R.K., & Thornton, D. (2003). STATIC-99 - Coding Rules Revised -2003. http://static99.org/pdfdocs/static-99-coding-rules_e.pdf

Litteratur

Bengtson, S (2008). Kriminelt recidiv blandt mentalundersøgte sædelighedskriminelle. Forekomst og prædiktation. Aarhus Universitet, ph.d.-afhandling.

Helmus, L., Thornton, D., Hanson, R., & Babchishin, K. (2012). Improving the predictive accuracy of Static-99 and Static-2002 with older sex offenders: Revised age weights. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 24(1), 64-101.

Van den Berg, J., & De Vogel, V. (2011). Risk Assessment with Intellectual Disabled Forensic Psychiatric Patients: how useful are risk assessment instruments? *Tijdschr Psychiatr*, 53(2), 83-93.

Static 99 Clearing House <http://static99.org/>

Assessment of Risk Manageability for Intellectually Disabled Individuals Who Offend – Sexually (ARMIDILO-S)

Metode

ARMIDILO-S er en struktureret klinisk metode, som fokuserer på håndtering af risiko for sædelighedskriminalitet. Metoden skal anvendes i sammenhæng med en vurderingsmetode, der baserer sig på statiske risikofaktorer (for eksempel Static-99).

ARMIDILO-S består af 27 dynamiske (akutte og stabile) faktorer (risiko og beskyttende) inden for områderne: individ og omgivelser.

Bedømmeren vurderer alle faktorer på en 3-punkts-skala i forhold til, hvorvidt de er til stede eller ej. Dernæst bedømmes deres aktuelle relevans, og til slut integreres de i en opsummeret vurdering af den faktiske risiko.

En risikovurdering ved hjælp af ARMIDILO-S bør foretages årligt for at kunne følge ændringer i risikoprofilen og afgøre behovet for justeringer i risikohåndteringen. De akutte elementer i metoden kan anvendes hyppigere som led i en løbende monitoring.

Formål

ARMIDILO-S har til formål at identificere og håndtere risiko for sædelighedskriminalitet hos borgere med udviklingshæmning.

Målgruppe

ARMIDILO-S er målrettet voksne (mænd), som har udviklingshæmning, eller som befinder sig i den nederste del af normalområdet (IQ mellem 70 og 80), og som har begået sædelighedskriminalitet.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af ARMIDILO-S bør inkludere gennemgang af følgende:

1. relevant litteratur
2. faktorer, vurderingsprocedure og caseeksempler
3. fortolkning og opsummering af resultater i en håndteringsplan
4. før anvendelse bør der foretages mindst fem vurderinger under supervision.

Bedømmeren bør have kvalifikationer, der omfatter viden om sædelighedskriminalitet og ekspertise/erfaring med at foretage individuelle vurderinger.

Bedømmeren skal yderligere være kvalificeret til at anvende en vurderingsmetode som for eksempel STATIC-99.

Anvendelse af ARMIDILO-S er ikke begrænset til bestemte faggrupper.

Yderligere information

Metoden er ved at blive valideret og implementeret i forhold til borgere med udviklingshæmning på Kompetansesenteret for sikkerheds-, fængsel- og retspsykiatri for Helse Midt og Helse Nord i Norge.

Sprog

Metoden er ikke oversat til dansk. Metoden er oversat til norsk i 2013.

Manual/materiale

Boer, D.P., Haaven, J.L., Lambrick, F., Lindsay, W.R., McVilly, K.R., Sakdalan, J., & Frize, M. (2012). ARMI-DILO-S Manual. (Web Version 1.0).

Litteratur

Boer, D.P., Tough, S., & Haaven, J. (2004). Assessment of risk manageability of intellectually disabled sex offenders. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 17, 275-283.

Armidilo – the Assessment of Risk and manageability of Individuals with Developmental and Intellectual Limitations who Offend <http://www.armidilo.net/>

Staff Observation Aggression Scale-Revised (SOAS-R)**Metode**

SOAS-R er en metode til at registrere observeret aggression (defineret som: enhver form for verbal, nonverbal eller fysisk adfærd, som var truende, eller fysisk adfærd, som resulterede i faktisk skade).

SOAS-R udfyldes af personale, som har været vidne til aggressiv adfærd hos en patient/klient. SOAS-R er en episoderegistrering og skal udfyldes umiddelbart efter hver aggressiv hændelse.

Registreringen foretages i et afkrydsningsskema med fem temaer:

1. provokation
2. midler brugt af patienten/klienten
3. mål for aggression
4. konsekvenser for offer
5. tiltag til at stoppe aggression.

Formål

SOAS-R er ikke en metode til risikovurdering, men er et redskab til registrering af observeret aggression.

Målgruppe

SOAS-R er udviklet til indlagte psykiatriske patienter, men er også egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning.

Implementering

Oplæring i anvendelsen af SOAS-R estimeres at være minimal. Før anvendelsen er det dog vigtigt at være formelt introduceret til metoden.

Tidsforbruget i forbindelse med SOAS-R er fem minutter.

Software til elektronisk registrering af SOAS-R: (www.igcn.nl). Samme software som til BVC.

Yderligere information

SOAS-R anvendes på Kofoedsminde (Region Sjælland) og flere steder i psykiatrisk regi, blandt andet på Psykiatrisk Center Sct. Hans (Region Hovedstaden), Psykiatrien Region Sjælland, og Afdeling for Retspsykiatri, Aarhus Universitetshospital (Region Midtjylland).

Sprog

Metoden er oversat til dansk.

Manual/materiale

Nijman, H.L.I., Muris, P., Merckelbach, H.L.G.J., Palmstierna, T., Wistedt, B., Vos, A.M., van Rixtel, A., & Allertz, W. (1999). The Staff Observation Aggression Scale-revised (SOAS-R). *Aggressive Behavior*, 25, 197-209.

Pedersen, L. (2005). SOAS-R - Registrering af observeret aggression (oversat efter Nijman, H.L.I., Muris, P., Merckelbach, H.L.G.J., Palmstierna, T., Wistedt, B., Vos, A.M., van Rixtel, A., & Allertz, W. (1999). The Staff Observation Aggression Scale - Revised (SOAS-R)).

Litteratur

Nijman, H.L.I., Muris, P., Merckelbach, H.L.G.J., Palmstierna, T., Wistedt, B., Vos, A.M., van Rixtel, A., & Allertz, W. (1999). The Staff Observation Aggression Scale-revised (SOAS-R). *Aggressive Behavior*, 25, 197-209.

Palmstierna, T. og Wisted, B. (1987). Staff Observation Aggression Scale, SOAS, *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 76, 657-663.

Tenneij, N.H., Didden, R., Stolker J.J., & Koot, H.M. (2009). Markers for Aggression in Inpatient Treatment Facilities for Adults with Mild Borderline Intellectual Disability. *Research in Developmental Disabilities*, 30, 1248-1257.

Rapid Risk Assessment for Sexual Offense Recidivism (RRASOR)

RRASOR er en aktuarisk metode baseret på statiske risikofaktorer. Metoden kan anvendes blandt mænd, der tidligere er dømt for mindst et seksuelt overgreb. Den vurderes også egnet til anvendelse hos borgere med udviklingshæmning.

Metoden inddrager fire faktorer:

1. tidligere domme for sædelighedskriminalitet
2. relation til offeret/ofre
3. offerets/ofres køn
4. alder på tidspunktet for vurderingen. Risikoen bedømmes på en skala fra 0-5.

Litteratur

Hanson, R.K. (1997). The Development of a Brief Actuarial Risk Scale for Sexual Offense Recidivism. (User Report No. 1997-04). Ottawa: Department of the Solicitor General of Canada.

<http://www.publicsafety.gc.ca/res/cor/rep/2011-02-aipraso-eng.aspx>

Functional Assessment of Fire-Setting (FAFS) og Fire Interest Rating Scale (FIRS)

FAFS og FIRS er udviklet i Storbritannien til anvendelse hos brandstiftere med udviklingshæmning. Begge metoder bruges til at undersøge motiver for brandstiftelse, baseret på brandstifterens tanker og følelser før og efter hændelsen. Metoderne er fortsat under afprøvning.

Litteratur

Taylor, J.L., Thorne, I., Robertson, A., & Avery, G. (2002). Evaluation of a Group Intervention for Convicted Arsonist with Mild and Borderline Intellectual Disabilities. *Criminal Behavior and Mental Health*, 12, 282-293.

FORSLAG TIL INDHOLD I ÅRLIG REDEGØRELSE TIL STATSADVOKATEN IFT. DOMFÆLDTE UDVIKLINGSHÆMMEDE³³

Formalia:

1. Udtalelsen bør være på kommunens eller samrådets brevpapir
2. Datering er nødvendig
3. Underskrift eller lignende verifikation

Såfremt ovenstående betingelser ikke er opfyldt, vil statsadvokaten allerede på dette grundlag returnere udtalelsen.

Den gode udtalelse:

Den forløbne periode - borgerens aktuelle tilstand og forhold

- Sociale forhold, herunder bopæl, forsørgelsesgrundlag og netværk.
- Eventuelle skift eller ændringer (fx flytning, ændringer i beskæftigelse, behandlingsforløb eller dødsfald i nærmeste relationer) samt borgerens reaktion herpå.
- Støtteforanstaltninger, herunder omfanget af tilsyn, pædagogiske indsatser og ændringer i støtteniveau.
- Diagnostiske forhold, herunder eventuelle ændringer i diagnose samt evt. tilkomne somatiske eller psykiatriske problemstillinger.
- Udvikling i perioden, herunder om udviklingen vurderes som positiv, negativ eller uændret.
- Misbrug, herunder omfang, udvikling og eventuelt behandlingsbehov.
- Adfærdsmæssige forhold, herunder eventuel aggressiv, grænseoverskridende eller anden bekymrende adfærd.
- Magtanvendelser, herunder art, hyppighed og kontekst.
- Udgangsforløb, herunder om udgange er gennemført, misbrugt eller vurderet som uproblematisk.
- Ny kriminalitet, herunder eventuelle sigtelser, domme eller tiltalefrafald.

33 *Udarbejdet af Social- og Boligstyrelsen og VISO i samråd med Statsadvokaten i København, marts 2025

Vurdering af Recidivrisiko

Vurdering af recidivrisiko, såfremt foranstaltningen ophæves eller lempes, herunder en samlet faglig vurdering af risikoens karakter, omfang og sandsynlighed.

Det centrale fokus er risikoen uden foranstaltningen, medmindre de støtteforanstaltninger, der aktuelt indgår i indsatsen, vil være til stede i uændret form efter en eventuel ophævelse eller lempelse.

- Relevante forhold i vurderingen kan omfatte:
 - Faresignaler og forudsigelighed, herunder om der er identificerbare mønstre for optrapning eller risikosituationer.
 - Borgerens behov for skærmning, samt i hvilken grad vedkommende i den nuværende ramme er beskyttet mod risikosituationer – både på institutionen og i forbindelse med udgange.
 - Eventuel ny kriminalitet, herunder karakter, hyppighed og sammenhæng til tidligere kriminalitet eller kendte risikofaktorer.

Anbefaling

- Ophævelse af foranstaltningen, hvis dette vurderes fagligt forsvarligt.
- Ændring af foranstaltningen, herunder en præcis angivelse af hvilken ændring der anbefales og begrundelsen herfor.

Angiv tydeligt, om ændringen indebærer en skærpelse eller en lempelse.

Angiv, hvilken foranstaltning der foreslås i overensstemmelse med Rigsadvokatmeddelelsen.

Undgå konkrete anvisninger om institutionsstørrelse eller særlige organisatoriske forhold (fx formuleringer som "mindre botilbud med maks. 4 anbragte").

- Opretholdelse af den gældende foranstaltning, hvis dette vurderes mest hensigtsmæssigt.
- Forlængelse af foranstaltningen, herunder begrundelse for behovet for yderligere tidsmæssig udstrækning.
- Udløb af foranstaltningen, hvis der ikke længere vurderes at være grundlag for fortsat indskrænket retslig foranstaltning.

Social- og Boligstyrelsen
Lerchesgade 35, 5
5000 Odense C
Tlf: 72 42 37 00

www.sbst.dk